

ȘTEFAN BUZĂRNESCU

**MODELUL CHINEZESC DE DEZVOLTARE SUSTENABILĂ –
UN EXPERIMENT SOCIAL REUȘIT
(eseu sociologic)**

EDITURA

2016

CUPRINS

<i>Mulțumiri</i>	3
<i>Cuvânt înainte</i>	5
<i>Prefață</i>	6
Modelul socialismului de tip sovietic	10
Modelul actual de dezvoltare de tip occidental	21
O lecție istorică uitată: experimentul comunist din New Lanark	27
Economia socialistă de piață – China în fața istoriei: stereotipuri ideologice, clișee praxeologice, inerții istorice	34
Succintă comparație între reformarea Chinei sub conducerea partidului comunist (începută în 1978) și reformarea României sub conducerea partidelor anticomuniste (demarată în 1989)	37
O succintă modelare sociologică a spațiului social chinezesc	44
„Miracolul” chinezesc pe înțelesul tuturor	59
Recurs la memorie	76
Globalizarea ca ultimă utopie	83
Bibliografie selectivă	90

Mulțumiri

În amonte de redactarea prezentei lucrări, am întreprins o temeinică cercetare documentară accesând surse *hard-copy* din biblioteci de științe sociale din țară și din străinătate, din interviuri cu sinologi români (foste cadre didactice cu stagii în China, personal diplomatic rezident câțiva ani în China, specialiști români care au fost detașați în China perioade îndelungate), precum și studii și cărți în care se aflau analize referitoare la specificul evoluțiilor spațiului social chinezesc din secolul al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea. Stocul de informații compatibile cu rigorile cunoașterii științifice realizat astfel stă la baza fundamentării științifice a eseului nostru. Am recurs la potențialul explicativ al eseului sociologic, deoarece scopul nostru a fost acela de a oferi o variantă mai populară, ca să zicem așa, adică mai accesibilă publicului larg, de înțelegere a cauzelor care au făcut posibilă plasarea Chinei, (de către organisme de profil existente la nivel internațional) în rândul *țărilor cu cel mai mare ritm de dezvoltare începând din 1978 până în prezent*, iar din 2010 recunoașterea acestei țări ca *a doua mare economie a lumii*, depășind-o pe rivala sa istorică, Japonia.¹ Nu este vorba, deci, de centrarea pe evenimentialul mărunț sau pe factologia specifică istoriilor narative, ci de perspectiva eminent sociologică de a explica, pe înțelesul tuturor, a ceea ce, cu totul superficial, unii jurnaliști și politicieni improvizați au denumit „miracolul chinezesc”.

Am evitat deliberat sursele internetului – deoarece acestea nu pot fi verificate și tocmai de aceea induc riscul distorsionării demersului –, cu excepția celor care au fost supuse unui fel de examen de autenticitate, prin certificarea acestora de către Biroul Național de Statistică al Republicii Populare Chineze. O mențiune specială merită domnul Li Ming, Consilier la Ambasada Republicii Populare Chineze la București, care a susținut demersul nostru cu competență comunicativă și tact managerial, oferindu-ne documentarele de profil ale Ambasadei în mod altruist și cu exemplară colegialitate.

Președintele Asociației Româno-Chineze, filiala Timișoara, domnul dr. Mircea Chirilă, a avut de asemenea un aport decisiv pe toate secvențele pregătirii pentru tipar și pentru asigurarea suportului financiar al publicării prezentei lucrări.

La tehnoredactarea manuscrisului a contribuit calificat și cu mult profesionalism doamna drd. Alexandra Dogaru, inclusiv cu multe sugestii

¹ În 2016 ierarhia este următoarea: SUA, China, Japonia, Germania.

constructive asupra conținutului, deoarece în perioada mandatului de Rector al UVT al domnului prof. univ. dr. Ioan Talpoș, a coordonat *Laudatio* aferentă acordării titlului de Doctor Honoris Cauza fostului ambasador plenipotențiar și extraordinar al Republicii Populare China la București, domnul Liu Zengwen; în acest context, domnul prof. univ.dr. Ioan Talpoș și doamna drd. Alexandra Dogaru care ne-au pus la dispoziție un fond documentar de profil.

Mulți colegi din domeniul științelor sociale, unii care au călătorit în China fie în interes de serviciu, fie în călătorii private (și) în mai multe țări asiatice, au constituit un fel de cutie de rezonanță pentru aserțiunile din eseul nostru și m-au asistat, în acest mod, ca un fel de supervizori credibili, în manieră colegială și cu profesionalism. Le mulțumesc, cu cea mai caldă prietenie intelectuală și sinceră prețuire.

Nu în ultimul rând, le mulțumesc studenților care, ca internauți calificați ce sunt, ajungând la informații spectaculoase referitoare la dezvoltarea tehnologică a Chinei, au provocat discuții interesante, invocând regretul că despre China nu au mai văzut decât foarte puține noutăți în mass-media românești; în calitate de profesor, nu puteam refuza aceste dialoguri focalizate pe curiozitate epistemică, nivel la care am și menținut discuțiile, fără a face apel la referențialul ideologic, deoarece *activitatea didactică, prin lege, este apolitică*. Le mulțumesc în calitate de coleg născut ceva mai devreme decât ei.

Autorul

Cuvânt înainte

Biblioteca virtuală de sociologie este bucuroasă a introduce în premieră o carte de excepție a lui Ștefan Buzărnescu. O carte pe o temă demult așteptată: miracolul Chinez. O analiză sociologică originală care ne îndeamnă la reflecție. Ce putem învăța din orice experiență de succes.

Cartea este rezultatul unei analize de mulți ani, dezvoltată în cadrul unei instituții ea însăși creată de autor. Ca urmare a transformării Departamentelor de cercetare empirică, existente în cadrul Asociației Sociologilor din România, (înființate în februarie 1990) în Laboratoare de cercetare socială, *Laboratorul de profil din Timișoara* a finalizat proiectul cu tema : ”**Modelul chinezesc de dezvoltare durabilă și sustenabilă – un experiment social reușit** ”. Semnat de prof.univ.dr. Ștefan Buzărnescu, prezentul eseu sociologic a început în anul 1995 ca o comunicare științifică, și a constituit o preocupare constantă pentru autor, ca profesor de specialitate , dar și ca membru al comunității universitare timișorene --Universitatea de Vest din Timisoara-- care a și conferit titlul științific de Doctor Honoris Causa fostului Ambassador Plenipotențiar și Extraordinar al Chinei la București, Excelența Sa Liu Zengweng (2010). Lansând în dezbatere acest text, așteptăm criticile constructive , inclusiv ale sinologilor , pentru a definitiva un precedent absolut în domeniu : modelarea sociologică a spațiului social chinezesc.

Pe viitor, Asociația Sociologilor din România își va desfășura activitatea în formula acestor laboratoare zonale, existente la nivel național, revista România socială fiind modalitatea cea mai rapidă de diseminare a rezultatelor din toate ariile tematice ale autorilor, aceștia având totala libertate de alegere a temelor de cercetare, dar și deplina responsabilitate pentru conținuturile demersurilor lor științifice. Pe aceste coordonate, reiterăm convingerea noastră potrivit căreia nu există niciun segment de realitate socială care să nu poată fi încadrat epistemologic în scopul scoaterii cunoșterii sociale din veleitarismul, superficialitatea și aprecierile de factură impresionistă care grevează eforturile de reconstrucție a comunității românești la cotele contemporaneității.

Prof.univ.dr. Cătălin Zamfir, Președinte al Asociației Sociologilor din România,

Prefață

Dacă despre China s-au scris biblioteci întregi în jargon preponderent ideologic, economic, politic și chiar politicianist (înainte de 1989), constanta sa creștere economică începând din anul 1978 până în cel mai imediat prezent impune o nouă abordare, compatibilă cu statutul său de Mare Putere globală; noi ne rezervăm perspectiva sociologică. În consecință, scopul prezentului eseu sociologic este acela de a formula câteva răspunsuri (discutabile, și ele, desigur!) la o singură întrebare: *Cum a fost posibil saltul de la sărăcia cu reminiscențe medievale din secolul trecut la creșteri care sfidează standardele dezvoltării contemporane din țările „capitaliste dezvoltate”, deoarece conducerea Chinei a inițiat și a gestionat reformele din 1978 sub controlul autorităților comuniste?* Mai mult, rangul său actual, de actor global al dezvoltării, a fost câștigat prin promovarea consecventă a unui model original de punere în ecuație managerială a problemelor sociale aferente unei comunități fără un palmares internațional remarcabil de relaționare cu alterii, la nivel planetar...

Pe aceste coordonate, pentru a eluda inflamarea în egală măsură a nostalgiilor imperiale, cât și retorica „democratizării populare” a Chinei, ne-am propus *plasarea demersului nostru în aria paradigmei sociologice*, evitând pe cât posibil accentele polemice care au compromis dialogul calificat între autori remarcabili din lumea academică, tributari exclusivismelor doctrinare.

Un fapt este cert: creșterea, nu doar cea economică, a Chinei în timpul guvernării comuniste nu mai poate fi apreciată doar în registru emoțional, ci se cuvin a fi explorate și cauzele care stau la baza a ceea ce poate fi numit **un nou model de dezvoltare sustenabilă pe termen lung**: noi propunem o modelare sociologică a acestui tip de dezvoltare. În consecință, nu vom cantona nicio secvență a demersului nostru în marginea evenimentialului, nici în factologie narativă, ci *ne vom centra în exclusivitate pe componentele explicative* ale cercetării noastre.

Premisa teoretico-doctrinară a modelului chinezesc de dezvoltare sustenabilă o reprezintă filosofia autorităților care au demarat reformele din anul 1978: *„prosperitate pentru toți, prin participarea tuturor”*. Pe aceste coordonate autoritățile s-au focalizat pe crearea condițiilor care pot asigura accesul tuturor la un loc de muncă, pentru a-i oferi fiecărui individ oportunitatea de a deveni un actor social la nivel comunitar, iar la nivel individual a conferit oportunitatea fiecăruia de a ieși singur, prin munca proprie, din situația de marginalizat social sau chiar de exclus: *resursa umană calificată este adevărata sursă inepuizabilă a dezvoltării*. În acest context, creșterea organică a spațiului social chinezesc s-a realizat printr-o redistribuire naturală a puterii la nivelul regiunilor de dezvoltare. Spre deosebire de paradigma neoliberală din modelul

occidental, centrat pe principiul „cât mai puțin stat” deoarece piețele ar putea să regleze „natural” ritmurile și proporțiile dezvoltării, modelul chinezesc „a păstrat autoritatea statului/partidului, dar a liberalizat proprietatea” (Paul Dobrescu, 2011), dar nu prin înstrăinarea ei, ci prin concesionarea ei atât investitorilor autohtoni, cât și multinaționalelor din întreaga lume, menținând sub un *control strict, prin pârgii financiare, fluxurile de capital și de profit realizate în toate domeniile*. Acest model a fost replicat la nivel regional, fapt care a transformat fiecare areal regional într-un pol de dezvoltare în cadrul căruia s-a generat o rețea de parteneriate profesionale în jurul cărora au început să graviteze arii locale de dezvoltare atractive sub raportul ofertelor de job. Coerența acestor rețele de dezvoltare integrată a contribuit la susținerea creșterii economice, iar pe plan social a asigurat coeziunea socială a comunității chinezești la nivel global: profilul identitar al Chinei, de obicei redus la confucianism și la tradițiile imperiale, s-a asociat treptat cu imaginea unui actor global al dezvoltării, care nu mai poate fi ignorat în scenariile globalizării, fie că ele sunt făcute de apologeții sau de detractorii acestui proces aflat în desfășurare și indiferent ce nume i s-ar mai putea atribui pe viitor procesului în chestiune.

Dacă am face recurs la sistemul conceptual al sociologului Emil Durkheim, putem preciza că *în reformele Chinei post-1978 au operat comportamente manageriale de tip **restitutiv**, focalizate pe inserție și pe diminuarea asimetriilor de așteptare a segmentelor de opinie, spre deosebire de comportamentele de tip **represiv**, specifice socialismului bolșevic*. Această deosebire este esențială în formularea unei perspective explicative corecte asupra dinamicii spațiului social chinezesc din timpul și după Deng Xiaoping.²

Pentru a fi mai persuasiv în demersul nostru, focalizat pe modelarea sociologică a spațiului social chinezesc, am prezentat, în registru comparativ: **1) modelul socialismului bolșevic** de management macrosocial, care a devenit istorie; **2) modelul capitalismului occidental** care se află în criză structurală deoarece continuă paradigma neocolonială în varianta neoliberalismului; și **3) modelul chinezesc al economiei socialiste de piață** – o inovație socială la scară istorică, cu speranța că orice om bine intenționat poate înțelege care este „secretul” unei creșteri economice de aproape patru decenii. Asumându-ne perspectiva eminent sociologică de abordare, am făcut abstracție de sensibilitățile politicianiste ale actorilor politici, dar și de simpatiile sau partizanatele individuale, cu convingerea că *o radiografie a unei evoluții sociale se cuvine a fi cunoscută de toate segmentele de opinie*; imperativul cunoașterii

² În deceniul șapte al secolului trecut, România a primit un credit fără dobândă pe termen lung din partea Chinei.

științifice ne obligă să relevăm și segmentele de realitate care contravin tradițiilor noastre reprezentări, chiar dacă acestea au vechi stagii de serviciu în diverse modele practice de comportament decizional ori s-au obiectivat în doctrine care se dovedesc uzate moral sau hermeneutic...

Schimbările structurale deja petrecute în ontologia socială reclamă imperativ o nouă paradigmă în managementul comunitar; viitorul se cuvine a fi trecut din aria așteptărilor psihogene în registrul construcțiilor lucide și responsabile.

Celor care s-au pronunțat de câteva decenii încoace pentru diminuarea rolului statului în evoluția societăților contemporane, președintele Barak Obama, liderul experimentului neoliberal contemporan, le preciza în anul 2010: „*în acest moment numai guvernul are capacitatea de a oferi stimulentele necesare pentru a ridica economia dintr-o recesiune severă și profundă*”. Ideea care a făcut carieră în noul folclor politicianist, conform căreia piața se autoreglează cu celebra sa „mână invizibilă”, a eșuat în aceeași măsură ca și ideea planificării centralizate care poate ține sub control viitorul. Dinamismul social comunitar nu mai poate fi lăsat exclusiv pe seama sectorului privat, ci se cuvine a fi ocrotit (și) acest sector al liberei inițiative, în complementaritate cu sectorul guvernamental care are responsabilitatea promovării politicilor publice focalizate pe educație, sănătate, mediu, emigrație etc., adică pe sectoarele care nu intră în aria intereselor multinaționalelor și marilor investitori centrați, cu precădere, pe investiții private în ramuri care aduc profit imediat.

În rezumat: schimbarea de paradigmă în promovarea proiectelor de dezvoltare contemporană este un imperativ unanim recunoscut. Întrebarea este: ce se cuvine a fi pus în loc, pentru a evita alte dezechilibre viitoare, cu consecințe imposibil de estimat?

Este posibil ca obiectivul științific al acestui eseu sociologic să nu fi fost integral atins. Am, totuși, certitudinea că am reușit să ofer publicului larg un fel de popularizare a unui model de dezvoltare explicat (și) pe înțelesul celor care nu au multă cultură socială și nici nu o vor avea vreodată, dar care vor înțelege mai lucid și mai profund dinamica spațiului social contemporan fără partizanate și fără prejudecăți.

Rarele comparații cu realitățile noului capitalism românesc post-1989, nu conțin în sine nici nostalgii, nici pusee de ironie, sunt numai niște parametri de minimă responsabilitate civică a autorului care a trăit, pe cord deschis, perioada în care China a sprijinit, efectiv, proiectele românești de dezvoltare prin acordarea de credite pe termen lung, fără dobândă, contribuind nemijlocit la crearea a sute de mii de locuri de muncă în cele 16 întreprinderi de stat din România, construite ca rezultat al parteneriatului româno-chinez. Tinerele generații de azi, născute după 1989, dar și viitoarele generații trebuie să

cunoască și aceste realități, dincolo de vocile de sirenă ale propagandei **pro** sau **contra** care tulbură percepția corectă a noilor realități; chiar dacă în iureșul ”reformator” post1989 multe (1265) din întreprinderile ”socialiste ” au fost lichidate de actorii decizionali ai noului capitalism românesc .³

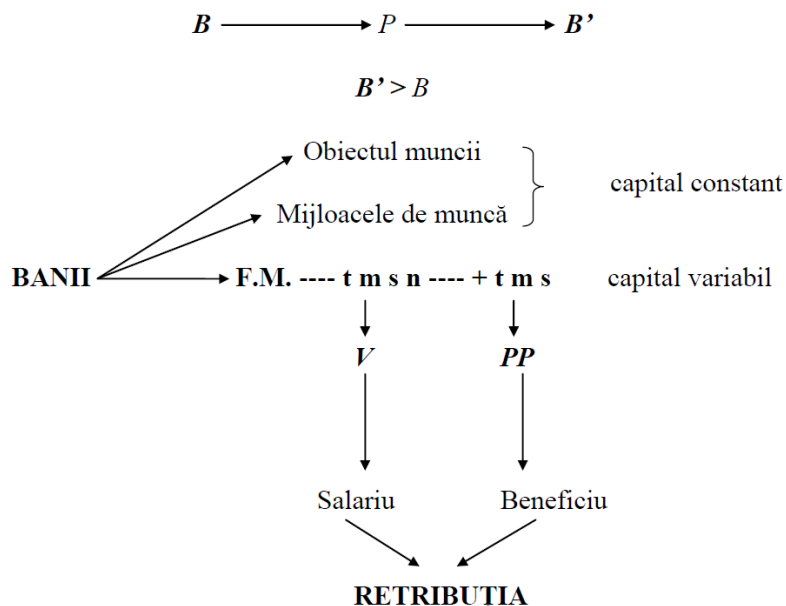
Într-o lume diversă și democratică toate ideile pot circula liber. Când acestea decad în logomahie⁴, corijarea deformărilor lansate de detractori devine o operațiune salubă, necesară. Ne-am asumat noi, voluntar, această obligație cu convingerea că (și) punctele noastre de vedere au dreptul să circule liber, chiar în fața plutonului de execuție al detractorilor...

³ *Chinezii au preferat (lichidării întreprinderilor în numele reformei lor), transformarea întreprinderilor autohtone în companii cu regim de societăți pe acțiuni păstrând controlul (comunist) asupra resurselor umane pentru a evita șomajul și a menține forța de muncă, fără deosebire de nivelul de calificare, la locurile de muncă de unde pot contribui (și ei) la realizarea noului proiect de țară.*

⁴ Etim. gr. (logos = cuvânt, temeii etc.; mahie = ceartă): agresiune verbală, generatoare de disensiune.

Modelul socialismului de tip sovietic⁵

Sintetic, structura socialismului de tip bolșevic (sovietic) în care capitalul prin naționalizare a devenit o sumă de bani la dispoziția „poporului” în calitatea sa de „proprietar, producător și beneficiar”, se prezintă ca în figura următoare:

unde:

B = banii (fostul capital din capitalism), respectiv ecartul financiar necesar tuturor tipurilor de activități din spațiul social aferent mentalului colectiv în speță;

Obiectul muncii = se referă, generic, la toate tipurile de materii prime și resursele energetice care fac posibile procesele de producție;

Mijloacele de muncă: definesc logistica întregului sistem social, inclusiv componenta de producere a mijloacelor de producție;

F.M.= toate tipurile de angajați împărțiți în clase sociale (muncitori și țărani) și alte categorii sociale (intelectuali, liber profesioniști, casnice etc.);

⁵ Acest capitol a fost reportat din lucrarea noastră: Ștefan Buzărnescu, *China – Economie socialistă de piață. O posibilă a treia cale de dezvoltare sustenabilă*, Editura, Eurostampa, Timișoara, 2015.

t.m.s.n = timpul de muncă socialmente necesar în care fiecare angajat produce valori (bunuri și servicii) care echivalează cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii, pentru încasarea salariului prevăzut în grila unică de salarizare apreciată ca legitimă pentru *rating*-ul de prestigiu aferent locului de muncă din sistemul social respectiv;

t.m.s = timpul de muncă suplimentar, înscris în fișa tehnică a fiecărui post; timpul în care toți „oamenii muncii” contribuie la realizarea beneficiului. I se spune *beneficiu*, deoarece în condițiile socializării proprietății *toți cetățenii sunt egali*: sunt nu doar producători (angajați), ci și proprietari și beneficiari; în consecință, *au, în mod legitim, dreptul să beneficieze nu doar de salariu (echivalentul normei de muncă – timpul de muncă socialmente necesar), ci și de ceea ce au produs în timpul suplimentar* (și care în sistemul capitalist era însușit, în exclusivitate, de către proprietarul capitalist). Acces la beneficiu au cei care au participat la realizarea lui, în funcție de poziția deținută de fiecare „producător, proprietar și beneficiar”, dispariția discriminării între proprietar și producător fiind, principal, o corecție pozitivă a mecanismului „exploatării omului de către om ...

P P = plus-produsul, cumulat la nivelul fiecărui an, exprimă gradul de rentabilitate a muncii și se obiectivează la nivelul **Beneficiului**;

Retribuția = definește cummul dintre salariu (echivalentul normei de muncă) și procentul din Beneficiul realizat care i se cuvine fiecărui „om al muncii” în funcție de poziția, cantitatea, calitatea și importanța muncii depuse în conformitate cu contractul individual de muncă; evident, și în funcție de generarea venitului suplimentar cu statut de „beneficiu”. Când se lucrează rentabil se va lua beneficiu, iar când s-au realizat numai „sarcinile de producție”, venitul se reduce la salariul de angajare. În condițiile în care nu se realizează nici sarcinile de muncă planificate, nu se obține nici salariul de angajare, ci se primește doar procentul calculat prin raportare la sarcinile de muncă din planul aprobat pe secvența respectivă de timp.

Privit comparativ, la nivel principal, acest sistem pare mult mai echitabil deoarece, teoretic, garantează evitarea polarizărilor sociale excesive, proprii capitalismului original, adică cel al „acumulării primitive a capitalului” (V. I. Lenin, 1919). De aici se pot desprinde câteva explicații asupra „enigmelor” aderării unor oameni de cultură cu totul remarcabili la „stânga

marxistă” din Europa Occidentală; aş dori să-l aduc în discuţie pe Jean-Paul Sartre, care şi-a declarat public simpatia faţă de stânga franceză nu doar prin publicarea scrierii, foarte frecvent invocate, „*Critica raţiunii dialectice*”, pentru întreaga sa operă fiind propus chiar la premiul Nobel pe care l-a refuzat cu antologica formulare: „*Ce este gloria, fără gloria de a o fi refuzat?!*”, pe Roger Garaudy (*Marxismul secolului XX*), sau pe Louis Althusser (*Citindu-l pe Marx*).

Ne-am oprit doar la cele mai reprezentative exemple oferite de intelectuali occidentali care nu aveau nici „origine sănătoasă”, nici nu au fost muncitori pentru a putea să fie suspectaţi de „empatie epistemologică”; deoarece marxismul a avut dintotdeauna pretenţia că ar fi reuşit saltul de la utopie (Saint-Simon, Charles Fourier, Robert Owen etc.) la ştiinţă (socialismul „ştiinţific” devenind curs obligatoriu la toate specializările din învăţământul superior, în ţările cu guvernare comunistă, K. Marx, Fr. Engels, V. I. Lenin, Francesco Togliatti, G. Lukacs etc. fiind nume absolut obligatorii pentru cultura civică a fiecărui cetăţean din „lagărul socialist”). În spaţiul de cultură francez chiar un poet de talia lui Louis Aragon a publicat poezii şi poeme inspirate din fundamentele doctrinare ale marxismului (*Mon parti m'a rendu mes yeux et ma mémoire...*). În consecinţă, reacţiile umorale faţă de marxism nu se pot accepta decât prin corelaţie cu caricatura bolşevic-stalinistă în care a degenerat prin varianta sa rusească.

Pe de altă parte, ca simplu cetăţean care în Decembrie 1989 avea 39 de ani, trăiţi de la naştere într-un spaţiu social în care a fost şi obiect, dar şi subiect al experimentului social de factură bolşevică, apreciez că **am legitimitatea să depun mărturie că teoria din schema prezentată mai sus nu a fost niciodată aplicată în întregime**, ci folosită mai mult ca *drog ideologic*. Exemplu: deşi s-a utilizat curent termenul de „retribuţie”, în realitate toate categoriile de angajaţi au primit un salariu aprobat de Conducerea partidului, iar mirajul retribuţiei a funcţionat doar ca parametru de manipulare în arealul „logocraţiei populare” (Ceslaw Milosz), nu a ipotetice „democraţii populare”.

Dacă leninismul a rămas în istorie ca debut al experimentului bolşevic, perioada stalinistă s-a remarcat prin internaţionalizarea proiectului „comunist” plecând de la fantezmele ideologice ale „comunismului – ca sens al mişcării istorice ireversibile”, în scopul transformării Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (rezultate prin bolşevizarea fostului Imperiu Țarist) într-o superputere mondială. Pe aceste coordonate, toate ţările cu guvernare bolşevică au fost obligate să „adere” la CAER (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc) constituit ca replică la CEE (Comunitatea Economică Europeană a ţărilor capitaliste), iar ca replică la NATO (Organizaţia Tratatului Nord Atlantic, 1949), a luat naştere Tratatul de la Varşovia (1955) care a polarizat potenţialul

militar al fostelor „țări frățești”⁶.

Un obiectiv al tuturor partidelor bolșevice pentru dezvoltarea economică internă era „industrializarea țării: crearea și dezvoltarea industriei grele cu pivotul său industria constructoare de mașini”. Industrializarea galopantă a fost plătită scump cu neglijarea agriculturii și a prelucrării produselor agricole la standardele contemporane, dar s-a materializat și într-o premieră mondială: primul om care a zburat în Cosmos a fost sovieticul Iuri Gagarin, eveniment exploatat propagandistic și îndelung mediatizat ca „superioritate a sistemului sovietic socialist față de cel capitalist, în valorificarea științei și tehnicii în folosul omului” (aprilie 1963).

Acest succes tehnologic a fost, ulterior, folosit și în domeniul militar prin lansarea mai multor sateliți de spionaj, URSS consolidându-și progresiv statutul de Mare Putere în măsură să se afirme ca pol de putere mondială în raport cu SUA, care avea mai mulți sateliți de spionaj, înaintea URSS, în acel moment istoric.

În acest context s-a declanșat cea mai costisitoare cursă a înarmărilor din istorie, căreia URSS i-a alocat anual cea mai mare parte din produsul său intern în defavoarea politicilor sociale referitoare la calitatea vieții cotidiene din URSS, calitate a vieții care a cunoscut o constantă degradare. Acest aspect a amorsat o bombă socială, care a putut să fie dezamorsată numai prin schimburile asimetrice, avantajoase sovieticilor, pe rublă transferabilă cu țările satelite Moscovei, URSS urmând a fi prezentată ca model de prosperitate socialistă în care discriminările și polarizările economice au fost înlocuite „pentru totdeauna (sic!)” printr-un nou tip de management al justiției sociale și al egalității economice. În realitate, creșterea importanței URSS în deciziile strategice la nivel planetar a avut un preț foarte mare pentru calitatea vieții cotidiene a cetățeanului sovietic tot mai nemulțumit pentru interesul disproporționat, al „conducerii de partid și de stat” de tip sovietic față de investițiile militare și neglijarea unor investiții civile cu impact direct asupra individului (alimentația, energia electrică, infrastructura etc.); considerarea vieții zilnice a cetățeanului ca prioritate de grad secund a făcut vizibilă o nouă polarizare, aceea dintre cadrele cu munci de „răspundere”, numite de către detractori „burghezie roșie”, și individul „de rând” cu competențe exclusiv de execuție. Acesta a fost perniciosul „model” exportat de URSS în toate țările satelite...

Ridicarea Zidului Berlinului între partea bolșevică a Germaniei postbelice (RDG) și partea occidentală a aceleiași țări (RFG) a demonstrat lipsa de atractivitate a modelului sovietic de a se înscrie în competiție cu modelele occidentale de asigurare a calității vieții la cotele contemporaneității.

⁶ *Date care circulă public, inclusiv pe internet.*

Pentru aceste „succese”, Stalin a trecut *sănătatea, cultura și învățământul* la capitolul „cheltuieli”, pe motiv că sunt „*munci neproductive*”; alocările bugetare s-au situat, cronic, pe o curbă descendentă nu doar pentru cetățenii din URSS, ci și din celelalte țări cu guvernare de tip bolșevic (în modelul occidental de alocare bugetară sănătatea, învățământul și cercetarea științifică sunt considerate *investiții strategice* și sunt trecute la *investiții*, nu la cheltuieli!). Ca rezultat, o mulțime de oameni de cultură, cercetători științifici, artiști, sportivi etc. și chiar unii activiști de partid au părăsit URSS pentru totdeauna, dezvăluind lumii incongruența dintre utopia teoretică a ideologiei marxist-leniniste și frustrările existențiale multiple, generate de managementul macrosocial al sovieticilor cu „origine socială sănătoasă” focalizat pe monitorizarea potențialilor „dușmani de clasă” tocmai din rândul proletarilor în numele cărora își exercitau puterea și pe care aveau pretenția că îi reprezintă.

Reduși progresiv la condiția de executanți docili ai „conducerii de partid și de stat”, oamenii muncii sovietici au realizat că schimbările „Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917” au fost doar de formă, pe fond s-au conservat vechile raporturi între actorii sociali: condiția de proletar⁷ s-a generalizat pentru toți cetățenii, deveniți fără nicio deosebire *proletari*, din moment ce „proprietatea obștească” era o sintagmă prea abstractă pentru a putea face obiectul experienței zilnice în care singura valoare era obediența față de toate simbolurile autorității comunitare ca preț pentru asumarea unei „nișe profesionale” în noile structuri; cadrele de conducere ale partidului au început să fie identificate, la nivelul omului „de rând”, ca... „burghezie roșie”!

O supralicitare a „intereselor generale” în detrimentul celor individuale a erodat încrederea în ipoteza inițială a Revoluției „socialiste” care promisese nu doar prosperitate, libertate, dreptate socială, ci și demnitate umană. Proletarizarea accentuată a „maselor populare” a înlocuit deviza conform căreia „masele făuresc istoria”!

În acest context, noua „clasă conducătoare” a început să fie percepută tot mai frecvent ca „burghezie roșie” care teoretic își asuma idealurile proletariatului și ale socialismului, dar practic evada periodic în mediile „imperialiștilor” pentru a gusta, discret, calitatea vieții creată de modelul capitalist de dezvoltare, iar la întoarcerea „acasă” încercau să creeze ceva asemănător numai pentru „gospodăria de partid” și pentru familiile proprii, „oamenii muncii” fiind invocați doar propagandistic și tratați ca simple instrumente în „opera de edificare a socialismului și comunismului”. Această

⁷ Cuvântul *proletar* se referă la orice individ care nu posedă altceva decât forța de muncă pe care o vinde angajatorului (în sensul generic al termenului) în schimbul salariului stabilit unilateral de angajator, fără niciun fel de negociere.

ipocrizie era prea cinică pentru a fi trecută cu vederea mai ales de tinerele generații, din ce în ce mai puțin dispuse să accepte privațiuni prezente, pentru ipotetice (propagandistice) binefaceri viitoare. În acest tablou, generalizarea „învățămintului ideologic” cu scopul diseminării ideilor „programatice” ale partidului comunist a avut un efect exact contrar: în loc să devină „forțe materiale transformatoare”, ideile bolșevice mediatizate la nivelul „maselor” au contribuit eficient la ruina încrederii în veridicitatea ideilor „Marelui Octombrie” tocmai a maselor populare care așteptau schimbări majore „de la vârf”. La bază, „oamenii noi” proletarizați și tot mai precar salariați pentru a-și permite accesul nediscriminatoriu la standardele vieții contemporane se convingeau, treptat, de zădărnicia obiectivului de tip bolșevic: „ajungerea din urmă a țărilor capitaliste dezvoltate”. Iată paradoxul care a trezit invocații nu neapărat retorice: dacă după zeci de ani de „lume nouă” și de „revoluție permanentă” ne aflăm tot în aria decalajului inițial, înseamnă că modelul de dezvoltare ales nu permite surmontarea acestui decalaj! – spuneau cei care se îndoiau, nu neapărat cartezian, de transformările „revoluționare aflate în curs”...

Intervenția militară brutală din 1956 a URSS în Ungaria și a forțelor Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia din 1968 (cu excepția României) a demonstrat cumularea unei mase critice a nemulțumirilor „populare” și a neîncrederii chiar a liderilor comuniști în idealurile bolșevice. Era perioada care a relevat lacunele endogene ale metabolismului decizional bolșevic: așa-zisele „state frățesti” erau, în realitate, coloniile *Imperiului sovietic* care a prosperat (numai la Moscova, printr-o logică de tip neocolonial) pe toată perioada extinderii sale. *În condițiile în care a fost recunoscut ca subiect de drept internațional, nu a putut să se ridice la nivelul unui partener valabil de dialog*, străduindu-se să promoveze un management al imaginii de Mare Putere în plină ascensiune pe arena mondială doar prin „contribuțiile” tuturor țărilor „frățesti”, atâta timp cât s-a sprijinit pe „întrări” de tip colonial (similar cu sistemul capitalist de tip occidental). Sistemul nu a putut funcționa numai prin propriile forțe și printr-un management al valorificării „net superioare” a resurselor materiale și umane disponibile pe plan intern; țările satelite au furnizat, cronic, resurse pentru „centrul de comandă”...

Nici sancțiunile economice ale CAER-ului față de țările care refuzau condiția de colonii în raport cu „Directivele” emise de autoritățile bolșevice de la Moscova nu au putut tempera aspirațiile de autonomie și suveranitate ale țărilor colonizate ideologic de bolșevici. Un exemplu doar este edificator: „*Declarația din Aprilie 1964*” a comuniștilor români (potrivit căreia „*nu există partide tată și partide fii!*”, în Internaționala socialistă nu subordonarea, ci parteneriatul bazat pe avantaje reciproc trebuind să prevaleze) definește începutul unor clivaje structurale ale „sistemului socialist” cu efecte

imprevizibile pe termen lung în raport cu pretențiile hegemonice ale Moscovei. „Vocea” României care a pledat pentru „neamestecul în treburile interne ale Chinei” (în timpul diferendului URSS-China de la jumătatea secolului al XX-lea) și pentru „respectarea dreptului Partidului Comunist Chinez de a-și elabora propria „strategie de construire a socialismului” este încă un exemplu de diferență între percepția „Marelui Octombrie roșu” în interiorul URSS și în afara controlului total și nemijlocit al acesteia.

„Dizidența” chinezilor în raport cu modelul sovietic și neacceptarea stalinismului au fost, la rândul lor, parametri semnificativi într-o ecuație a dezvoltării globale în care s-a confirmat principiul conform căruia pluralismul nu cunoaște alternativă pentru viitorul societății umane, creativitatea managerială a fiecărui popor constituind o resursă practic nelimitată a dezvoltării.

La distanță de peste douăzeci și șase de ani de la prăbușirea comunismului de tip bolșevic, unii jurnaliști mai mediatizează un șlagăr al nostalgicilor: „comunismul (sovietic) a fost o idee bună, dar prost aplicată”. În China nu numai că nu a încetat experimentul, ci înregistrează chiar un răsunător succes, această țară devenind a doua putere economică a lumii în anul 2015, dar diferența este de fond: **în China nu a fost niciodată practicat comunismul de tip bolșevic**. Rating-ul economic al Chinei ca economie emergentă este o realitate verificabilă practic, dar nu trebuie făcută nicio legătură cu bolșevismul!

Adevărul este simplu de sesizat: toate instanțele mondiale de profil au calificat China ca „putere economică emergentă” pe locul II, după SUA în anul 2010⁸. Se omite sistematic, în raționamentele anterioare, să se precizeze un „detaliu” de fond: în China nu a fost interzisă niciodată, complet, funcționarea unei economii de piață, aceasta coexistând cu marea economie (de stat) în care s-a produs socializarea mijloacelor de producție. Iată **fundamentală diferență** dintre modelul chinezesc de comunism, în care etatizarea coexista cu segmente foarte mari ale economiei de piață, și bolșevismul care a etatizat/naționalizat toată avuția țării, interzicând orice experiment social centrat pe corijarea unor disfuncții atât în interiorul URSS, cât și în celelalte țări „frățești” (Exemplu: Ungaria, 1956, Cehoslovacia, 1968).

Mai putem vorbi, în aceste condiții, de comunism? vine, în mod normal, întrebarea din partea celor încă obedienți față de stereotipuri și clișee ideologice tradiționale.

Răspunsul nu este dificil de formulat: *în China a fost preferată viziunea marxistă fără deformările și „dezvoltările creatoare” operate de leninism sau stalinism. S-a operat cu doctrina marxistă direct pe mentalul colectiv chinezesc*

⁸ Sursa: *Documentele Băncii Mondiale*, 2015

(iar când s-au înregistrat rezultate inadecvate scopurilor formulate de lideri, aceștia au reformat din mers cursul transformărilor fără nicio aprobare exogenă), adevărind o „sugestie” formulată încă de Leonardo da Vinci, „Dacă vrem să bem apă curată, să mergem la izvor, nu la ulcior!”. Ulciorul, deși ne ajută să ne potolim setea, împrumută puțin din mirosul lutului din care a fost modelat, făcând ca apa să prindă „gust”. Curată „ca lamura” este apa doar la izvor; deci, dacă vrem apă curată, să mergem la izvor, nu la ulcior!

Păstrând proporțiile analogiei, comuniștii chinezi au mers la „izvor”, adică la „examinarea” doctrinei marxiste și au descoperit că în nicio scriere, nici a lui Karl Marx, nici a lui Friedrich Engels, nu este menționat că în practica „edificării noii societăți” va fi obligatorie renunțarea la virtuțile economiei de piață. În consecință chiar în perioada „luptei de clasă”, chinezii nu au interzis, ci au controlat mai sever, chiar monitorizat, ariile în care era funcțională economia de piață, realizând o cale de dezvoltare care nu este nici socialism de tip bolșevic, dar nici capitalism de tip occidental/american.

Este aceasta o posibilă a treia cale? Iată întrebarea care ne atrage atenția și este absolut necesar să medităm cu luciditate la răspuns; nu pasional sau ideologic!

Acum, după încetarea experimentului comunist de tip bolșevic, concluzia lui Mihail Gorbaciov se dovedește verosimilă: *sistemul bolșevic nu poate fi reformat decât cu prețul lichidării fundamentelor sale*; în ultimă instanță, trebuie renunțat la întreaga sa arhitectură instituțională.

Se poate spune că dincolo de conjuncturile luptei interne pentru putere la nivelul fostului sistem sovietic, cauza a fost aceasta: sistemul bolșevic nu era reformabil chiar dacă Gorbaciov⁹ a încercat prin perestroika să-l „umanizeze” și să-l facă mai atractiv: *Socialismul rămâne marea nădejde a omenirii*, spunea, pe atunci comunistul bolșevic în prefața lucrării „Perestroika”, varianta tradusă în limba română (1988). Vom aprecia (sublinia Gorbaciov) că *perestroika va fi o „a doua revoluție socialistă”, similar cu succesiunea revoluției burgheze din 1789 care a fost „continuată” pe alte secvențe (1830, 1848, 1871)*¹⁰; totuși, aceste „explicații” nu l-au împiedicat să aibă un scor insignifiant la alegerile libere postbolșevice chiar în competiție cu foștii săi colegi de partid bolșevic, în condițiile în care Rusia nu a mai înregistrat intrări de resurse, capital și bunuri, din afara ariei sale economice interne după anul 1990; acest fapt s-a înregistrat

⁹ Gorbaciov, prin Perestroika, nu intenționa renunțarea la socialism, ci ambiționa în exclusivitate „umanizarea” socialismului ajuns la cote de avarie ale încrederii în orizontul de așteptare al actorilor sociali pe care se sprijinea experimentul social bolșevic devenit falimentar chiar „la el acasă”.

¹⁰ Klaus Beyme, *Systemwechsel in Osteuropa*, Frankfurt am Main, 1994.

mai accentuat după desființarea CAER-ului. Atât timp cât s-a bazat pe schimburile asimetrice cu fostele țări „frățești” de la care a încasat (în manieră colonială) nu numai resurse, ci și produse, servicii și sprijin internațional, prețurile mici pentru cetățenii sovietici au putut să întrețină iluzia unui sistem eficient, cu posibilități endogene de a evolua sub aspect managerial. După încetarea CAER-ului, adevărul a ieșit la iveală: economia de tip bolșevic nu era în stare să mențină un sistem proiectat după reguli exclusiv ideologice fără să țină seama de mecanismele economice care conferă realism viziunilor politice, de orice culoare ar fi ele.

Prăbușirea sistemului bolșevic nu a fost o întâmplare, ci un final așteptat nu doar de anticomuniștii din afara URSS sau de dizidenții ruși din străinătate, ci chiar și de unii activiști „aparținici” care s-au convins că sistemul nu poate fi reformat nici din interior, nici din exterior¹¹.

În acest context, nu este lipsit de relevanță momentul cunoscut ca „revizionism” afirmat în interiorul socialismului „real”, plecând de la premisa că presupusele „dezvoltări creatoare” ale marxismului de tip leninist și stalinist ar fi singurele aspecte lacunare ale intrării în *recesiune ideologică* și practică a țărilor din sistemul sovietic. După Congresul al XX-lea, în special la cel de al XXII-lea Congres al PCUS, s-a observat că nici măcar recesiunea ideologică nu mai putea fi oprită în Polonia și Ungaria (cu mijloacele dezbaterilor ideologice), iar în România acest aspect a primit drept de manifestare numai în literatură, mijloacele literare fiind mai esopice.

În acel context, în Polonia, s-au auzit voci de următorul calibru: „Avem nevoie de un socialism care să ne ajute să ne găsim calea în realitatea complexă a forțelor care acționează în istoria umană, un socialism care să ne întărească hotărârea în lupta cu sărăcia și injustiția. Avem nevoie de o tradiție socialistă conștientă de propriile sale limitări, pentru că visul salvării finale nu este decât disperarea ascunsă sub mantia speranței, dorința de putere înveșmântată în roba justiției” (Adam Michnik¹², 1983).

Cu timpul, dar în același registru, „*revizionismul iugoslav* va deveni o lozincă menită să înglobeze toate curente eretice care au putut submina tezele staliniste” (V. Tismăneanu, 1996). Pe aceste coordonate, abordând moștenirea titoismului care era în egală măsură „detestat” și „temut”, Alexa Djilas a formulat o concluzie cu valoare antologică a imposibilității de revizuire a fundamentelor stalinismului, chiar dacă sistemul bolșevic ar fi dorit cu sinceritate să revină la marxismul original, „o dictatură ideologică a relevat faptul că nu poate să creeze decât o civilizație ideologică în care activitatea și

¹¹ Geyer Dietrich, *Die Russische Revolution*, Göttingen, 1985.

¹² Adam Michnik, *Conversație în citadelă*, 1983.

acțiunea practică sunt dificil de transformat în creație”. Așadar, nu numai reformarea practică, de structură, s-a dovedit imposibilă, ci și reconstrucția conceptuală a fundamentelor bolșevismului a eșuat; cu părere de rău pentru nostalgici, bolșevismul a fost și nu va putea să rămână altfel în istorie decât **un experiment social și uman falimentar, nerecomandabil celor care optează pentru o dezvoltare sustenabilă**¹³; paradigma bolșevică este doar sub raport teoretic atractivă, dar practic s-a dovedit nu doar puțin atractivă, ci și inaplicabilă în condițiile în care a avut toată puterea, deci fără să mai aibă momente inerțiale generate de „opozitie”. Precizăm: **dezvoltare sustenabilă**, deoarece în prima fază, aceea a concentrării tuturor resurselor în mâna statului, este posibilă depășirea sărăciei generalizate, dar din cauza fixării arbitrare a prețurilor, adică a eliminării mecanismelor reale ale pieții, se instalează un punct critic al mediocrității care devine endemică, iar stagnarea se instalează ireversibil, indiferent de resursele disponibile. „Rusia de exemplu, spune Mark J. Perry¹⁴, este una dintre cele mai bogate țări ale lumii în terenuri de petrol, gaze naturale, diamante și aur. Bogatele sale terenuri arabile, lacuri și râuri se întind pe o arie ce este străbătută de unsprezece fusuri orare. Și cu toate acestea, Rusia sovietică a rămas săracă. Resursele naturale sunt importante, dar resursa fundamentală a oricărei țări este dată de resursele umane”. Analistul Perry subliniază tocmai ca *parametru esențial al unei dezvoltări sustenabile: resursa umană înalt calificată și care și-a asumat o cultură organizațională și managerială de tip pragmatic*. Crearea unui sistem social care să predisună resursa umană disponibilă la o motivare endogenă de asimilare a unor modele culturale și manageriale deschise competiției libere explică diferența dintre nivelul general de dezvoltare de tip occidental și cel de tip sovietic, deși ambele s-au bazat pe intrări de resurse din afara sistemului propriu, deci pe valorificarea unor resurse care nu au fost rezultatul exclusiv al propriilor eforturi, endogene, de dezvoltare: modelul occidental prin sistemul colonial centrat pe rețelele economice și financiare de tip neocolonial, iar sistemul sovietic prin colonizarea de tip imperial specifică rețelelor ideologice ale bolșevismului.

Este foarte posibil să nu fie împărtășit, de către unii cititori, acest punct de vedere. Într-o lume liberă este posibilă orice replică, cu o singură condiție: să se mențină în aria cercetării științifice și să evite atacurile la persoană, dar să accepte că dialogul științific este autentic doar pe baza unor argumente de aceeași talie științifică!

În diferite luări de poziție din interiorul grupului nostalgicilor bolșevici

¹³ Waller Michael, *The End of the Communist Power Monopoly*, Manchester, New York, 1993.

¹⁴ Mark Perry, *Eșecul socialismului*, traducere, Revista Polis, nr. 1/1996.

s-au auzit chiar păreri care califică (sub raport strict ideologic) prăbușirea prin implozie a URSS ca trădare! Istoria va construi o perspectivă mai puțin controversabilă de evaluare a evenimentului; sociologic, deocamdată, așa se văd lucrurile... din perspectiva invocată. Alte voci califică același eveniment ca act istoric inevitabil și gesticulație eroică a actorilor principali implicați.

Dincolo de controverse, există loc și pentru o altă concluzie (desigur, discutabilă și contestabilă și ea!): dacă nu ar fi fost momentul Gorbaciov, sistemul bolșevic tot prin implozie s-ar fi prăbușit, deoarece contestările interne și frustrările zilnice au degenerat în ostilitate și disperare comunitară... Ne oprim aici cu supozițiile, deoarece istoria contrafactuală este incompatibilă cu demersul științific...

În concluzie, modelul chinezesc actual nu poate fi privit prin dioptriile ideologice ale socialismului de tip sovietic, chiar dacă analiștii occidentali și cercetătorii sociali din aceeași arie simt că vechile lor concepte nu mai au potențial explicativ pentru dinamica dezvoltării contemporane.

Paradigma bolșevică aparține istoriei, unei epoci pe care tot istoria o va califica după cuvenitele perioade de incubație a adevărului despre sistemele sociale. Ca actor istoric, bolșevismul a trecut din practica nemijlocită în manualele de istorie, unde va avea un capitol distinct cu o condiție: să fie explorat cu mijloace neideologice, obiectiv pentru care studiul de față este doar o contribuție intenționat exclusiv sociologică, dar cu amplitudinea unui studiu efectuat de un cercetător social care a și trăit, pe cord deschis, peste jumătate din viața sa în mijlocul „planificării” viitorului „irreversibil” al societății umane de către actorii care vor ocupa intervalul de autoritate al lideranței și în anii ulteriori memorabilului Decembrie 1989!

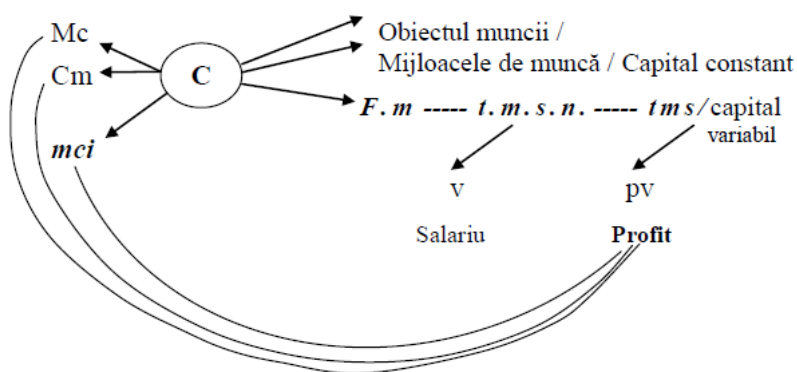
Modelul actual de dezvoltare de tip occidental

Dacă acceptăm ca reper cronologic al instituționalizării modelului occidental victoria revoluției burgheze din Anglia (1648-1688) pe considerentul că atunci a fost ridicat, pentru prima dată, capitalul la rang de politică de stat, putem susține că sistemul social capitalist are o „vechime” de circa patru sute de ani. Pe seama cui poate fi pusă această longevitate, comparativ cu ceea ce a rămas în istorie ca „sistem socialist” cu o durată de doar câteva decenii?

Pentru a formula un răspuns, să analizăm *radiografia structurală a modelului occidental cunoscut, în prezent*, ca economie socială de piață; termenul de „țări capitaliste dezvoltate” se folosește doar la nivel jurnalistic (și din ce în ce mai rar).

$$C \longrightarrow P \longrightarrow C'$$

$$C' > C$$

unde:

C= capitalul, structurat pe (**Mc**) – Marele capital, (**Cm**) – capitalul mijlociu, și (**mci**) – micul capital investit de către individ ca actor

social individual;

Obiectul muncii = totalitatea materiilor prime și resursele energetice necesare desfășurării procesului de producție;

Mijloacele de muncă = concept generic prin care se definește toată logistica implicată în buna funcționare a tuturor tipurilor de activități;

t.m.s.n. = timpul de muncă socialmente necesar prestării unui set de activități care să echivaleze salariul pentru toate tipurile de activitate publică sau privată;

t.m.s = timpul de muncă suplimentar în care se produce plusvaloarea (**pv**) care generează Profitul.

Ca mecanism de funcționare, **modelul economiei sociale de piață** urmează, în linii generale, logica modelului capitalist tradițional: capitalul investit (**C**) se regăsește amplificat cu profitul realizat în capitalul final (**C'**). Similar capitalismului tradițional, diferența dintre **C'** și **C** se explică prin modul de gestionare a timpului suplimentar de muncă în care se produce Profitul.

O primă diferență de fond constă în faptul că în prezent **capitalul nu se mai deține în cash, ci sub formă de acțiuni cotate la bursă și supuse tranzacțiilor de tip bursier pe o piață liberă** de pe care pot fi cumpărate de oricine dorește să-și depășească stratul social în care se găsește (în modelul occidental nu s-a folosit niciodată termenul de „clasă socială” și s-a operat, constant, cu termenul de „stratificare socială” care cuprinde mai multe straturi definite prin praguri de ecart financiar-capital disponibil). În consecință, există un strat al marelui capital (**Mc**), altul al capitalului mijlociu (**cm**) și micul capital al individului (**mci**) abia desprins din zona proletariatului. Reamintim: **condiția de proletar definește situația individului care nu posedă nicio altă avere în afara propriei forțe de muncă pe care și-o valorifică pe piața de profil**. Dacă, din câștigul realizat, proletarul cumpără acțiuni devenind investitor în compania în care lucrează, atunci el își asumă o nouă identitate de strat social; anume, devine mic investitor urcând în stratul (**mci**).

O a doua mare diferență a stadiului actual (economie socială de piață) al capitalismului o reprezintă modul în care este accesat (însușit) profitul: fiecare investitor își însușește din profitul realizat în funcție de ponderea pe care a deținut-o în investiția globală din ciclul de activitate în speță, pondere concretizată și evaluabilă în numărul de acțiuni deținute în proprietate. Se înțelege, desigur, că investitorul poate participa doar ca posesor de capital, fără a avea obligația de a depune o altă activitate ca actor implicat nemijlocit în setul de activități care definește profilul identitar al companiei/ întreprinderii

respective.

O **a treia mare diferență** vizează resursele umane (**F.M.**) ale companiei: acestei componente a modelului economiei sociale de piață îi aparțin și tehnocrații (inginerii, proiectanții, specialiștii în contabilitate de gestiune, toate celelalte categorii cu potențial de expertiză pe profilul segmentelor generate de diviziunea socială a muncii) care sunt angajați în companie în funcție de setul de competențe necesare Companiei și demonstrate la concursul de titularizare pe post.

În *concluzie*: având în vedere faptul că poziția socială a individului nu mai este unilateral și rigid condiționată de apartenența la un strat social anume și nici nu este stabilită de instanțe supraindividuale (stat, partid etc.), ci depinde în primul rând de individ care, ca actor social, poate migra liber de la un strat la altul prin creșterea capitalului investit, putem observa flexibilitatea structurală a sistemului capitalist. De la faza acumulării primitive a capitalului când patronul era deținătorul cash al întregului capital, trecând prin faza de consolidare a capitalismului liberei concurențe, capitalismul ca sistem de gestionare a spațiului social a urmat ipostaza capitalismului monopolist, ca prin unirea forței economice a monopolurilor cu forța normativă a statului să devină *capitalism monopolist de stat*. Apreciem că aceasta este *varianta actuală a capitalismului* (căreia țările de model occidental nici nu-i mai spun capitalism, acolo preferându-se termenul de economie socială de piață în care capitalul, ca proprietate, se exprimă în numărul de acțiuni sau de pachete de acțiuni deținute de stat, de multinaționale, sau de persoane fizice care nici nu mai trebuie să fie cetățeni ai statului respectiv). Internaționalizarea capitalului și tranzacționarea lui în timp real, la nivel planetar, prin logistica internetului reprezintă o inovație managerială care-i explică atractivitatea. În plus, stratificarea acestuia pe **marele** capital, capitalul **mijlociu** și **micul** capital, relevă parametrul de atractivitate pe plan intern, pentru cetățenii fiecărei țări, liberi să migreze între straturi sociale prin intermediul mobilității de status financiar ca urmare a asumării unei noi poziții sociale prin creșterea ecartului de capital investit; marile decizii sunt rezervate, fără nici o îndoială, multinaționalelor...

Referindu-se la acest aspect, Dale Carnegie invoca „visul american” într-o formulă succintă: „*Fiți regi, în visurile voastre!*”. Nu este vorba nici de megalomanie, nici de optimism exagerat; în esență este vorba de un apel la exprimare civico-profesională a potențialului fiecărui cetățean liber de a-și construi și reconstrui personalitatea pe parcursul întregii vieți prin implicare personală în acumularea și circulația capitalului. Acest aspect constituie încă un parametru de atractivitate, la scară mondială, a *capitalismului*, care *s-a internaționalizat prin cartelizare fără a-și compromite modelul (natura) și fără a se prăbuși ca sistem*. În multiseclara sa evoluție a rămas deschis la orice

noutate validată de practica managerială preluând, selectiv, tot ceea ce s-a putut integra în logica evoluției de tip capitalist. Nu s-au formulat rezerve nici față de marxism, de la care s-a împrumutat principiul planificării pe termen lung (același principiu care a făcut obiectul criticilor analiștilor occidentali din anii cincizeci ai secolului XX care considerau planificarea un instrument de sufocare a liberei concurențe și de stagnare economică), dar nici față de flexibilitatea raportului dintre cerere și ofertă afirmat cu o frecvență ușor suspectă de către practicienii *neoliberalismului* în diferite etape istorice ale modelului de tip occidental, neoliberalism care, în prezent, este secătuit de resursele inițiale de creativitate istorică.

Retroactiv, putem limpezi puțin lucrurile: *nu planificarea în sine este o problemă, ci modul în care se realizează ea*. Astfel, spre deosebire de maniera bolșevică de redactare a planurilor cincinale, anuale, trimestriale sau lunare în care se luau ca premise de lucru ambițiile politicianiste ale activiștilor de partid bolșevic, în proiectul capitalist de dezvoltare, planificarea a fost asumată în scopul articulării unor obiective strategice fundamentate pe diagnoze sociologice realiste, în măsură să confere transparență utilizării în registru profitabil a tuturor resurselor materiale, umane și instituționale existente în profil local, zonal și chiar intercontinental.

Iată un paradox: dacă sloganul „*Proletari din toate țările, uniți-vă!*” a rămas un simplu „*flatus vocis*” (în prezent proletarii focalizându-și interesele nu pe unirea lor, ci pe supraviețuirea lor cotidiană!), chiar și în lipsa unui astfel de îndemn mobilizator capitalurile s-au unit, iar **concentrarea și centralizarea resurselor financiare ale Planetei au instituționalizat o putere financiară cu anvergură mondială** de tipul: Fondul Monetar Mondial, Banca Mondială, Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare ș.a.m.d. la care chiar statele, nu doar agenții economici privați, apelează pentru finanțarea unor proiecte strategice.

Fără frontiere și depersonalizat, capitalul a devenit „îngerul protector” al indivizilor și colectivităților, deopotrivă în țările dezvoltate, precum și în cele eufemistic numite „în curs de dezvoltare”. Iată sechela stalinistă: atunci când ai înaintea obiectivul-fantomă al „ajungerii din urmă a țărilor capitaliste dezvoltate”, frustrările zilnice se pot trece mai ușor cu gândul la „inevitabila” prosperitate dintr-un viitor indefinit...

În locul propagandei ideologice focalizate pe principiile bolșevice ale „socialismului biruitor”, publicitatea „bunăstării generale” (welfare-state, SUA) a modelului actual de „capitalism” se face prin cultivarea, tot atât de ostentativă, a unor nevoi de consum, de multe ori artificiale, omul zilelor noastre riscând să

devină „unidimensional” după estimarea lui Herbert Marcuse¹⁵.

Analizând modelul american al capitalismului primei jumătăți a secolului al XX-lea, această celebritate a științelor sociale preciza: „capitalismul știe să reprime eficient trebuințele pe care nu le poate satisface”. O vizită la un Mall, de exemplu, prin contactul cu diversitatea și abundența ofertei de produse și servicii mai atenuează chiar și nemulțumirile celor marginalizați ca putere de cumpărare: faptul că au văzut, chiar probat unele produse de cea mai înaltă clasă este un drog suficient de puternic pentru a-i da și sărmanului anonim iluzia că aparține aceleiași lumi a consumului abundent, fără nicio discriminare. Problema este deci nu a satisfacerii trebuințelor, ci a diminuării cererii simultan cu stimularea unor trebuințe alternative. Exemplu: nevoia firească a individului de a juca un rol de excepție se poate îndeplini prin încurajarea participării la jocuri sportive în care devin eroi (învingători) niște anonimi care au avut curajul să urmeze o muncă perseverentă și au avut și o totală încredere în „steaua proprie”. În acest caz „grija față de om” ia forma sponsorizării ca ipostază practică a „generozității” societății de tip occidental construite pe valori „umaniste”...

Un alt „împrumut” din doctrina marxistă îl constituie conceptul de **muncă**, semantizat, succint, ca „**orice consum de energie în folosul comunității**”, respectiv, „orice activitate socialmente utilă”. Plecând de la această accepțiune a muncii, sănătatea, învățământul și cultura nu mai sunt etichetate ca „neproductive”, cum au procedat staliștii, ci activități productiv-elitiste sui-generis, imperios necesare creșterii calității vieții. Din această cauză în structura bugetelor de tip „capitalist”, sănătatea, învățământul și cultura sunt trecute la capitolul investiții, nu la capitolul cheltuieli.

Un alt aspect prin care sistemul capitalist a marketizat în permanență profilul atractiv al identității sale îl reprezintă și sistemul burselor prin care sunt atrași tineri foarte competitivi din toate colțurile lumii, imensa lor majoritate fără să se mai întoarcă vreodată în țările de origine, resemnate și față de pierderea resurselor umane, după pierderea irecuperabilă a resurselor materiale care deja s-a produs ca urmare a unor etern controversate „privatizări” (desigur, frauduloase!).

Dacă aceste aspecte ar putea, cumva, să fie asociate cu conservarea mecanismelor de spoliere prin „ajutorare” a lumii a III-a, nu se mai discută din rațiuni de eleganță a discursului: nu este „cool” să se mai apeleze la „limbajul de lemn!”, și foarte puțin recomandabil recursul la „*political correctness*”. Actorii globalizării „cu orice preț” se dovedesc suspect de... pudibonzi în a ataca

¹⁵ Herbert Marcuse, *Omul unidimensional*, traducere, Editura Politică, 1978, colecția *Idei contemporane*.

și acest aspect sensibil. Pragmatic este, pentru aceștia, să acționeze fără reținere...

Concluzie: supraîndatorarea tuturor țărilor care au urmat modelul occidental multe zeci de ani, sau numai după 1989 și-au asumat modelul occidental, demonstrează că acest model nu mai poate asigura o dezvoltare durabilă, adică prin cicluri de **boom** urmat de criză și reluându-se dezvoltarea în condiții noi. Problemele fostelor țări „socialiste” care au trecut după 1989 la „capitalism” demonstrează și ele că dezvoltarea durabilă nu mai poate fi asigurată de experimentul social de tip „capitalist”, deoarece sursele sale de creativitate istorică au fost epuizate. Polarizarea socială tot mai accentuată, chiar dacă a devenit transfrontalieră, nu poate salva esența colonialistă a modelului occidental de dezvoltare fundamentat pe resurse exogene – în trecut, materiale și umane, iar în prezent, cu precădere resurse financiare. Globalizarea, ca fenomen de conservare a asimetriilor multiseclar structurate, se cuvine a fi sever reexaminată, deoarece în prezent nu se mai poate opera asupra masei indefinite de analfabeți, ci este imperios necesar de a se găsi alte modalități de a promova parteneriate între țări cu civilizații diferite, dar cu mult mai mari niveluri de înțelegere și de implicare conștientă și responsabilă decât în vremea marilor colonizări...

O lecție istorică uitată: experimentul comunist din New Lanark¹⁶

În condițiile în care sistemul sovietic se consolida în ceea ce privește ponderea URSS în Consiliul de securitate, la ONU, la UNESCO și în alte organisme internaționale, se încetățenea o resemnare istorică la nivel planetar, deși controversele continuau: Daniel Bell, de exemplu, se asocia ideii conform căreia omenirea se-ndreaptă către o „convergență a sistemelor” sociale, în viitorul nedefinit fiecare sistem împrumutând de la celălalt acele aspecte care se vor dovedi competitive, în timp ce Alvin Toffler¹⁷ pleda pentru „divergența la infinit” a celor două sisteme (socialist/capitalist) pe motivul diferenței de fond dintre acestea. Atât unii, cât și adepții celeilalte variante făceau grava confuzie să identifice ideea de comunism cu socialismul de tip bolșevic, ignorând cu desăvârșire **socializarea de tip chinezesc în aria căreia s-a menținut și legitimitatea economiei de piață**, dacă nu contravine idealurilor de dreptate socială focalizată pe împiedicarea polarizării excesive a spațiului social; spre deosebire de actorii din zona socialismului de tip bolșevic și de reprezentanții capitalismului de tip occidental, chinezii își vedeau liniștiți de punerea în ecuație managerială și de soluționare a marilor probleme pe care le aveau după înlăturarea formei monarhice/imperiale de guvernare, chiar dacă nu erau recunoscuți la ONU, acolo fiind primiți chinezii din Taiwan ca exponenți ai „poporului chinez”, situație care se va schimba prin aportul calificat (și) al fostului Președinte american Jimmy Carter. Acesta a observat că blocada ideologică față de China continentală este total păgubitoare pentru lumea occidentală concurată de produsele chinezești mult mai ieftine, majoritatea lor fiind copii ale celor occidentale. În condiții normale, China ar fi trebuit să fie adusă la tribunalul internațional de la Haga pentru încălcarea principiilor de bună practică în relațiile economice internaționale, dar situația era atipică: nu putea fi adusă la un proces internațional o țară care nu era recunoscută la ONU, adică, principial nu exista! În consecință, nu din generozitate, ci din pragmatism, lumea occidentală a acceptat repararea unei erori istorice privind reprezentarea Chinei continentale în Organizația Națiunilor Unite și în toate celelalte organizații internaționale în funcție de rating-ul său de prestigiu și de redutabila sa putere economică.

Dincolo de aspectul ideologic în sine, se cuvine focalizarea atenției spre un alt aspect foarte important pentru experimentul chinez sub conducerea

¹⁶ Acest capitol este preluat din lucrarea, „*China, economie socialistă de piață – a treia cale, posibilă, de dezvoltare sustenabilă*”, de Ștefan Buzărnescu (2015)

¹⁷ Alvin Toffler, *Al treilea val* (traducere), Editura politică, București, 1981.

comuniștilor: neavând nicio obligație să se supună altor decizii, cu excepția celor naționale, chinezii au copiat și au asimilat tot ceea ce le-a fost compatibil cu strategia lor de micșorare a diferențelor de calitate a vieții dintre diferite segmente de populație (prin produse de calitate și mai ieftine) și de creare a locurilor de muncă pentru sutele de milioane de cetățeni rămași în granițele Chinei continentale.

În acel context, țările occidentale erau focalizate pe URSS și pe țările satelite acestea privite ca principale obstacole pentru viitoarea „nouă ordine mondială” pe care și unii lideri sovietici o invocau, dar cu semantizare total diferită de cercurile occidentale similare.

Acum, după prăbușirea „sistemului socialist” de tip bolșevic, diverse analize sociologice au readus în discuție experimentul comunist inițiat și finanțat de Robert Owen care, după o relativă prosperitate generală la nivelul „coloniei comuniste” a dispărut ca urmare a boicotului generalizat impus de sistemul capitalist, foarte puternic și în acele vremuri.

Cu țările socialismului de tip bolșevic, metoda a funcționat relativ similar, dar prin mijloace mai rafinate; rezultatul a fost același, iar obiectivul de a demonstra că ideea socialistă nu este viabilă în competiția cu economia de piață a fost atins (după 1989), chiar dacă unele țări satelite Moscovei demonstrau o relativă stabilitate economică, lichidaseră analfabetismul, exista o gratuitate a învățământului, a îngrijirii medicale, o obligativitate a muncii care se putea proba prin inexistența șomajului, inexistența polarizărilor sociale ș.a., iar România demonstrase (martie 1989) că se poate plăti integral și datoria externă.

”Miracolul” chinezesc produs tot sub conducerea unui partid comunist ne obligă să nu pierdem din vedere răspunsul la întrebarea: cum a fost posibil un experiment economic de tip diferit în raport cu sistemul economiei de piață, tocmai în condițiile în care rivalul „socialist” al celei mai performante economii capitaliste (SUA) a renunțat la continuarea experimentului socialist/comunist, partidul comunist al fostei Uniuni sovietice trecând în opoziție, în noul sistem pluralist de putere postgorbaciiovistă?

Înainte de a schița nu un răspuns, ci câteva sugestii alternative de accesare a posibilului răspuns prin studii interdisciplinare, inclusiv prin implicarea sociologilor chinezi, prezint „in extenso” experimentul din colonia comunistă, așa cum a fost descris de Fr. Engels în lucrarea sa „*Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință*” (un capitol al altei cărți polemice de mai mari dimensiuni „*Anti-Duhring; Domnul Duhring revoluționează știința*”) scrisă în anul 1880 și publicată mai întâi în revista *La Revue socialiste*, nr. din martie, aprilie și mai 1880; în limba română a fost publicată în anul 1890/1891, traducere Panait Mușoiu, în revista *Munca* numerele 44/23 decembrie 1990, nr. 45/1 ianuarie 1991, nr. 47/13 ianuarie 1991, nr. 48/20 ianuarie 1991, nr. 49/27

ianuarie 1991, nr. 50 /3 februarie 1991). În sinteză, Fr. Engels apreciază că dacă în secolul al XVIII-lea ideea de socialism a făcut cu precădere obiectul unor dezbateri teoretice, secolul al XIX-lea a debutat cu încercări de a da forme practice acestei idei în cadrul unor tentative de inovare a modalităților de organizare a muncii sub impactul schimbărilor generate de industrializare. Deoarece, în acel timp, munca agricolă era cea mai răspândită, primul experiment socialist/comunist a luat naștere prin punerea la dispoziția unei organizări „obștești”, adică pe baze colective, a proprietăților unui reprezentant/promotor al ideilor socialiste: Robert Owen. Acesta a unit proprietățile personale cu proprietățile socrului său și a pus bazele primei colonii „comuniste” (așa a rămas în istorie) la New Lanark, Scoția, unde a început cea mai profitabilă afacere cu valorificarea bumbacului (filatură de bumbac). Colonia avea aproximativ 2.000 de locuitori, în care intrau și copiii și bătrânii, alături de bărbații apti de muncă și de femeile adulte, acestea pentru prima dată în istoria mentalului colectiv englez fiind obligate să-și câștige existența din propria muncă, deoarece pentru copii se inovaseră forme colective de îngrijire și educare a acestora, anume *grădinițele de copii*; fapt fără precedent în mentalitatea victoriană a timpului, când femeilor le era rezervată întreaga autoritate domestică, fiind excluse de la munca salariată.

Dacă în primii ani colonia a înregistrat un progres față de celelalte forme de organizare din epocă, boicotul (de către firmele capitaliste în vogă) a schimburilor comerciale a contribuit decisiv la falimentarea sa irevocabilă și la dispariția sa de pe piață, deși tehnologic funcționa la standardele competitive de la acea vreme. Pentru prima dată, începând cu anul 1840 a început, așadar, confruntarea practică dintre *capitalism* (bazat pe proprietatea privată și pe deținerea în regim privat a capitalului) și *socialism* (bazat pe proprietatea colectivă/socialistă și pe forma colectivă de gestionare a capitalului).

Înfruntarea dintre aceste două tipuri fundamentale de proiecte sociale a continuat între 1800 și 1847 chiar și în America: Indiana (*New Harmony*), unde după numai doi ani (1825-1827) a falimentat, și încă multe altele în America de Nord. Toate acestea se bazau pe ideea lui Charles Fourier referitoare la idealul comunitar al organizării sociale ca soluție pentru dispariția sărăciei și a polarizărilor sociale, idee cunoscută sub numele de „phalanx”, de aici și numele de *falanster* în limba română; mărimea optimă a unei astfel de asociații fiind estimată la 1620 de persoane.

Un astfel de falanster a luat ființă și în localitatea Scăieni, din județul Prahova, sub conducerea lui Theodor Diamant și a avut aceeași soartă precum cea a coloniei lui Robert Owen.

Pe scurt, între 1840 și 1847 au mai luat naștere 28 de falanster în America, dar au intrat foarte repede în colaps; cel mai longeviv se cunoaște a fi

Brook Farm de lângă Boston, care a rezistat între 1841 și 1847, dată la care au încetat înființarea de astfel de asociații/colonii comuniste.

Ca rezultat al acestor experimente, termenii de socialism și comunism au circulat în indiviziune semantică, până la Karl Marx, care a încercat să pună o relativă ordine conceptuală în practica organizării de stânga a muncitorimii: în concepția sa, *comunismul presupune, ca orânduire, două etape/faze complementare*:

- a) *socialismul* în care se socializează proprietatea, se profesionalizează toți cetățenii și se dezvoltă extensiv toate segmentele spațiului social;
- b) *comunismul* în care se trece la o dezvoltare intensivă, respectiv se ajunge nu doar la o abundență de bunuri, produse prin eforturile tuturor oamenilor apti de muncă, și servicii în măsură să asigure cererea tuturor indivizilor în tripla lor calitate, de producători, de proprietari și de beneficiari, făcând posibilă trecerea la repartitia venitului după nevoile fiecăruia, dar și o calitate superioară a valorificării tuturor parametrilor comunitari prin punerea „științei în folosul comunității”.

Deși rezultatele practice ale experimentării ideii de socialism erau departe de a fi încurajatoare pentru doctrinarii de profil, Fr. Engels a publicat, în anul 1845, lucrarea „*Situația clasei muncitoare din Anglia*” pentru a reitera necesitatea continuării luptei clasei muncitoare în scopul unirii pentru cucerirea întregii puteri politice. „*Proletari din toate țările, uniți-vă!*” va fi deviza pe care Karl Marx chiar o va pune pe prima pagină a lucrării Manifestul Partidului Comunist publicat în anul 1848.

„În ceea ce privește lucrarea „*Situația clasei muncitoare din Anglia*”, deși este plasată (mai ales de către istorici) în aria lucrărilor sociologice, îmi iau permisiunea să fac o precizare: ultima frază a acestei scrieri citează îndemnul călugărului iezuit Ignățiu de Loyola adresat celor care luptau pentru unificarea Italiei „*Pace colibelor, război palatelor!*”. Aceasta este și concluzia lui Fr. Engels (referitoare la situația grea a muncitorilor docheri, din industria pielii, bumbacului etc.), care consideră că doar în această manieră se va putea realiza revoluția comunistă care va fi „singura revoluție” dreaptă din istoria umanității. Un astfel de îndemn la revoltă nu are nicio legătură cu științele sociale și cu atât mai puțin cu sociologia; este un manifest politic care, în cel mai bun caz, poate face parte din arsenalul propagandei de partid, fie el și comunist! Propaganda a fost, și va rămâne, un act de propagare a unor conținuturi gnoseologice din

perspectivă partinică, cu scopul precis de a cuceri noi adepți, dar nu are nici măcar veleități științifice¹⁸...

Iată un lung pasaj din textul lui Fr. Engels: „În ianuarie 1800 Owen a preluat conducerea New Lanark-ului. (...) Robert Owen își însușise doctrina iluminiștilor materialişti, potrivit căreia caracterul omului este produsul, pe de o parte, al structurii sale înnăscute și, pe de altă parte, al condițiilor mediului în care trăiește în tot timpul vieții sale, dar mai ales în timpul perioadei sale de formare. Majoritatea celor de o seamă cu el nu vedeau în revoluția industrială decât confuzie și haos prielnic pentru pescuitul în apă tulbure și pentru îmbogățire rapidă. Owen vedea în revoluția industrială prilejul de a aplica în practică teza sa favorită și de a face astfel ordine în haos. Încercase și mai înainte – și încă cu succes – să aplice teza la Manchester, ca director al unei fabrici de 500 de muncitori. Din 1800 până în 1809 a condus în același spirit, ca director asociat, marea filatură de bumbac din New Lanark în Scoția, dar cu o mare libertate de acțiune și cu un succes care i-a adus renume european. El a transformat populația New Lanark-ului, care s-a ridicat treptat la 2.500 de suflete și era compusă la început din elementele cele mai eterogene, în majoritatea lor moralmente decăzute, într-o colonie model, în care beția, poliția, justiția penală, procesele, caritatea publică erau lucruri necunoscute, iar filantropia inutilă. Și toate acestea le-a realizat prin simplul fapt că i-a pus pe oameni în condiții mai potrivite cu demnitatea omenească și mai ales educând cu grijă tânăra generație. *El este creatorul grădinițelor de copii* pe care le-a introdus pentru prima oară la New Lanark. De la vârsta de doi ani copiii mergeau la grădiniță, unde își petreceau timpul atât de plăcut, încât abia mai puteau fi aduși înapoi acasă. În timp ce concurenții lui Owen le cereau muncitorilor lor să lucreze 13-14 ore pe zi, la New Lanark se lucra numai 10 ore și jumătate. Când o criză în industria bumbacului a impus încetarea producției timp de patru luni, muncitorilor li s-a plătit salariul întreg, în continuare, deși nu lucraseră în cursul acelor luni.

Totuși, valoarea întreprinderii a crescut de mai bine de două ori, aducând până la urmă beneficii mari.

Toate acestea nu-l satisfăceau pe Owen. El considera că toate condițiile de existență create muncitorilor săi nu erau încă nici pe departe condiții pe măsura demnității omenești. („*Oamenii erau sclavii mei*”, spunea el). Condițiile relativ prielnice unei vieți civilizate pe care le crease muncitorilor din New Lanark erau departe de a permite o dezvoltare rațională și multilaterală a caracterului și a inteligenței, fără a mai vorbi de o activitate vitală liberă.

¹⁸ Ștefan Buzărnescu, *Sociologia opiniei publice*, Editura de Vest, Timișoara, 2008.

„Și totuși, partea laborioasă – cei care munceau efectiv – a acestor 2.500 de oameni producea pentru societate tot atâta avuție cât putea produce, cu abia jumătate de secol înainte, 600.000 de oameni. Mă întrebam: ce se întâmplă cu diferența dintre avuția consumată de 2.500 de persoane și aceea pe care ar fi trebuit s-o consume cele 600.000 de persoane?” Robert Owen

Răspunsul era limpede: Această diferență a fost folosită pentru a se asigura proprietarilor întreprinderii 5% dobândă la capitalul investit și în plus un profit de peste 300.000 lire sterline, adică echivalentul a 6.000.000 mărci germane. Și ceea ce era valabil pentru New Lanark era valabil în și mai mare măsură pentru toate fabricile din Anglia. Fără această avuție nouă, creată cu ajutorul mașinilor, nu s-ar fi putut duce războaiele pentru răsturnarea lui Napoleon și pentru menținerea principiilor aristocratice ale societății... Și totuși, această forță nouă era creată de clasa muncitoare.

Ei trebuia să-i revină și roadele. Noile și colosalele forțe de producție, care până atunci nu serviseră decât la îmbogățirea câtorva și la înrobirea maselor, constituiau pentru Owen baza unei transformări sociale, ele fiind menite să funcționeze numai pentru bunăstarea tuturor, ca proprietate comună a tuturor.

Pe baza unor asemenea considerente pur practice, ca rod, ca să zicem așa, al unui calcul comercial, s-a născut comunismul lui Owen. El a păstrat mereu acest caracter practic. Astfel, în 1823, pentru înlăturarea mizeriei din Irlanda, Owen a propus înființarea de colonii comuniste, alăturând proiectului său un calcul complet al investițiilor de capital necesare, al cheltuielilor anuale și al veniturilor previzibile.

Trecerea la comunism a fost punctul de cotitură în viața lui Owen. Atâta timp cât se manifestase doar ca filantrop, el recoltase bogății, elogii, onoruri și glorie. Era omul cel mai popular din Europa. Nu numai cei de o seamă cu el, ci chiar și oameni de stat și capete încoronate îl aplaudau. Dar de îndată ce a venit cu teoriile sale comuniste, lucrurile s-au schimbat. Trei mari piedici stăteau, după părerea sa, înainte de toate în calea reformei sociale: **proprietatea privată, religia și forma existentă a căsătoriei**. El știa ce-l așteaptă dacă le atacă: ostracizarea din partea societății oficiale, pierderea întregii sale situații sociale. Dar el n-a ezitat să le atace fără cruțare, și ce a prevăzut i s-a întâmplat. Ostracizat de societatea oficială, trecut sub tăcere de presă, sărăcit de pe urma experiențelor comuniste din America pentru care își sacrificase întreaga avere, dar care eșuaseră, el s-a adresat direct clasei muncitoare, în mijlocul căreia a activat încă 30 de ani. Astfel, în 1819, datorită eforturilor depuse de el timp de 5 ani, a fost adoptată *cea dintâi lege cu privire la limitarea muncii femeilor și copiilor în fabrici*. El a prezidat primul Congres în cadrul căruia sindicatele (*tradeunion*-urile) din întreaga Anglie s-au unit într-o singură „uniune

sindicală”.

Înainte de a formula o concluzie secvențială la acest capitol, doresc să mai amintesc doar o formulare a analistului Mark J. Perry (1996) care, referindu-se la eșecul socialismului, aducea în discuție și un alt fel de experiment managerial din istoria Angliei: „Eșecul socialismului nu este altceva decât o «tragedie a bunurilor comune» la scară globală. Tragedia «bunurilor comune» se referă la **experiența engleză a secolului al XVI-lea**, atunci când numeroase pășuni au trecut în exploatarea comună a sătenilor, adică au fost folosite public. Pășunile au fost rapid supraexploatare și degradate, devenind în cele din urmă totalmente inutilizabile și lipsite de orice valoare... „*Posesiunea publică încurajează neglijența și proasta administrare*” (pagina 100, revista Polis, nr. 1/1996, traducere). Putem trage o concluzie de aici? Cel puțin o remarcă se cuvine: posesiunea publică lipsită de reguli s-a dovedit păgubitoare, iar posesiunea eminamente privată a condus la o polarizare exagerată și la fracturi sociale generate de adâncirea inegalităților; la limită au apărut pungi de sărăcie severă care nu pot fi compatibilizate cu drepturile fundamentale ale omului și cu alte valori democratice. Este imperativă creația istorică și promovarea unor noi modalități, fundamental schimbate, de gestionare a problemelor sociale.

În cel mai imediat prezent, ne permitem o sugestie: țările care au alte coordonate de dezvoltare decât cele ale subordonării față de Marea finanță Mondială nu ar trebui să considere experimentul lui Robert Owen un simplu episod istoric; oricând pot fi pradă foarte ușoară pentru rafinamentul boicotului țărilor dezvoltate, care nu pot privi cu interes și nici cu simpatie dezvoltarea economiilor etichetate ca „emergente”. China, în calitate de țară emergentă care domină schimburile internaționale, este ținta cea mai sigură, deoarece are la conducere un partid comunist! Așa ceva nu se poate accepta, cum nici lui Robert Owen nu i-a fost iertat experimentul social socialist, care trebuia, cu orice preț, să falimenteze pentru a se demonstra că practica acestui cetățean a fost opera unui aventurier animat de vise utopice de reformare socială.

Am prezentat experimentul lui Robert Owen¹⁹ pentru a-i invita pe cei preocupați de problemă să pună într-o ecuație managerială mai complexă actuala situație creată după căderea sistemului sovietic. Faptul că sistemul sovietic a murit de moarte „bună”, adică fără să fi fost înlăturat în urma unui război, este o certitudine; incertitudine este ce va urma. Ideea că doar o singură cale (capitalistă) a rămas să-și exprime potențialul de dezvoltare poate însemna punctul de inflexiune în care o utopie („sensul ireversibil al evoluției omenirii

¹⁹ Textul (necomentat) a fost reprodus din culegerea de articole *Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință*, publicate în Editura Politică, București, anul 1967.

către socialism”) a fost înlocuită cu o altă utopie („globalizarea ca sens istoric ireversibil”, dar prin eternizarea capitalismului!)... Problema este că societățile umane, în epoca „*Longlife learning*”, ca societăți care învață toată viața, nu mai pot fi chiar așa de ușor manipulate cu virtuțile morale ale progresului tehnologic, cu ajutoarele dezinteresate etc. Cu necesitate, trebuie făcut recurs la creativitate istorică și studiată fără nicio discriminare și o altă cale...

Economia socialistă de piață promovată de China poate fi **un alt referențial istoric mai productiv decât sterilele răfuiele istorice dintre capitalism și socialism**, chiar dacă ele durează de câteva sute de ani. Să nu uităm: Imperiul Roman a durat peste o mie de ani, dar Eternitatea i-a refuzat ambițiile...

Economia socialistă de piață – China în fața istoriei: stereotipuri ideologice, clișee praxeologice, inerții istorice

Aliate cu scopul de a spulbera aspirațiile imperialiste ale nazismului care intenționa să promoveze o „nouă ordine mondială”, Uniunea statelor americane și Uniunea statelor sovietice s-au contaminat de același sindrom al globalizării cu orice preț, dar din perspective diferite: URSS pretindea că viitoarea revoluție va fi socialistă, iar modelul socialist de tip bolșevic se va internaționaliza prin „mișcări de eliberare socială și națională”, în timp ce SUA pledau pentru eternizarea modelului capitalist de dezvoltare, chiar și în fostele colonii unde comunitățile etnico-sociale de Acolo... aveau, deja, reflexele traiului în cadrele normative ale „economiei de piață”.

Pentru a mai pune o oarecare surdină acestor derapaje care riscau să devină fundamentaliste, James Burnham (1947), în lucrarea *The Managerial Revolution*, a intervenit tranșant: **viitoarea revoluție va fi una managerială!** (deci, nici socialistă, nici capitalistă) În viitoarea evoluție a societății umane, nu parametrul ideologic va fi primordial, ci factorul managerial va genera dezvoltare și prosperitate, adică va triumfa nu puterea ideologică sau cea militară, ci inteligența cu care comunitățile își vor valorifica resursele materiale și umane...

Totuși, după ce a încetat cel de al II-lea Război Mondial, controversalele au continuat în aria a ceea ce s-a numit „războiul rece”: rafalele de focuri ale combatanților s-au transformat în petarde propagandistice cu efecte simplificatoare asupra complexității proceselor sociale. Pe aceste coordonate, s-a afirmat un stereotip hermeneutic centrat pe reducerea întregii evoluții sociale la doi poli: socialism *versus* capitalism; un clișeu cu o longevivă carieră și în multe din abordările contemporane (Daniel Bell, Alvin Toffler ș.a., „capitalism popular”, „welfare state”, „convergența sistemelor”, John Naisbitt „capitalism birocratic” ș.a.m.d.).

Fără să producă „zgomet” ideologic, dar și fără să invoce diverse complexe față de varii instanțe internaționale, comunitatea chinezilor din partea continentală a țării a avansat cu calm și cu loialitate față de valorile sale tradiționale, fiind obligată, în prezent, să-și intre în rolul de actor global al dezvoltării, imposibil de ignorat din orice scenariu al viitorului planetar, fără deosebire de platforma doctrinară de pe care ar fi proiectat sau numai ar fi privit acesta. Emergența unui proiect global de dezvoltare și consecvența cu care se continuă acesta, la confluența factorilor endogeni cu dinamica factorilor exogeni, par a fi punctul de plecare al explicațiilor pentru definirea obiectivă a *locului* Chinei de astăzi în fenomenalitatea geopolitică internațională. În ceea

ce privește *rangul* Chinei Populare în ierarhia mondială, acest aspect constituie preocuparea foștilor lideri mondiali din secolele trecute, îngrijorate de posibila lideranță a Chinei pentru secolul al XXI-lea. Similar cu picăturile mici, insignifiante ale ploii, care pot produce mari viituri cu puteri inimaginabil de mari, tot așa și contribuțiile anonime ale unui miliard și jumătate de chinezi, ca niște mici vectori de compunere sinergică în spațiul social al comunității chinezilor, au generat o mare putere economică; o putere care nu se va opri numai la componenta economică.

Succintă comparație între reformarea Chinei sub conducerea partidului comunist (începută în 1978) și reformarea României sub conducerea partidelor anticomuniste (demarată în 1989)

Timp de multe decenii, scena controverselor referitoare la încrâncenatele dezbateri dintre posibilele căi de urmat în viitorul omenirii de către noile state care deveniseră independente ca urmare a lichidării sistemului colonial (după anii '60 ai secolului al XX-lea!) a fost ocupată de argumente și contraargumente focalizate pe exclusivismul căii capitaliste, respectiv socialiste, cea din urmă pretinzând că este mai umanistă pe fond, deși timpul scurs de la cucerirea puterii de către „oamenii muncii” nu le-a permis acestora să-și etaleze potențialul managerial; asimetria era, deci, acoperită cu vocabular triumfalist (*logocrație populară*, Czesław Miłosz), în timp ce performanțele economice contraziceau tot mai evident „succesele” generate de rigiditatea planificării centralizate (bazată pe dorințe și aprecieri emoționale) în raport cu mecanismele piețelor libere (bazate pe prognoze și previziuni fundamentate prin cercetări empirice, de teren și pe un management și un marketing realist). În acel timp, fosta Iugoslavie își consolida un tip de dezvoltare care nu era nici socialistă de tip bolșevic, dar nici capitalistă de tip occidental, deși părea să aibă unele metode de gestionare a problemelor sociale care erau inspirate din ambele sisteme. În acest context, a apărut ideea posibilității dezvoltării în viitor și a unei astfel de căi alternative, care să nu se afirme polemic, ci sinergic la nivelul economiei mondiale, generic numită **a treia cale**.

Cu referire la situația de *boom* a Chinei contemporane, condusă ferm de un partid comunist, analiști din diferite nișe ale spectrului politic fac supoziții, inevitabil partizane, calificând sistemul chinezesc de astăzi fie „capitalism birocratic” (J. Naisbitt), fie „economie socialistă de piață” (Chen You). Acest mod maniheist de a pune problema relevă o sechelă a dogmatismului tocmai în spațiul dezbaterilor pluraliste de ordin teoretic unde, principial, ar fi de așteptat să existe o totală flexibilitate. Thomas Kuhn, cu celebra sa sintagmă a „revoluției paradigmelor științifice”, ne vine în ajutor: nu putem ajunge la concluzii valide, atâta timp cât evaluăm realități fundamentale noi cu concepte uzate moral sau chiar depășite de realitățile generate de mișcarea istorică aflată în curs; „nu poți înțelege o nouă paradigmă apelând la vocabularul vechii paradigme” (Paul Dobrescu, 2010).

Întrebat ce mai este, în China de astăzi, comunismul, de către unii jurnaliști occidentali dogmatici (adică cei care confundă comunismul numai cu ceea ce s-a întâmplat sub conducerea PCUS în URSS, iar capitalismul numai cu varianta SUA despre economia de piață), Chen You a dat un răspuns antologic:

„**Noi** suntem comuniști și **noi** decidem ce este comunismul!”.

Este de meditat (cu mai mult simț al nuanțelor) și de depășit îngustimea unor clișee teoretice care nu mai au acoperire în realitatea prezentă...

De cealaltă parte a spectrului, Simon Leys este tot atât de categoric, dar mult mai diplomat: „*China este, pur și simplu, celălalt pol al experienței umane*” care combină într-un fel original toți factorii dezvoltării.

Edward Tse, de pe poziția unui insider, afirmă despre țara sa: „*China este mai mult decât o țară emergentă; este singura țară, după SUA, care are o strategie funcțională la nivel global.*”

Pentru surmontarea exclusivismelor ideologice, conținutul dezbaterilor contemporane a fost comutat pe **rolul statului în dezvoltarea viitoare**: va fi nevoie de mai multă autoritate, sau de mai puțină implicare a statului în proiectarea și gestionarea strategiilor de dezvoltare sustenabilă, adică a acelui tip de dezvoltare care să nu mai alterneze evoluții cu involuții, ci să permită o dezvoltare sustenabilă pe termen lung, în măsură să prevină convulsiile sociale și instabilitatea financiară? După cum era și de așteptat, opțiunile sunt diferite: atât neoliberalismul, cât și neoconservatorismul susțin diminuarea ponderii statului în economia reală, aceasta fiind mult mai funcțională dacă este lăsată pe autoritatea piețelor, în timp ce **chinezii susțin că în viitoarea cooperare economică globalizată principalii actori vor rămâne tot statele naționale**, deoarece ele asigură și predictibilitatea actorilor individuali prezenți pe piața globalizată (companii mai mici, medii sau chiar multinaționale), **statul** fiind singura instanță care **poate garanta și etica în afaceri**.

Profesorul *Paul Dobrescu* (Școala Națională de Științe Politice, București, 2010) vine cu o precizare antologică: „*Plasarea proceselor de dezvoltare a acestei țări în categorii preexistente, în concepte ideologice elaborate în alte contexte istorice, prezintă o slăbiciune de fond. Pentru că evoluția Chinei nu încapă pe de-a-ntregul nici în conceptul de capitalism, nici în cel de socialism. China a subsumat totul ideii de dezvoltare.* Noțiunile de «capitalist» sau «socialist» sunt subsumate obiectivului primordial: ridicarea Chinei. *Mai curând am putea vorbi despre un model al dezvoltării.* Ceea ce servește dezvoltării va fi menținut și integrat. Ceea ce nu, va fi cu siguranță eliminat”.

Acest principiu a fost lansat de tânărul, pe atunci, lider comunist chinez *Deng Xiaoping*, în anul 1978, când a rostit celebrul aforism care a făcut istorie, nu doar în China: „*Nu contează dacă pisica este albă sau neagră, important este să prindă șoareci*”(…), adică „*dezvoltarea este singurul factor care*

contează”. Iată o sinteză (a asumării, în stil chinezesc, a paradigmei pragmatismului american) dintre perseverența în efort și consecvența în opțiunea pentru dezvoltare sustenabilă și întărirea continuă a autorității statului și deschiderii partidului comunist, prin care disponibilitatea la asimilarea tuturor parametrilor manageriali care pot contribui la dezvoltarea sustenabilă a Chinei a pus bazele ascensiunii neîntrerupte a sistemului economic chinez timp de peste 38 de ani, până la nivelul de a doua putere economică a lumii în anul 2015.

Realitatea este verificabilă, recunoscută și acceptată chiar și de către cei mai categorici anticomuniști. Întrebarea persistă: care a fost mecanismul economic care a făcut posibilă această evoluție chiar și pe perioada crizei mondiale?

Tânărul guvernator al celei mai dezvoltate provincii a Chinei (Guandong), comunistul Wang Yang, acceptând doctrina oficială conform căreia **pilonii de susținere ai globalizării vor rămâne statele naționale**, în programul său de inovare a strategiei de guvernare, preciza:

„Modelul de dezvoltare din ultimii 38 de ani, care ne-a îmbogățit rapid, s-a epuizat. În primul rând, creșterea accelerată, în general, neglijează costul resurselor, impactul negativ asupra mediului și sănătatea muncitorului. În al doilea rând, acest model depinde exclusiv de cererea internațională. Guandong trebuie să mulțumească crizei financiare. Declinul economic a prilejuit consensul în ceea ce privește transformarea modelului nostru de dezvoltare. Nu suntem interesați în simple ajustări; după criza financiară, dorim un nou Guandong, nu o expansiune a celui vechi”. Prin aceste precizări obiectivul transpare cu claritate: *transformarea cercetării și inovării în forțe efective de dezvoltare sustenabilă și competitivă*: nu doar prin cantitate și prețuri ieftine, ci **prin calitatea și originalitatea produselor** și serviciilor urmează ofertele chinezești să domine piața!

Cercetarea științifică și inovarea tehnologică au fost ridicate la rang de „dimensiune modernă a puterii” (Paul Dobrescu, 2010); iată o primă notă de originalitate a Chinei contemporane care susține că **raportul cerere-ofertă nu este apanajul economiei de piață de tip capitalist**, deoarece în nicio scriere a lui Karl Marx nu este specificată ipotetica incompatibilitate dintre socialism/comunism și economia de piață. Prin urmare, *economia socialistă de piață* poate fi o a treia cale care combină virtuțile ideii de socialism (planificarea) cu virtuțile practicii economice aferente ideii de capitalism

(economia de piață) într-un nou model de dezvoltare: „**economia socialistă de piață**”, care se dovedește funcțională în spațiul social chinezesc”. Președintele Băncii Mondiale a declarat că țările care au fost conectate cu SUA au resimțit mai puternic efectele crizei (de pildă, Mexic), pe când cele aflate în strânse relații economice cu China au trecut mai ușor de această perioadă (cum ar fi Brazilia). Explicația: cele două „locomotive” au resimțit în mod diferit criza și au transmis-o în mod diferit.”²⁰

A accepta globalizarea nu prin renunțarea la identitatea națională, ci ca pe o reconstrucție a identității proprii la nivelul standardelor contemporane și prin afirmarea potențialului de competitivitate al statului național este un exemplu de replică de succes din care cine dorește să învețe poate să-și însușească ceea ce apreciază că este compatibil cu mentalul său colectiv.

România post-1989, care a copiat *more geometrico* modelul occidental, a procedat exact invers: a oferit spre „privatizare” nu managementul, ci toată averea națională, favorizând înstrăinarea resurselor care sunt resursa identitară fundamentală pentru orice fel de proiect de dezvoltare. **Iată un exemplu despre cum nu trebuie să se mai procedeze în relațiile cu multinaționalele!** Academicianul Florin Constantiniu, referindu-se la actorii aflați în intervalul de autoritate al lideranței, preciza:

„[...] clasa politică postdecembristă (1989) nu a avut – indiferent de partid – niciun proiect național. A avut, în schimb, un unic gând: să se căpătuiască. S-a repezit asupra României cu singurul gând al îmbogățirii. Oamenii politici au acționat ca niște vandali, distrugând și jefuind totul. Mongolii, ungurii, turcii, nemții, rușii nu au făcut românilor atâta rău cât au făcut politicienii postdecembriști în două decenii”²¹.

Acesta este, cu certitudine, un exemplu care nu trebuie, sub nicio formă, replicat de alte țări care urmează să se înscrie în cursa obligatorie a globalizării, un fenomen care, la rândul său, nu mai trebuie redus la americanizare galopantă (cum a debutat!), ci se cuvine a fi reevaluat în noul context al apariției de economii emergente pe toate continentele, ca oportunitate de *înscriere în cursa*

²⁰ Paul Dobrescu, *Op. cit.*

²¹ Interviu cu Ion Longin Popescu, revista „Astra”, 4 ianuarie 2011.

pentru dezvoltare sustenabilă prin potențialul de cercetare-inovare disponibil fiecărei țări.

Totuși, având în vedere că experimentele necapitaliste au fost sistematic marginalizate și apoi excluse ca actori istorici (exemplu: falansterile), iar apoi „sistemul socialismului real”, chiar consolidat economic și militar (URSS) și afirmat ca subiect istoric la masa tratatelor internaționale, s-a prăbușit, nu este lipsit de interes să-și reevalueze și China această expunere a propriei dezvoltări la un posibil boicot, mai rafinat, desigur, în ciuda faptului că acum este pe „valul istoriei” și are posibilitatea să privească lumea de pe alte poziții decât a făcut-o după cel de al II-lea război mondial. Acum, după ce a investit cu folos în cercetarea tehnologică, cercetarea și inovarea socială îi oferă **o nouă provocare pentru a face din mileniul al III-lea un mileniu chinez.**

Într-un clasament întocmit de FMI în anul 2011, la parametrul PPP (paritatea puterii de cumpărare), China s-a clasat pe locul al II-lea după SUA, precizând că nimeni nu s-a mai apropiat atât de mult față de America (10,1 trilioane de dolari, față de 14,6 trilioane SUA, la indicatorul PPP), exemplul chinezesc nefiind singular, deoarece mai sunt și alte țări emergente precum Brazilia, Mexic, Coreea de Sud și India, chiar Rusia! În acest context putem face o precizare de fond: nu a murit doar socialismul de tip bolșevic, ci și capitalismul de tip Occidental, iar **comunismul de tip chinezesc se cuvine a fi reevaluat dincolo de clișee ideologice și fără conotațiile cronic negative aferente guvernărilor comuniste din fosta URSS și ale fostelor țări „frățesti” cu Uniunea Sovietică.**

Oare n-ar fi oportună o atenție specială la rafinamentul metodelor de marginalizare și excludere istorică a țărilor care „incomodează” interesele marilor piețe controlate de tradițiile multiseculare ale multinaționalelor lumii capitaliste!?

Pe aceste coordonate, putem compara (dincolo de toate aspectele lacunare despre care nu se va înceta niciodată să se scrie cu referire la ultimii ani ai „socialismului” românesc) situația României în anul 1989, după lichidarea datoriei externe: era singura țară care a demonstrat că se poate să ieși (ca țară) din subdezvoltare și pe cont propriu, folosind pragmatic împrumuturi de pe terțe piețe (metodele folosite sunt o altă tragică problemă care nu trebuie să justifice trecerea cu vederea a exemplului pe care și China îl ilustrează cu prisosință). În acel moment România avea o economie care putea să producă (desigur, nu la standarde occidentale!) toate bunurile și serviciile de care o societate modernă are nevoie, pe plan internațional avea un relativ rating de prestigiu (tratate de

cooperare cu aproape 150 de state de pe toate continentele), o confortabilă credibilitate, iar din 1990 intenționa, împreună cu alți actori din „Lumea a treia” să creeze o bancă pentru asigurarea finanțării ieșirii din subdezvoltare a „nealiniatilor”, prin construirea unor obiective economice care să le permită (și) acestora o dezvoltare endogenă, în interesul exclusiv al acestor popoare, **contribuind de această manieră** la o altfel de „nouă ordine mondială”, în care astăzi asimetriile sunt controlate de marile puteri economice capitaliste, în interesele lor exclusive. În acest context putem înțelege și alte mobiluri ale „ajutorului dezinteresat” pentru răsturnarea regimului de la București, care acum nu mai incomodează pe nimeni, deoarece capacitățile de producție au fost lichidate sau înstrăinate, la presiunile internaționale, ca „preț pentru integrarea europeană”!

La peste două decenii, motivul acestei suspecte „unități de vederi” dintre comuniști și anticomuniști devine nu transparent, ci ostentativ vizibil: obiectivul celor care au „ajutat” la înlăturarea regimului comunist de la București nu era libertatea individului, drepturile omului etc., ci acapararea capacităților de producție românești pentru a le lichida, în perspectiva întăririi asimetriilor modelului occidental, orice posibilă concurență din partea unor noi actori economici, precum devenise România, trebuind eliminată cu fermitate. Pe fostele piețe ale României s-au reînstatat (după 1989) așa-ziii „investitori” străini, creditați cu naivitate de mercenarii politici de la București ca fiind „strategici” și au demantelizat în timp record întreaga economie românească pentru a o transforma într-o piață de desfacere și bazin de recrutare de forță de muncă foarte ieftină. În concluzie, „privatizările strategice” au fost strategice doar în sensul asigurării unor dependențe pe termen lung ale României de economiile țărilor dezvoltate economic, dar nu pentru a dezvolta România, ci pentru a o ține în subdezvoltare „strategică”; **România trebuia pedepsită pentru curajul de a-și fi propus un proiect de țară care a și fost realizat la toți parametrii proiectați** (fie chiar și discutabil proiectați!... industrializare, modernizarea agriculturii, lichidarea datoriei externe etc.), cu excepția tipului de management macrosocial care a rămas la modelul stalinist al anilor 1950 – dar centrat, totuși, pe interesul național! În aceeași manieră a fost „privatizată” și totalitatea surselor de materii prime și energie, capitole la care românii au devenit, în prezent, un fel de străini în propria țară, situație chiar mult mai precară decât cea în care erau „proprietari, producători și beneficiari” în vechiul regim.

„Revoluția” din 1989 apare, în acest orizont de timp, ca moment de „tranziție” *către un model de subdezvoltare strategică prin reformarea (de tip neocolonial!) a întregii economii la nivelul unor ramuri economice complementare țărilor dezvoltate economic*; fără prea multe cuvinte, **este vorba**

de eforturi de involuție spre statutul de colonie; nu mai are nicio importanță în raport cu care state de pe planetă este colonie! Sub formula „transferul de suveranitate este singura cale pentru transferul de prosperitate” s-a ajuns, în realitate, la pierderea efectivă a controlului asupra resurselor naturale ale țării!

Este cazul României un posibil avertisment și pentru China?

De ce nu? au spus-o mulți analiști nealiniați politic. Este posibil ca și ascensiunea acestei economii emergente să fie oprită, dacă nu-și calibrează deschiderile și nu-și gestionează în timp real resursele umane, totdeauna expuse „ispitelor” de „alinare la standardele democrației și ale drepturilor fundamentale ale omului”... Este vorba, evident, de ceea ce se acoperă semantic cu aceste formulări în jargon politic (fundamentalist) american...

În acest context, nu este lipsit de interes un alt punct de vedere formulat chiar de Thomas Kuhn în lucrarea *Structura revoluțiilor științifice*: „*principiile la care aderă o comunitate științifică nu reprezintă decât o parte din ansamblul de elemente care definesc consensul intelectual propriu acestei comunități (...) acest consens constituie adevăratul fundament al activității creatoare a membrilor ei. Contrar convingerilor fundaționaliste, nu raționalitatea principiilor teoretice (a fundației teoretice) obligă comunitatea la consens ci, dimpotrivă, consensul comunității asupra valabilității acestor principii le face pe acestea să apară drept «raționale», indubitabile, fundamentale. Kuhn insistă, într-o pledoarie extrem de puternică, devenită acum clasică, pe faptul că principiile teoretice în sine nu se pot impune drept «raționale» unei alte comunități, caracterizată de un alt tip de consens (având un alt fel de a vedea realitatea). Așadar, raționalitatea principiilor fundamentale și deci forța lor constrângătoare este dependentă de existența consensului comunitar, și nicidecum invers*” (Adrian Paul Iliescu, revista *Polis*, nr. 1/1996, București). Iată o altă perspectivă de „iluminare” a ceea ce propaganda occidentală a diseminat sub deviza „încălcării drepturilor omului în China”: *această comunitate are propriile standarde în materie de drepturi ale omului!*

Când noi comparăm mentalul colectiv european/american cu cel asiatic/chinezesc comitem aceeași greșală cu situația în care comparăm mere cu pere sub pretextul că tot fructe sunt și unele, și altele! În logică, a fost rezolvată problema: acest comportament inferențial se numește paralogism și reprezintă o greșală logică, deoarece se compară două realități ontologic necomparabile. Corect ar fi să comparăm merele între ele, de exemplu: merele ionatane cu cele golden sau crețești etc. În replică, este corect să comparăm un mental asiatic cu alt mental asiatic, un mental dintr-o țară musulmană cu alt mental colectiv dintr-o altă țară musulmană

ș.a.m.d. De ce să nu poată fi acceptată și această perspectivă chinezească asupra „drepturilor omului”, dacă avem pretenția că democrația de tip occidental/american respectă dreptul la diferență?

După cum se știe, orice formă de exclusivism duce la dogmatism și la fundamentalism: cel stalinist a sucombat întâi la el acasă, cel arab se pretinde a fi o replică la fundamentalismul valorilor de tip occidental. Nu se pune problema de a tranșa între fundamentalisme, ci doar de a face o invitație lucidă la echilibru atunci când ne pronunțăm despre lucruri pe care nu le cunoaștem în geneza și dinamica lor naturală (adică fără conotații ideologice), dar le evaluăm prin prisma unor constructe ideologice (diferite) pe care le apreciem, desigur subiectiv, ca fiind „universale”, dar privind exclusiv din mentalul nostru colectiv diferit de cel la care ne referim. Imperativul este deci neechivoc: renunțarea la orice tip de fundamentalism! Un exemplu tipic îl constituie ceea ce s-a diseminat în literatura de profil ca „excepționalism american”, convingerea americanilor că modelul lor este singurul valabil la scară istorică. În consecință misionarismul lor trebuie acceptat fără rezerve, indiferent cu ce mijloace se încearcă internaționalizarea acestui model!

Iată unde se poate ajunge plecând de la pretenția unor grupuri, indiferent cât de influente, că ar deține monopolul adevărului; dincolo de controverse ideologice, este vorba de viața a milioane de oameni și un plus de responsabilitate constituie o exigență necondiționată pe orice meridian într-o lume globalizată, nu neocolonizată! Globalizarea este gândită să fie o nouă variantă, via internet, a „marilor descoperiri geografice”? Sau o formă mai rafinată de colonialism prin aportul spațiului social virtual?

Iată întrebări incomode, dar și oportunități de formulare a unor răspunsuri lucide pentru proiectarea unui viitor cu adevărat democratic și construit ca arhitectură a unei unități durabile în diversitate.

Referindu-se la competiția dintre America și cea mai redutabilă Putere emergentă, China, Henry Kissinger remarcă: „...ambele societăți cred despre ele că reprezintă anumite valori unice. Excepționalismul american este misionar. El susține că Statele Unite au obligația de a-și răspândi valorile în fiecare colț al lumii. Excepționalismul Chinei e unul cultural. China nu face prozelitism; ea nu susține că instituțiile sale sunt relevante în afara Chinei”²².

Acest punct de vedere este corect, China nu practică exportul de „democrație comunistă” prin forța armelor, precum face America

²² Henri Kissinger, *Despre China*, (traducere), Editura Comunicare.ro, București, 2002.

(Pax americana!), dar produsele chinezești, mai ieftine, cuceresc pașnic piețele, chiar dacă taxele și accizele reprezintă noii „pușcași marini” ai globalizării economice. China *nu impune*, ea **propune** bunuri mai ieftine și devine „îngrijorător de atractivă” în raport cu tradiționalul reflex pentru hegemonismul mondial al Americii; este vorba de două stiluri de raportare la viitor cu consecințe absolut imprevizibile pentru proiectele multinaționalelor.

Deoarece prezentele comparații pot părea inoportune în aria tematică a lucrării, precizez: le-am inserat în semn de aducere aminte a vremurilor în care China se inspira din proiectele de „dezvoltare multilaterală” ale României și din „legarea învățământului cu cercetarea și producția”, precum și din experiența „politehnizării învățământului”. Rezultatele: economia Chinei se dezvoltă în continuare, cea a României regresează, asfixiată de dominația multinaționalelor. Sub raport economic, resursele au fost acaparate de multinaționale treptat, treptat, încât astăzi (2016) numai cca 10% din capitalul din România mai este românesc!

Chiar dacă politicienii sunt foarte pudibonzi în a accepta o dezbatere de fond a problemei, sociologic suntem obligați să realizăm *screening*-ul situației pentru a trage concluziile corespunzătoare cu privire la viitorul imediat și la viitorul nedeterminat. Întrebarea „**Cât de românească mai este România?**” este foarte gravă, dar răspunsul nu mai poate întârzia prea mult...

O succintă modelare sociologică a spațiului social chinezesc

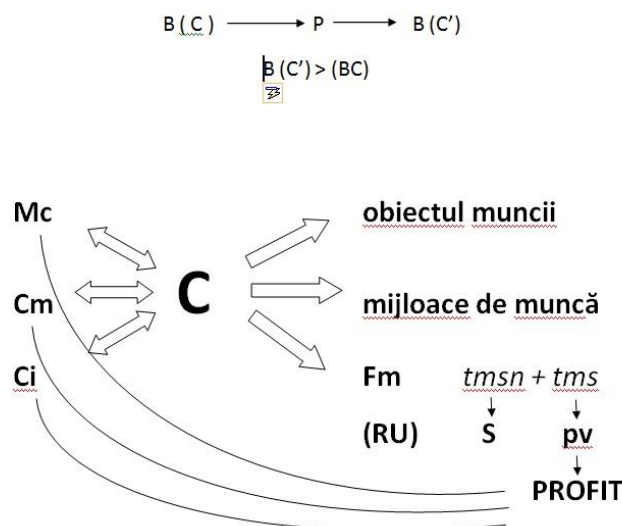
Criticată cronic pentru ipotetice „abateri” de la „calea socialismului” de către socialiștii de tip bolșevic (cu excepția României!) și marginalizată la limitele disprețului de către toate țările „capitaliste”, China și-a concentrat toate resursele pe optimizarea propriilor reforme focalizate pe un obiectiv clar și transparent afirmat: *scoaterea din sărăcie și precaritate existențială a tuturor categoriilor sociale, în compatibilitate cu tradițiile sale de conviețuire armonioasă între toate segmentele sociale și de păstrare a ierarhiei civice multimilenar constituite ca sursă de coeziune socială*. Trei valori fundamentale au stat la baza mentalului colectiv: „muncă, familie, patrie”, fără să se aștepte soluții salvatoare din proximitatea sa, sau de la prieteni ipotetici de pe alte continente. În consecință, după trecerea la noul regim (1911) și depășirea momentului de cumpănă istorică din 4 mai 1911 (*revoluția antifeudală și*

antiimperialistă,²³ după jargonul ideologic al vremii), descoperirea marxismului și fondarea Partidului Comunist Chinez (1921) a marcat opțiunea clară pentru consolidarea regimului de „democrație populară” în cadrele Republicii Populare Chineze conduse de PCC. Era punctul de inflexiune al fostei Chine *Imperiale*, care, din statutul de Chină *populară* se-ndrepta spre China *comunistă* de astăzi.

Dincolo de marea varietate a ideosincraziilor aferente conotațiilor ideologice ale subiectului în discuție, apreciez ca absolut necesară o radiografie (un adevărat *screening* al modelului economic de funcționare a spațiului social chinezesc). Astfel, în conformitate cu proiectul „popular” de construire a unor structuri de putere de tip socialist, noul regim comunist din China Populară a întreprins o socializare a „mijloacelor de producție” prin naționalizarea acestora. Observând că rezultatele practice ale socializării extensive nu corespund tuturor așteptărilor, după Marele Salt înainte (1957-1960) euforia socializării s-a mai temperat, liberalizarea tipurilor de proprietate inspirându-se din tradițiile populare ale Chinei multimilenare, dar și din experimentele altor țări, de pe alte continente, aflate în plin proces de reformare structurală. S-a renunțat definitiv la influențele leninist-staliniste ale interzicerii formelor de economie de piață și s-a revenit la formele tradiționale de viață asociativă (ferme de tip familial) specifice Chinei, care asigurau coeziunea comunitară a spațiului social chinezesc. Revoluția culturală (1966-1968) a fost testul decisiv pentru a stopa orice fel de posibile influențe de tip bolșevic și a continua opțiunea pentru relansarea unui nou curent de loialitate a „maselor” pentru transformările sociale aflate în curs, prin punerea de acord a acestora cu mentalul colectiv chinezesc. Pe aceste coordonate s-a eliminat posibila disjuncție dintre noii guvernanți și multimilenara comunitate chinezească.

Rezumativ, modelul chinezesc poate fi prezentat, ca model sociologic, precum în figura de mai jos:

²³ *Ultima dinastie a fost Dinastia Qing (1644-1911)*

unde:

B C –ecartul financiar disponibil pentru finanțarea proiectelor de dezvoltare și pentru reluarea ciclului de activități proprii spațiului social comunitar;

B C'—capitalul rezultat la finalul ciclului de activitate;

MC – marele capital, în cazul Chinei **Statul-Partidul chinez și multinaționalele aflate pe teritoriul Chinei** fiind recunoscuți ca mari investitori;

Cm – capitalul mijlociu cu amplitudine zonală;

Ci – capitalul investit de micii investitori, capital care constituie resursele de asigurare a unei centuri de siguranță pentru compania/întreprinderea în care angajatul anonim optează să-și investească resursele de care dispune, aceste sume-investiții pot fi depuse fie la propria unitate în care este angajat respectivul „investitor”, fie la alte companii considerate ca profitabile; este vorba de ceva asemănător cu „părțile sociale” din modelul socialismului românesc din ultimii ani de guvernare comunistă.

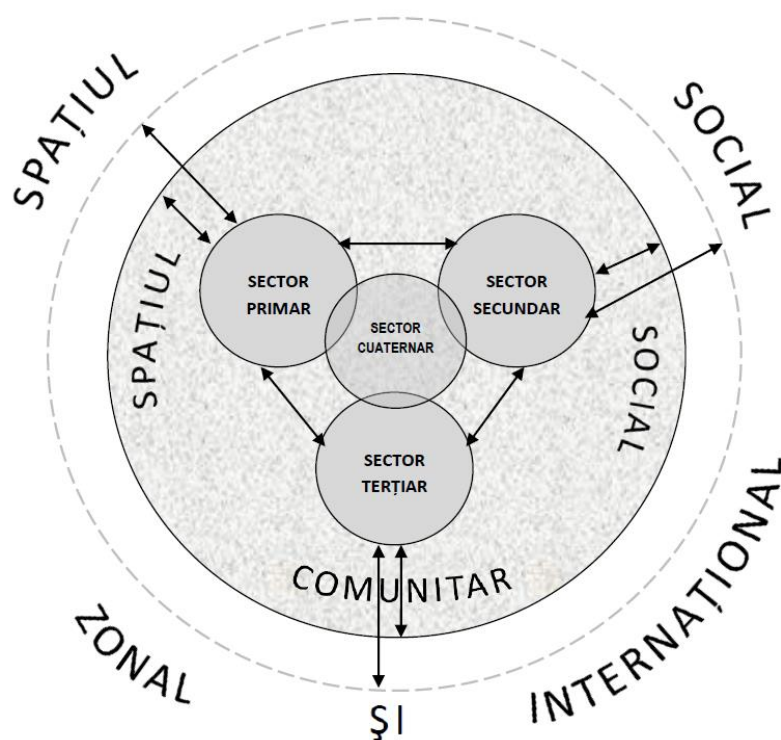
Obiectul muncii – sursele de materii prime indispensabile reluării ciclului de activitate;

Mijloacele de muncă – termen generic pentru a defini întreaga logistică a ciclului respectiv de activitate;

FM (RU) – resursele umane, de toate tipurile de funcții și toate calificările necesare bunei funcționări a ciclului de activitate din toate companiile, fără deosebire de gradul lor de mărime sau de proprietate;

Profit – gradul de rentabilitate a investițiilor, la care au acces (aceasta este semnificația săgeților curbate) toate categoriile de angajați, în funcție de mărimea contribuției fiecăruia la dimensionarea capitalului inițial investit. De fapt, tocmai în acest segment constă originalitatea modelului chinezesc care-l face atractiv pentru insideri. Diferența față de modelul occidental o constituie faptul că Marele investitor în economia chinezească rămâne Statul-Partidul a cărui autoritate face imposibilă hemoragia de capital; chiar și Multinaționalele sunt monitorizate pentru a nu face evaziune sau pentru a nu-și racola aliați interni (chinezi) dincolo de limitele unor obligații strict partenariale.

Acest model economic funcționează, evident, în interiorul spațiului social global al societății chinezești în care integrarea socială este strict corelată cu integrarea profesională, în virtutea obligației fiecărui actor social de a contribui la dezvoltarea generală a țării, în funcție de potențialul individual al profesiei sale. Intuitiv, în sfera spațiului social global al țării, raportul dintre *universul muncii, sistemul social global și diviziunea socială a muncii* poate fi prezentat ca în figura de mai jos.

În această schemă a raportului dintre cele patru sectoare de activitate²⁴, se relevă că reformarea comunitară a spațiului social, precum și modificările ponderilor în universul muncii ori în distribuirea resurselor umane (forței de muncă) în profil teritorial, nu pot avea consecințe nefavorabile asupra indivizilor sau asupra profesiilor, și nici nu pot determina marginalizare socială sau fenomene de excludere socială. Dinamica dezvoltării continue, relevată în creștere economică neîntreruptă asigură o creștere permanentă de necesar de forță de muncă, dar dezechilibrele periodice între sectoare sunt gestionate prin finanțări de reconversie profesională în funcție de noile calificări cerute de apariția unor noi profesii. Acest aspect explică faptul că șomajul este aproape inexistent la o populație atât de numeroasă. Logica funcționării acestui mecanism este simplă: din moment ce munca (adică orice consum de energie socialmente utilă, acțiunea socială în sensul larg al cuvântului) este actul de identitate socială pentru toți membrii sistemului social, exercitarea ei în orizontul concret al unei profesii liber alese poate antrena numai deplasări diverse în aria spațiului social, dar nu și momente sau situații de *jobless* (pierderea locului de muncă, urmată de șomaj îndelungat). Fiecărui individ, potrivit achizițiilor cultural-științifice și deprinderilor practic-operative, îi este rezervat un loc în societate ca obiectiv strategic al socializării sale. Pe acest segment praxiologic, profesionalizarea și ucenicia la valorile fundamentale ale opțiunii profesionale și ucenicia la valorile definitorii ale sistemului social definesc diferitele etape și niveluri ale integrării socio-profesionale, deoarece integrarea profesională este o formă a integrării²⁵ sociale.

Figura intuitivă a radiografiei sectoarelor de ocupare a resurselor umane (forța de muncă) relevă, prin relațiile biunivoce dintre sectoare, în primul rând coeziunea spațiului social comunitar, focalizat pe un scop dezirabil la nivelul întregii societăți: anume, reconfigurarea ofertei educativ-formative a resursei de muncă în funcție de dinamica immanentă a pieței muncii. Vectorii care depășesc spațiul social intern semnifică faptul că relațiile societății chineze cu spațiul social zonal și internațional se realizează și direct, de autoritățile sectorului

²⁴ Sectorul **primar** cuprinde totalitatea resurselor energetice și agricultura; sectorul **secundar** cuprinde toate tipurile de activități centrate pe ramuri prelucrătoare; sectorul **terțiar**, cuprinde toate tipurile de servicii. În țările dezvoltate, sectorul terțiar este cel care are cel mai mare grad de ocupare: nivelul de dezvoltare al unei țări, printre alți parametri de calitate, cuprinde și ponderea ocupării în sfera serviciilor din totalul populației ocupate în orice țară din lume; sectorul **cuaternar** este termenul generic prin care se definesc toate profesiile aferente procesului de informatizare și automatizare aflat în curs.

²⁵ Integrarea este secvența ultimă a socializării.

socio-ocupational în speță, în complementaritate cu relațiile similare desfășurate și de către autoritățile guvernamentale (de stat). Deci, autoritățile de partid și de stat nu numai că permit libertatea sectoarelor, prin actorii de rang public sau privat, de a avea relații zonale și internaționale, dar le și facilitează cultivarea și diversificarea acestor relații în măsura în care acestea contribuie, efectiv, la afirmarea principiilor „deschiderii” și produc dezvoltare.

Pentru a înțelege mai nuanțat această „radiografie” a mecanismului economic al spațiului social chinezesc din figura de mai sus, precizăm că după instaurarea „puterii populare” sub conducerea Partidului Comunist Chinez, transformările structurale ale spațiului comunitar s-au focalizat pe etatizarea întregii economii în compatibilitate cu conținutul „popular” al noului regim, respectiv cu *proiectul de țară al alianței poporului* (muncitorească-țăărănească + intelectualitatea loială valorilor chinezești) aflate la guvernare. În consecință, s-a trecut pe scară largă la structurile asociative din agricultură centrate pe lichidarea sărăciei²⁶ prin muncă, fiecare individ fiind obligat să desfășoare o activitate socialmente utilă, în conformitate cu pregătire sa; cei lipsiți de pregătire au fost, în mod obligatoriu, cuprinși în aria unor cursuri de pregătire profesională și de alfabetizare, toate aceste cursuri fiind gratuite, adică finanțate de către Guvernul tinerei *Republici Populare* (1 octombrie 1949). După aproximativ două decenii de etatizare integrală și de gestionare a acesteia, cu precădere rezultatele catastrofale ale Marelui Salt înainte (1957-1960) și ale Revoluției culturale (1966-1968), accentul a trecut de la cooperativele comunale la formele familiale de producție agricolă, în conformitate cu programul de „reformă și deschidere” promovat de Deng Xiaoping (1978), dar fără a fi lichidate acele forme asociative care s-au dovedit a fi rentabile atât ca preț al produselor, cât și ca salarizare a muncitorilor agricoli din ce în ce mai specializați ca urmare a unui program coerent de calificare a „forțelor de muncă” din domeniul agrar (legumicultură, pomicultură, silvicultură, cereale, loturile semincere etc.).

Industria, cu toate ramurile ei, a urmat același curs de subordonare față de „interesele superioare de Partid și de Stat”, dar focalizată pe preluarea selectivă, din economiile avansate tehnologic, numai a acelor componente care serveau realizării practice a proiectului global de țară a Chinei Populare²⁷, costurile industrializării făcându-se fără a folosi instrumentele de credit, până în anul 1978; după acest reper istoric, în conformitate cu obiectivele programului

²⁶ *China nu a practicat asistența socială de tip european; adevărata asistență socială a fost considerată asigurarea unui loc de muncă, pentru a-l responsabiliza de această manieră pe fiecare individ de propria situație, considerându-se păgubitoare economic și nedemnă civic așteptarea de ajutoare de la Stat!*

²⁷ Deng Xiaoping, *Reformă și deschidere*, (documente de partid) 1978

de „reformă și deschidere” Banca Populară a Chinei a sprijinit, cu aportul său specific, continuarea programelor de dezvoltare strategică a teritoriilor rămase sub jurisdicția autorităților comuniste ale Chinei. În acest context, au început și primele „societăți mixte” (*joint venture*), atât pe teritoriul Chinei continentale, cât și pe insulele aparținătoare, iar investitorii din Taiwan și Hong Kong²⁸ au fost autorizați să înceapă investiții în China continentală cu condiția de a respecta legislația promovată de autoritățile comuniste ale țării, în conformitate cu principiul „o țară, două sisteme”, ca urmare a unor negocieri plecând de la premisa existenței unor parteneri valabili de dialog și egali în drepturi, refuzându-se orice conotație de neocolonialism și orice complex de superioritate a modelului capitalist, de tip occidental! În ceea ce privește pământul, China nu a promovat un cadru normativ care să permită cumpărarea terenurilor de către străini; toate terenurile de pe suprafața Chinei sunt proprietate a statului/partidului și se poate doar concesiona o anumită suprafață de teren, pe baza unor acorduri speciale de parteneriat.

Pentru o circulație financiară sănătoasă, Băncii Populare i-au fost arondate sarcini sporite în susținerea proiectului focalizat pe asigurarea „**bunătății decente, pentru întregul popor**”. Pe astfel de coordonate, nu s-a pus această problemă în sensul populist al egalității claselor sociale sau al omogenizării sociale, ci au fost respectate diferențele tradiționale ale stratificării sociale multimilenar constituite prin dreptul fiecărui individ de a progresa în ritmul său, dar în aria acelorași condiții, fără nicio discriminare: proiectul „societatea pentru toți” a fost asumat ca „*societate care se construiește prin aportul fiecăruia*”. S-a apelat, ca factor motivator, la tradiția proprie, evitându-se cu desăvârșire orice formă de „bovarism instituțional”²⁹. În acest mod s-a ajuns ca după aproape patru decenii de dezvoltare proporțională a întregului spațiu comunitar cu cele mai mari ritmuri de creștere economică, China să aibă, în anul 2015, cel mai mare excedent economic la scară mondială, devenind cel mai mare creditor al lumii.

În prezent (2016), infrastructura Chinei (proiectare și construcție prin efort propriu) certifică cea mai complexă dotare integral funcțională, atât pentru uscat, pentru domeniul aerospațial, cât și pentru podurile cu autostrăzi care leagă China continentală de insulele care fac parte din teritoriul său național; calitatea acestei structuri, calea ferată de producție chinezească, dotată cu trenuri de mare viteză la cel mai modern standard, precum și metroul de producție internă sunt alte argumente pentru a demonstra că economia sa, ca **economie socialistă de**

²⁸ *Prețul muncii era în Hong Kong de 4 dolari pe oră, în timp ce în China continentală era de numai 50 de cenți pe oră! Iată în ce consta „inteligența” investitorilor capitaliști!*

²⁹ Ștefan Buzărnescu, *Op cit.*, 1998

piață, este funcțională și a permis o creștere durabilă fără să facă uz de stereotipurile manageriale proprii modelului occidental, din care s-a inspirat, totuși, într-o oarecare măsură.

Programul de „reformă și deschidere” lansat de Deng Xiaoping în 1978, și valabil și în prezent, a fost proiectat pe câteva repere praxiologice dintre care amintim:

- Construcția unor *mecanisme economice de dezvoltare pentru popor în cadrele normative ale sistemului „economiei de piață specifice socialismului”*. În acest context, **China a oferit un exemplu de creativitate istorică** prin mixarea elementelor viabile atât din modelul de capitalism de tipul economiei de piață, cât și din modelul de socialism bazat pe planificarea pe termen lung a evoluției spațiului social.
- **Construirea sistemului de piață specific socialismului chinezesc** se focalizează pe: **dezvoltarea proprietății publice concomitent cu încurajarea și sprijinirea economiei non-publice**, prin protejarea egală a drepturilor lor asupra proprietăților – întrucât economiile aflate în proprietate diversă concurează pe picior de egalitate și se stimulează reciproc –, dezvoltarea unei multitudini de forme de economie colectivă și economie cooperatistă, stimularea dezvoltării economiei individuale și economiei particulare, ca și a întreprinderilor mici și mijlocii.
- **Crearea unui mecanism de reglare macro-economică la nivel național**, care să contribuie la „construirea unei societăți de tip inovator”.
- **Stabilirea unor responsabilități pe familie în agricultură, în condițiile în care statul îi ajută pe țărani** atât în aprovizionarea cu materii prime, îngrășăminte și altele, cât și la desfacerea producției. Se va pune accentul pe crearea unui mecanism eficace pe termen lung, prin care industria să stimuleze dezvoltarea agriculturii, orașul să antreneze progresul satului, realizarea dezvoltării economico-sociale a orașelor, intensificarea construirii infrastructurii la sate, dezvoltarea pieței rurale și a rețelei de servicii pentru agricultură. Se va acționa pentru stabilizarea și perfecționarea relațiilor proprii sistemului lucrării pământului în arendă, pe baza legii și în conformitate cu principiile liberului consimțământ și al retribuției corespunzătoare.
- **Deschiderea „spre exterior” a învățământului superior centrată pe cinci obiective majore:** 1) dezvoltarea universităților, în corelație

cu obligația acestora de a contribui la dezvoltarea țării: 2) încurajarea tuturor mediilor de a susține dezvoltarea învățământului superior; 3) permanenta optimizare a repartizării resurselor aferente învățământului superior în funcție de aportul lor la dezvoltarea spațiului social chinezesc; 4) dezvoltarea informaticii moderne ca instrument de dezvoltare națională; 5) asimilarea selectivă a experiențelor științifice, didactice, educative și manageriale din țările dezvoltate ale lumii, numai în compatibilitate cu proiectele de dezvoltare ale Chinei.³⁰

În acest context mai amintim și un alt obiectiv: consolidarea Fundației *Hanban* care coordonează Institutele Confucius din întreaga lume.

- **Promovarea dezvoltării corelate a regiunilor și optimizarea situației valorificării teritoriului țării:** sprijinirea activă a dezvoltării antemergătoare a Regiunii de Est și încurajarea acesteia în stimularea dezvoltării Regiunilor Centrale și de Vest.
- **În industrie toate întreprinderile de stat se vor transforma în societăți pe acțiuni,** fără a se asuma politica de privatizare (prin vânzare) a patrimoniului de stat, prin *operarea diferenței dintre dreptul de proprietate și dreptul de administrare*, deschiderea față de investitorii străini se va permite **numai prin dreptul de administrare, respectiv prin transferul de management, fără a implica un ipotetic drept de proprietate.** În viitor, în China, se va merge pe *drumul unui nou tip de industrializare cu specific chinezesc*, care să se bazeze în principal pe progresul tehnico-științific, pe promovarea contopirii informatizării și industrializării, pe stimularea **transformării industriei din mare în puternică**, pe dezvoltarea unor ramuri noi ca: informatica, bioingineria, crearea de materiale noi, aerodinamica și cosmonautica, navigația pe oceane, creșterea ponderii și calității serviciilor, *încurajarea dezvoltării de mari corporații antreprenoriale chinezești, care să dispună de o forță concurențială internațională.*
- Prin comparație, se poate observa diferența dintre aceste **obiective strategice ale unui chinez patriot**, care ține la țara sa, și programul

³⁰ În prezent, studiază anual 170.000 de studenți străini în China și 180.000 de studenți chinezi în toate țările care au relații de cooperare pe multiple planuri nu numai cu Guvernul de la Beijing, ci și direct, cu universități chineze care întrețin parteneriate academice cu universități din terțe state.

de guvernare Petre Roman (România, 1990), focalizat pe lichidarea a tot ceea ce era românesc, sub lozinca „privatizării” (prin vânzare), cu precădere în favoarea străinilor, fără deosebire de experiență managerială pe care ar fi avut-o acești străini, fără a fi cercetați ce fel de „investitori sunt”; cu rezultatele pe care le cunoaștem... Eșecul acestei modalități de a concepe și gestiona reformarea spațiului social post-1989 în România trebuie semnalat la categoria „așa să nu se mai procedeze!”, indiferent ce consultanță străină „dezinteresată” se va oferi amatorilor de reforme sociale...

- **Coordonarea de către Guvern a politicilor economice, fiscale, financiare, monetare și valutare**, pe baza propunerilor Comitetului de planificare al Băncii Centrale și al Ministerului Finanțelor, în scopul valorificării superioare a tuturor resurselor materiale, umane, tehnice și financiare ale țării.
- *Menținerea unei stări competiționale de rating zonal și internațional* în vederea creșterii competitivității Chinei în toate domeniile de activitate, la nivel planetar³¹.
- **China nu aspiră la statutul de superputere nici pe plan economic, nici pe componenta militară**, dar își propune să construiască o economie funcțională la nivel mondial prin valorificarea superioară a întregului său potențial.
- Pentru punerea în aplicare a acestor obiective, Conducerea de Atunci a Chinei, a stabilit un program detaliat de deplasări de documentare externă a tuturor factorilor de răspundere din China pentru a se inspira din experiențele europene; pe lista acestor documentări au fost, întotdeauna, Iugoslavia și România, considerate mai puțin dependente de modelul bolșevic de socialism. După câțiva ani, ca urmare a unui lobby pragmatic, a intrat și Ungaria în acest program de documentare...

La nivel macrosocial, *spațiul social chinezesc, în conformitate cu aceste obiective strategice, a fost descentralizat, ca autoritate managerială, în patru zone speciale, în anul 1979, pe Coasta de Est, mai precis în provinciile Fujian și Guandong*, după cum urmează: **Shenzhen, Zhuhai, Shantou și Xiamen**, zone care au preluat, fără a depăși aria suveranității de stat, atribuții de tip managerial, de a întreprinde mari experiențe parteneriale și contacte productive

³¹ Florea Dumitrescu, Președintele Asociației Române de Prietenie cu R. P. Chineză, în *Evantaiul celor 10.000 de gânduri*, România și China, *Trei veacuri de istorie*, Volumul III, Editura Puzzle Works, București, 2010.

cu firme din multe țări străine³². În acest context, precizăm că *acest tip de delegare de autoritate se deosebește cel puțin sub două aspecte de frecvent invocata „regionalizare” vehiculată de diverse formule guvernamentale din România post-1989:*

1. **Nu este vorba de o regionalizare în sens teritorial, teritoriul Chinei fiind indivizibil** și aflat sub autoritatea unică a statului (Guvernului) și Partidului Comunist Chinez.
2. *Delegarea autorității s-a operat exclusiv pe dimensiunea managerială, adică numai pentru a se explora, cu statut de proiect-pilot, modalități alternative de gestionare rezolutivă a problematicii dezvoltării sustenabile, dar nu în sensul economiei de piață de tip occidental, adică prin polarizare socială, ci cu focalizare pe reducerea asimetriilor de calitate a vieții la nivelul tuturor segmentelor de populație, în perspectiva asigurării unei „civilizații decente pentru întregul popor” prin identificarea unor resurse de dezvoltare de care să beneficieze toate categoriile de populație. În aceste zone, impozitele au fost reduse la jumătate, iar taxele de import anulate. Plecând de la experimentul reușit din aceste zone speciale, s-a redactat „Noua strategie a porților deschise” formulată de Deng Xiaoping care, încă din anul 1978, spunea: „Dacă ne izolăm și închidem iarăși ușile, ne va fi imposibil să atingem același nivel cu cel al țărilor dezvoltate, în următorii cincizeci de ani”. Iată un exemplu de flexibilitate și pragmatism: principiul lichidării sărăciei nu se poate face numai cu entuziasmul săracilor, ci acesta se cuvine să fie îmbinat cu experiența producerii bogăției de către cei care au produs-o deja, dar fără a uita un amănunt esențial, anume acela al **diseminării bogăției pentru toți!** Iată sursa de loialitate a celor mulți față de noile elite, fie ele și comuniste și criticate de toți bogații lumii...*

Poate fi acesta un nou standard pentru „Etica în afaceri” frecvent invocată în teoriile occidentale?

De ce nu?!

În acest context, se cuvine o precizare: retorica anticomunistă a capitaliștilor care au început să se împrumute de la China comunistă merită o

³² Megaregiunea **Honh Kong-Shenzen-Guangzu-Zhuhai-Macao-Delta Zhujiang**, este proiectată să devină unul dintre cele mai importante zone de dezvoltare pentru tot secolul al XXI-lea, iar regiunea Shanghai, cu sprijin guvernamental a început, în anii '90 ai secolului trecut, construirea unei zone antreprenoriale cu scopul de a deveni un centru financiar și de servicii avansat, cu capitala la Pudong.

severă analiză chiar cu criteriile capitaliste ale profitului într-o lume concurențială, în care tocmai capitaliștii au impus reguli prohibitive pentru cei care pot produce la prețuri mult mai atractive decât tradiționalele lor firme din lumea capitalistă.

Deocamdată, firmele românești, de exemplu, nu mai fac concurență pe piața exporturilor de tractoare, deoarece inginerul Petre Roman, întâiul prim-ministru „postrevoluționar” a lichidat producția de tractoare și din România, dar și producția tuturor celorlalte firme partenere la producția și exportul de tractoare din străinătate. Cum se mai poate concepe dezvoltarea sustenabilă fără acești actori instituționali? Multinaționalele se vor capitaliza mult mai mult, dar cu încălcarea propriului principiu, acela al liberei concurențe, cu care au inflamat orizonturile de așteptare ale milioanele de cetățeni din afara „economiei de piață” care a adus prosperitatea. Este foarte adevărat; doar pentru unii. Anume, pentru cei care au toate pârghiile puterii...

Un alt parametru, foarte important pentru profilul identitar al modelului chinezesc îl constituie **preluarea tradițiilor ierarhizării orașelor pe teritoriul Chinei**; în eșichierul național al urbanizării, fiecare oraș ocupă și astăzi un rol în funcție de statutul său istoric și de grila de prestigiu multimilenar promovată la scara mentalului colectiv chinezesc. Astfel, în partea de sus a piramidei, se află orașele capitale cu vârful la Pekin, Beijing, Shanghai și Tianjin, urmează orașele provinciale cu importanță zonală, apoi orașele fără vreun rol administrativ, orașele de importanță locală, târgușoarele, iar la urmă de tot orașele izolate; din această plasare ierarhică a orașelor, decurge și percepția capacității comunității urbane respective de a oferi un cadru material satisfăcător în termeni de servicii sociale, școlare și medicale, dar pe baza acelorași principii valabile la nivel național. Această ierarhizare este o încercare de **articulare a prezentului cu tradiția propriului trecut imperial**, perioadă în care orașele erau repartizate pe teritoriul Chinei imperiale în funcție de imperative politico-strategice, iar puterea era etalată printr-un fast corespunzător poziției fiecărui oraș în ierarhia generală a confortului urban și a importanței sale față de puterea imperială. În acest context, de recuperare a tradițiilor imperiale, reglementările în vigoare nu autorizează familiile să-și schimbe domiciliul pentru a se instala într-un oraș cu un statut mai ridicat decât cel în care sunt deja stabilite; în schimb, mișcarea inversă este permisă și chiar sunt încurajate deplasările ierarhic descendente.

Ceea ce caracterizează societatea chinezească este **prezența unei singure ierarhii de statusuri**, aplicându-se ansamblului societății, începând de la capitală până la micile târgușoare (Martin Whyte și William Parish, 1984³³),

³³ Martin King Whyte, William L. Parish, *Urban Life in Contemporary China*, Chicago University Press, 1984, 415 p. (Un studiu unic al vieții urbane din China în ultima

cu o consecință foarte importantă sub aspect civic: **se inoculează ideea unei dreptăți sociale în sensul că fiecare individ este egal în fața unei tradiții comune de respect față de norme comunitare legitimate multimilenar**, viața socială în prezentul comunist fiind ritualizată după norme ancestrale, modernizate în funcție de concepția chinezească despre modernitate, mai degrabă decât raționalizată în funcție de conceptul de raționalitate și raționalizare de tip european sau american. În acest sens, în lucrarea „*Cantonul sub comunism*”³⁴, Martin Whyte și William Parish, vorbind despre modernizarea ierarhiei, consideră că ierarhia, cultul strămoșilor, familia și continuitatea pot fi niște variabile ale *neotraditionalismului comunist* promovat la nivel de politică de stat în „*China contemporană care nu este nici socialistă, nici modernă, nici confucianistă, ci pur și simplu diversă, marcată de nenumărate inegalități (între diversele sectoare ale societății, între oraș și sat, între sate, între familii mereu atașate numai de ceea ce le este util, dar în conformitate cu ceea ce se cuvine a se situa la standardele prezentului), pe scurt, o societate vie, capabilă să-și actualizeze în permanență o identitate proprie față de maoism și față de propriul trecut tradițional, dar fără a-l ignora complet sub raport axiologic*”. Totuși „*China contemporană este chiar o societate nouă, comunistă, modernă, dar devenită astfel prin revalorificarea superioară a comportamentelor tradiționale*”.

În concluzie, dacă după schimbarea de regim de funcționare a spațiului social chinezesc, trecerea de la feudalism la capitalism nu a oferit timpul necesar structurării unui **sistem capitalist(în sensul occidental al cuvântului) perceput de comunitățile teritoriale chinezești ca înlocuire a unui sistem social neatractiv din cauza polarizării sociale de tip feudal, cu un alt fel de polarizare socială, (de tipa capitalist), urgența istorică** a radicalizat opțiunea de explorare a altor modalități de instaurare a unui alt fel de dreptate socială și națională. Această situație a oferit o *șansă marxismului* de a-i atrage pe reformatorii chinezi din acea vreme în aria experimentului social de orientare socialistă. În consecință, inspirația acestora din ideile de egalitate, democrație populară și de lichidare a privilegiilor de clasă, ale marxismului, a condus la situația în care centrarea pe această doctrină filosofico-politică a operat pe structurile tradiționale chinezești, mai degrabă decât pe

decadă a conducerii de tip Mao Tsedun, perioadă în care chinezii au reușit să evite neajunsurile universale ale urbanismului).

³⁴ Martin King Whyte, William L, Parish, *Canton Under Communism*, Harper and Row, New York, 1967.

paradigma leninistă a revoluției socialiste, pe care mici maoiștii nu au acceptat-o integral ca deviză a luptei lor de instaurare a unei societăți aflate în slujba „poporului”.

Este un aspect de importanță hotărâtoare pentru cei care doresc să se plaseze în aria unor analize lucide și responsabile despre evoluția unei societăți care a trecut de la structuri aflate aproape de feudalism la standardul de mare putere economică, în stare să proiecteze, construiască și să întrețină o industrie de cel mai înalt nivel: la ora când finalizăm acest studiu, China a lansat în spațiul cosmic zece cosmonauți prin resurse proprii de cercetare științifică și de dezvoltare tehnologică. *Orice comentarii este absolut necesar să pornească de la aceste realități; conotațiile ideologice, de orice parte ar fi ele, nu pot avea valoare fără rezultate practice, care să le confirme!*

Așadar, prin complementarizarea secvențelor procedurale, validate istoric, ale experimentului *socialist* (proiectarea construcției economice pe termen lung, creșterea autorității statului național ca actor decisiv în relațiile internaționale, accesul gratuit la educație, gratuitatea asistenței medicale, transformarea sistemului de învățământ și de cercetare științifică în instrument al dezvoltării naționale), cu performanțele *capitalismului* (rolul pieței libere în formarea prețurilor, presa liberă, depolitizarea învățământului, consolidarea mecanismelor instituționale ale statului de drept), **China populară a creat un sistem original de management macrosocial și o strategie de dezvoltare la nivel global care poate purta numele de „economie socialistă de piață”.** Acesta este **brand-ul de țară al Chinei mileniului al III-lea.**

Acest profil identitar care individualizează China contemporană include, axiologic, și mileniile de înțelepciune de la Confucius până în zilele noastre, iar inițiativele unor analiști occidentali de a spune că în China de astăzi s-a instaurat o „democrație confucianistă” nu reprezintă altceva decât niște rizibile tentative de a trimite în derizoriu **originalitatea unui model care a reușit economic, fără să se îndatoreze financiar sau tehnologic la instanțele (capitaliste) internaționale de resort.** Dacă România a fost pedepsită pentru îndrăzneala de a-și fi „permis” să-și lichideze datoria externă simultan cu continuarea proiectelor de dezvoltare națională, este de presupus că reușitele țărilor terțe, fără dependența acestora de capitalul instanțelor financiare mondiale, nu pot fi privite cu ochi buni; cu atât mai mult cu cât aceste țări se

prea poate să aibă și un alt model de dezvoltare decât cel capitalist. Neoliberalismul, valabil în prima jumătate a secolului al XX-lea în Europa și America, și-a epuizat capacitatea de creație istorică și de adaptare la noile realități, deoarece țări ca Italia sau Franța, tradițional aparținând Grupului G7 (cele mai industrializate țări ale lumii), în prezent nu-și mai pot continua proiectele de dezvoltare decât prin creșterea permanentă a plafonului de îndatorare. **Logica dezvoltării de tip colonial** nu mai este productivă pentru prezent, dar este **categoric nerecomandabilă pentru viitorul societății umane**.

Țările adeptе ale **modelului occidental** de dezvoltare au exersat macromanagementul social bazat pe principiul „cât mai puțin stat”, respectiv transferul de autoritate (prin privatizare/vânzare) de la stat, ca principal actor decizional, la agenți economici particulari, respectiv la agenți de talia multinaționalelor³⁵, în timp ce **experiența chinezească relevă importanța consolidării autorității unice a statului ca actor principal în relațiile interne și internaționale**, iar conducerea de către Partidul Comunist este doar garantul apărării necondiționate a intereselor naționale ale comunității, globale, chinezești în raport cu toate tipurile de instituții, inclusiv în raport cu exclusivismele multinaționalelor prezente în economia Chinei. Deci: *nu diminuarea autorității naționale, ci stabilitatea și consolidarea acesteia asigură o dezvoltare sustenabilă și pe termen lung* – acesta este trend-ul reformelor din spațiul social chinezesc contemporan și filosofia managerială a Chinei comuniste. Este posibil ca unii politicieni din lumea largă să nu fie de acord cu **această filosofie**, dar nu se poate nega pragmatismul acestei orientări, care **merită studiată ca vector de optimizare a condiției umane** pentru prezent și, mai ales, pentru viitorul Umanității.

Nu trebuie minimalizat nici un alt parametru, de mental colectiv, care singularizează comunitatea chineză: *accentul pe valorificarea inteligenței colective*. Astfel, spre deosebire de mentalul de tip occidental în care accentul cade pe inteligența individuală, competiția centrându-se chiar pe stabilirea unor topuri (exemplu: cel mai bun fotbalist al tuturor timpurilor, cel mai bogat om al anului etc. etc.), *în practica multimilenară a chinezilor preocupările s-au focalizat pe aducerea laolaltă a inteligențelor individuale care, împreună, au dezvoltat abilități înalte și capacități creatoare impresionante; cumulate istoric,*

³⁵ *Faptul că profiturile nu mai ajung la guverne, ci rămân la managerii multinaționalelor, explică îndatorarea galopantă a statelor capitaliste dezvoltate (precum și a celor care au urmat de curând acest model occidental de dezvoltare!) obligate să găsească resurse exogene pentru sănătate, cultură, educație, apărare etc. Multinaționalele au ca singur scop producerea și repatrierea profitului, nu finanțarea sectoarelor bugetare din țara respectivă!*

aceste sinergii au dat roadele de astăzi. Acest aspect merită un alt studiu, mai aprofundat. De fapt, studiile de sociologie organizațională³⁶ au demonstrat că proiectele-pilot în care au fost puși în interacțiune copii cu calități de excepție au amplificat nu numai performanțele grupului, ci și potențialul individual de evoluție. Iată lecția pe care o putem desprinde de aici: lăsați printre mediocri, cei dotați sau supradotați se pierd și ei în anonimat! *O dezvoltare sustenabilă (durabilă, cum spun occidentalii) este posibilă numai prin participarea colectivă a tuturor membrilor comunității respective prin permanenta „ucenicie” a producerii prosperității pe lângă cei care au produs-o deja.*

O astfel de practică este uzuală în inovarea decizională din China de astăzi: ideile noi, propuse ca vector de schimbare, se experimentează mai întâi la nivelul unor unități-pilot, iar dacă rezultatele sunt bune, experimentul se adoptă pentru a fi generalizat pentru toate instituțiile de profil din spațiul social chinezesc. Dacă rezultatele sunt asimetrice față de ipotezele de lucru, cercetarea socială analizează cauzele insuccesului și explorează soluții alternative în aria aceluiași obiectiv, focalizat inițial pe găsirea unor surse de „prosperitate pentru toți”. Cercetarea fundamentală oferă o modelare sociologică a dinamicii spațiului social în corelație cu cercetarea aplicativă și cu practica managerial-decizională efectivă.

În acest sens, **cercetarea științifică** poate funcționa ca **„instrument al dezvoltării naționale”**, nu ca sursă de profit exclusiv pentru multinaționale, cum se întâmplă în logica modelului occidental de dezvoltare, bazat pe privatizarea tuturor ramurilor economice și a tuturor tipurilor de servicii. Deviza chinezească „o țară –două sisteme” se materializează și sub forma complementarității dintre sectorul de stat, controlat de autoritatea centrală a statului-partidului, și sectorul particular alcătuit dintr-o multitudine de asociații cu caracter privat, dar sub jurisdicția comună a statului chinez. Debutul deceniului al nouălea al secolului trecut a surprins lumea dezvoltată cu încă o inovație socială: Guvernul a selectat 157 de întreprinderi care, cu sprijin de stat, urmau să devină multinaționale chinezești cu misiunea de a face investiții de anvergură pe toate continentele, obiectiv atins în prezent. Pe aceleași coordonate, la **Congresul al XIV-lea** al comuniștilor chinezi (1992), **s-a stabilit ca obiectiv strategic „construirea unei economii socialiste de piață”**, obiectiv care este operațional și în cel mai imediat prezent. Profilul identitar al modelului chinezesc de dezvoltare este neechivoc pentru cine privește fără prejudecăți dinamica spațiului social contemporan.

³⁶Ștefan Buzărnescu: *practica de vară din anul universitar 1994-1997.*

„Miracolul” chinezesc pe înțelesul tuturor

Evenimentele din 1989 au reînviat speranța în construirea mult invocatei „case comune europene, de la Atlantic la Urali” pe ruinele vechilor confruntări ideologice.

Sfertul de veac scurs de atunci... până în prezent a demonstrat că speranța inițială, care a alimentat o eurofilie ce părea contagioasă, a degenerat într-un euroscepticism generator al unui nou tip de „război rece” cu efecte imposibil de anticipat la nivel continental, deși recentul Brexit a dat semnalul necesității unei severe reexaminări a discursului și practicilor aferente macromanagementului euroatlantic.

Noua strategie a NATO și extinderea, de facto, a acestei alianțe analizate cu precădere în registru european a adus în prim-plan nu doar constantele ambiții de Mare Putere ale Rusiei, ci și, pe fondul nostalgiilor imperiale ale multor țări europene (Franța, Spania, Austria), realitatea geopolitică a Chinei ca a doua putere economică a lumii (2015).

Cum a fost posibilă poziționarea la acest rang de prestigiu a unei țări considerate multă vreme o țară săracă, aproape insignifiantă și plasată în derizoriu, din cauza regimului său comunist, de către analiștii și cercetătorii din afara mentalului colectiv asiatic?

Fără pretenția de a oferi un răspuns exhaustiv, intenționăm prin prezentul eseu sociologic **să schițăm numai contextul condițiilor din care s-a constituit, prin acumulări discrete, cauza acestei ascensiuni:**

- a) *nerecunoașterea multă vreme a Chinei populare (continentale) ca reprezentantă legitimă la ONU*, a poporului chinez, a făcut posibilă copierea, producerea și chiar comercializarea multor bunuri și a unor tehnologii din țările dezvoltate, fără a suporta pentru așa ceva sancțiuni internaționale, deoarece China, ca subiect istoric, nu era recunoscută decât prin Taiwan³⁷! În acest context, complementar cu cercetarea științifică și cu dezvoltarea tehnologică proprie, a apărut și chiar a performat o adevărată industrie de „braconaj tehnologic” cu o producție capabilă să concureze, în primul rând prin preț, produsele originale, similare celor originale, mai scumpe ca urmare a respectării, de către

³⁷ *Soldații din Războiul de independență erau numiți „curcani” deoarece purtau la caschetă o pană de curcan. Aceștia, pentru că resimțeau termenul de „curcan” ca un apelativ cu conotații peiorative, după ce au devenit învingători la sfârșitul războiului s-au întors în țară însoțiți de refrenul „Noi am schimbat lângă Balcani porecla în renume” (V. Alecsandri).*

deținătorii de licențe, a cadrului legal al economiei de piață în care evoluau. Dincolo de aspectele morale aferente eticii în afaceri, producătorii din Republica Populară Chineză au dezvoltat o rețea de relații comerciale benefice maturizării comportamentului de profil al actorilor legitimi ai viitoarei Chine – membră a ONU³⁸. Astfel în loc să se lamenteze și să-și asume eventuale complexe ale excluderii internaționale, **chinezii au răspuns izolării cu întărirea coeziunii sociale interne**, preluând nu doar tehnologie, ci și metode de management, fără nicio restricție și fără a avea obligații de respectare a conformării la legislația internațională de profil. Sub aspect psihologic, ideea că produsele chinezești sunt cele mai accesibile a transformat oferta comercială chinezească într-un brand foarte atractiv, iar China continentală a devenit, fără eforturi de marketing, un actor zonal deloc neglijabil, a cărui integrare în fluxul mondial de valori nu a mai necesitat niciun cost după recunoașterea sa la ONU și în celelalte structuri organizaționale cu amplitudine internațională;

- b) *valorificarea trecutului său imperial³⁹ în scopul motivării participării performante la modernizarea structurilor organizaționale interne la cotele contemporaneității*. Focalizarea pe efortul comun de război a „secolului de umilință” (ocupația străină, în special japoneză) a contribuit la întărirea coeziunii sociale prin diseminarea valorilor confucianismului și ale onoarei familiale în ofertele educative ale tuturor generațiilor care s-au succedat în multimilenara istorie a Chinei: excepționalismul chinezesc de sorginte imperială a funcționat ca resursă practic inepuizabilă până în prezentul comunist. Cu excepția celor cu trecut mai mult sau mai puțin nobiliar (adeptii partidului Komintang), care au părăsit China pentru a se „instala” în Taiwan, imensa majoritate a „clasei muncitoare și a țărănimii muncitoare” (sub conducerea Partidului Comunist) care a asigurat instituționalizarea regimului de „democrație populară” a rămas atașată convingerii că prestigiul imperial poate fi „reconstruit” prin aportul fiecăruia la valorificarea premierelor istorice mondiale ale chinezilor în domeniul economic și spiritual; nu este vorba

³⁸ *România a fost unul din statele autoare ale rezoluției privitoare la restabilirea poziției legitime a Republicii Populare Chineze în Organizația Națiunilor Unite.*

³⁹ *În anul 211 î.e.n. Dinastia Qin a fost prima ipostază imperială a spațiului social chinezesc, iar regele Zheng al Statului Qin, care s-a proclamat Împărat, a rămas în istorie și prin multe inițiative, cea mai importantă fiind standardizarea limbii chineze, standardizarea unităților de măsură, standardizarea monetară ș.a.m.d., ca instrumente de coeziune socială benefice în polarizarea/atragerea celorlalte minorități din acel timp, proces care a continuat și în veacurile ce au urmat.*

de conținutul ideologic al termenului „imperial”, ci de conotația sa axiologică.

- c) *afirmate, la scară zonală, ca izvor de cultură, valorile imperiale chinezești au început să se afirme treptat și ca factori de civilizație*: toți străinii, prin sedentarizare, s-au integrat organic mentalului colectiv al comunității chinezești, chiar când aceștia s-au constituit în minorități cu modele culturale diferite de *valorile Han*, unanim apreciate și respectate, ca legitim *definitorii pentru esența profilului identitar chinezesc*. Nici măcar efemerele ocupații străine nu au reușit alterarea axiologică a chinezilor, rămași demni în fața agresiunii complexelor de superioritate ale acestora: chinezii au preluat selectiv din modelele lor de comportament, din tehnologiile lor și din metodele de gestionare a complexității problemelor sociale numai ceea ce s-a dovedit benefic pentru optimizarea propriului mental colectiv.

Acest comportament de gestionare a alterității a funcționat neîntrerupt, inclusiv după accesul la guvernare al comuniștilor. În acest context, multietnicitatea a evoluat către o interculturalitate centrată pe valorificarea tuturor sinergiilor; modelul multicultural nu a prins rădăcini în China.

Și iată de ce: *multiculturalitatea* a fost promovată la rang de model de gestionare a managementului diversității dintre coloniști (care și-au impus valorile sub forma culturii dominante) și cei colonizați care, supuși politic și economic, au continuat să-și cultive valorile în regimul minor al unei culturi dominate cu valoare instrumentală, de la începutul experimentului social al colonizării și până la trecerea acestuia în afara legii, în anii '60 ai secolului al XX-lea. În realitate, cele două entități, au coexistat fără să intre în rezonanță pe fondul lor axiologic; din această cauză, multiculturalitatea și multiculturalismul, ca produse ale colonizării (chiar dacă unii istorici numesc această perioadă, în mod eufemistic, „epoca marilor descoperiri geografice”), au avut și au până în cele mai imediat prezent consistente conotații ideologice, încă exploatate propagandistic pentru a susține „superioritatea modelului occidental de dezvoltare”.

În replică, **interculturalitatea** nu are conotații ideologice și s-a afirmat ca **sursă de coeziune socială** prin plasarea diferențelor (etnice, confesionale, lingvistice, instituționale) în spațiul unei **complementarități synergice**. Dacă multiculturalitatea recunoaște diferențele și se focalizează pe conservarea acestora, cu „efecte perverse” (Raymond Boudon) de tip *destructurare statală* (Iugoslavia, Cehoslovacia) sau *enclavizare* (Tirolul), **interculturalitatea nu se**

rezumă la recunoașterea diferențelor și nici la „ocrotirea” lor instituțională, **ci le plasează într-o arie de complementaritate pragmatică**. Este vorba de o complementaritate activă, producătoare de etos și de coeziune socială a diferențelor, spre deosebire de multiculturalitate, în cadrul căreia complementaritatea este, în cel mai bun caz, pasivă, adică se manifestă ca simplă adiționare a diferențelor care se află într-o permanentă cumulare și incubație de conflicte latente, susceptibile de ecloziune în orice moment⁴⁰.

China nu a fost niciodată multiculturală, ci a luat naștere și a evoluat organic ca spațiu social intercultural⁴¹, adică a acționat în baza multimilenarului său *principiu confucianist al armoniei*. Spre deosebire de occidentali, care mai confundă multiculturalitatea cu interculturalitatea, chinezii au avut și au o clară proprietate a termenilor: atât multiculturalitatea, cât și interculturalitatea recunosc existența diferențelor, dar le valorifică în modalități diametral opuse. Astfel, în timp ce multiculturalitatea se focalizează pe conservarea diferențelor, riscând să creeze focare de destructurare comunitară, interculturalitatea este centrată pe recunoașterea diferențelor și plasarea acestora într-o arie de complementaritate sinergică, afirmându-se ca sursă inepuizabilă de coeziune socială. Pe aceste coordonate de evoluție istorică, modelul cultural chinezesc a polarizat, în raport cu sine, toate valorile exogene, metabolizându-le axiologic într-un veritabil *melting-pot* cu mult înainte ca acest proces să fi început pe continentul american și înainte ca să poarte acest nume;

- d) *etnocentrismul*, exersat multisecular, s-a obiectivat într-un profil identitar original în care închiderea comunitară s-a perpetuat până în secolul al XX-lea, când reforma inițiată de Deng Xiaoping (1978) a favorizat marea deschidere sub deviza „modernizare prin asimilarea doar a ceea ce este compatibil cu mentalul colectiv autohton”. Asimilarea nu a degenerat în cosmopolitism deoarece a metabolizat toate influențele exogene prin prisma exclusivă a opțiunilor valorice endogene. China nu a cunoscut nici un episod de bovarism instituțional⁴², ci a preferat inovarea socială și

⁴⁰ Ștefan Buzărnescu, Ana Buzărnescu, Mihaela Galanton, *Interculturalitatea – sursă de coeziune socială*, Editura M. Duțescu, Craiova, 2016

⁴¹ În China sunt recunoscute oficial 56 de grupuri etnice, dintre care 91,51% aparțin grupului etnic al chinezilor Han (Nume de Împărat Han Wudi). Dinastia Han (206 e.n -220 e.n.) a structurat o identitate culturală în jurul confucianismului adoptat ca un fel de religie oficială pentru acel timp.

⁴² Bovarismul instituțional definește orice formă de mimetism și de copiere a unor valori sau structuri organizaționale străine prin grefarea acestora într-un mental

creația istorică. Asumându-și erorile „închiderii” care a urmat înlăturării absolutismului monarhic, China s-a „deschis” cu prudență și pragmatism experimentând în proiectul său de țară doar ceea ce era conform cu magistralele manageriale ale evoluției mentalului său colectiv și cu direcțiile programatice de dezvoltare din 1978.

- e) *Descoperirea marxismului și înființarea partidului comunist* a fost doar o oportunitate de a instituționaliza structuri organizatorice de participare comunitară la recalibrarea praxeologică a valorilor dreptății sociale, ale dreptății naționale, precum și ale egalității în drepturi, prin corelarea acestora cu obligațiile aferente justiției comunitare, dar *fără a copia practicile similare din activitatea partidelor comuniste și muncitorești de obediență leninistă*. Intrarea în rezonanță cu „experimentele sociale internaționale” a respectat, și de această dată, cu consecvență, *principiul neamestecului în treburile interne*. Astfel, dacă „importul de democrație” occidentală a fost exclus ca practică managerială, în replică s-a procedat și la abținerea de a exporta modelul chinezesc, pe motiv că experiența chinezească de profil, care este unică în felul ei, fiind singura compatibilă doar cu istoria, cu prezentul și cu viitorul Chinei, trebuie să se restrângă la arealul geopolitic al mentalului colectiv chinezesc. În consecință, **democrația participativă, directă a înlocuit modelul democrației reprezentative de tip occidental**. Ca țară liberă, independentă și suverană, China are propriile sale standarde în materie: de drepturi ale omului, de evaluare a calității ofertelor educative, de proiectare și gestionare a cercetării științifice, de garantare a libertăților civice ș.a.m.d. Cu acest statut, China acceptă dialogurile (și) pe aceste teme cu toate țările, inclusiv cu țările occidentale dezvoltate; adică doar de pe poziția de partener valabil de dialog, dar refuză megalomania egolatră a tuturor celor care practică „narcisismul axiologic”, fie ei europeni sau americani. *Nu există un singur standard de respectare a drepturilor fundamentale ale omului*, pentru că omul, în calitatea sa de cetățean al unei țări anume, are mai întâi *obligația respectării necondiționate a legilor țării care i-a asigurat formarea cetățenească și profesională*; nu se poate opera cu abstracția de om, în general, ci doar cu omul în calitatea sa de cetățean al unei comunități anume. Pe aceste coordonate, China nu poate accepta prejudecata mesianismului de tip occidental (în speță, american) care pleacă de la premisa legitimității diseminării, la nivel planetar, a unor standarde unice (europene/americane) la scară mondială; *istoria a demonstrat că acest gen de exclusivism a degenerat în fanatisme, și chiar*

fundamentalisme. În replică, în calitate de actor internațional activ, China își rezervă dreptul de creație istorică în propriile laboratoare de inovație socială a modelelor de gestionare a problemelor comunitare și de raportare la alteritatea geopolitică a contemporaneității, fără a-și impune valorile.

- f) Rețeaua structurilor organizaționale specializate pe **producția agroalimentară**⁴³: chiar de la începutul experimentului socialist, chinezii au plecat de la diversitatea reală a tipologiei trebuințelor populației, evitându-se imperativele categorice și exclusivismul „directivelor de partid” proprii perioadei în care socialismul de factură bolșevică a fost „condus” de partidul comunist al URSS și partidele comuniste din celelalte țări cu guvernare comunistă. Dacă până în 1978 acest sector a avut ca obiectiv prioritar asigurarea necesarului intern de consum⁴⁴, ca urmare a asumării exigențelor reformării structurale a spațiului social comunitar (sprijinirea fermelor familiale⁴⁵, formarea prețurilor pe baza economiei de piață, mecanizarea, chimizarea, irigarea, exploatarea în regim intensiv a suprafețelor agricole, prelucrarea industrială a produselor din agricultură, din sectorul zootehnic ș.a.m.d.), accentul a putut fi comutat **de la o agricultură de subzistență la o agricultură de tip comercial**: produsele din sectorul agroalimentar din China au devenit competitive și la export, nu doar prin prețuri, ci și prin calitatea lor. Curiozității analiștilor occidentali, scandalizați de gestionarea acestor transformări de către un partid comunist, adică a unor reforme cu conținut „capitalist” făcute de comuniști, autoritățile comuniste i-au răspuns în repetate rânduri, foarte tranșant: *reforme chinezești sunt orientate de imperativul dezvoltării*, parametrul ideologic este aspectul de ordin secund, care-și asumă consecințele transformărilor și care intervine numai acolo unde actorii locali sau zonali riscă să scape de sub control

⁴³ China continentală deține în proprietate 1.270.600 km pătrați teren arabil, adică 7% din terenul arabil la nivel planetar.

⁴⁴ Liu Zengwen: *În anul 2010, 34,5 milioane de locuitori din Rural încă mai trăiau din îndemnizațiile de stat*. (Din *Laudatio* editată cu ocazia acordării titlului de Doctor Honoris Cauza, de către Universitatea de Vest din Timișoara, 2010).

⁴⁵ *Trecerea de la munca în acord global, specifică etapei de organizare în comune populare, la munca în asocierile de tip familial a stimulat inițiativa și a crescut responsabilitatea pentru gestionarea mai eficientă a terenurilor agricole, iar vechile exploatații agricole de stat au fost transformate în societăți pe acțiuni prin delegarea de responsabilitate celor care erau, anterior reformei, numai simpli executanți și beneficiari, fără a fi implicați în managementul global al structurii organizatorice în speță.*

sensul și conținutul respectivelor transformări: anume, accesul echitabil al „celor ce muncesc” la rezultatele muncii lor. Scopul final al activităților nu este *profitul în sine* (ca în capitalism!), ci *profitul ca sursă de investiție* pentru asigurarea unei calități a vieții mai bune pentru toți! Autoritățile comuniste reprezintă garanția dreptului la proprietate, drept care poate fi concesionat chiar și străinilor, dar numai în conformitate cu legislația chineză în vigoare! Nu este posibilă cumpărarea de către străini a suprafețelor⁴⁶ de pământ în China. Patrimoniul poporului chinez, nu se poate înstrăina sub nicio formă de parteneriat cu terțe parteneriate economice, fie ele multinaționale sau țări! În contextul gratuității învățământului, accesul la formare profesională gratuită pentru toate specializările necesare sectorului agricol a contribuit la formarea unor resurse umane profesionalizate, înalt calificate, remarcabile prin efectele acestei investiții educative: cantitatea și calitatea producțiilor de profil care au făcut posibile obținerea de câștiguri semnificative și din acest sector de activitate l-au făcut din ce în ce mai atractiv pentru atragerea forței de muncă pregătite la nivelul agrotehnicii moderne. Cercetarea științifică și în acest domeniu a contribuit decisiv la obținerea unor soiuri noi, dar și la proiectarea unei logistici specific chinezești de toate tipodimensiunile pentru lucrările agricole, dar și pentru prelucrarea industrială a tuturor producțiilor din domeniul agricol, animalier și pomicol. Preluarea, fără rezerve, a metodologiilor de lucru de tip *holding* experimentate cu succes în lumea occidentală, dar prin conjugarea acestora cu specificul organizării tradiționale chinezești și în conformitate cu secvențele procedurale ale reformării generale a spațiului social al Chinei continentale, a demonstrat încă o dată că *disjunctia păgubitoare dintre „capitalism” și „socialism” a încetat să mai funcționeze în aria „economiei socialiste de piață”, iar acest model managerial este cel care explică ascensiunea Chinei printre țările care contează la nivel global*. Statisticile naționale au consemnat că în anul 2008 rata de urbanizare a ajuns la 46,6%, dar venitul populației din mediul urban era mai mare de 2,3 ori mai mare decât venitul net pe membru de familie din mediul rural, acest aspect demonstrând că mai este, încă, multă nevoie de optimizare a principiului „dezvoltare decentă, pentru toți”. Totuși, valoarea adăugată a unității forței de muncă a fost de 407 USD, adică doar ½ din media la nivel mondial, sau 1/108 din cea a Canadei⁴⁷, iar aportul agriculturii în PIB-ul țării este de 11%.

⁴⁶ Suprafața cultivată pe locuitor este de 0,093 hectare, țara fiind plasată în grupul țărilor cărora le lipsesc resursele naturale.

⁴⁷ Liu Zengwen (*Laudatio*, UVT 2010)

g) **Industrializarea**, ca importantă componentă a reformelor inițiate în 1978, a evoluat în mod organic prin valorificarea superioară a tuturor resurselor disponibile, dar și a multimilenarelor tradiții artistice: *fabricarea hârtiei*, (chiar din vremurile în care Europa mai folosea papirusurile)⁴⁸, *praful de pușcă* (înaintea grecilor), *tiparul* (scrierea chinezească a folosit multiplicarea textelor înaintea descoperirii tiparului de Gutenberg), *porțelanul*⁴⁹, *busola*, *primul calendar* etc. Piața internă stimulată de o cerere de peste un miliard de cumpărători a favorizat o permanentă creștere economică în toate domeniile, conferind un caracter mai degrabă închis al întregii societăți chinezești (până în 1978), mai puțin sensibilă la diversele comotii financiare externe bazate îndeosebi pe politici monetare de dezvoltare, decât pe resursele proprii de susținere a programelor de dezvoltare.

După „Marea deschidere” din 1978, forța de muncă ieftină a preluat producția de componente ale unor utilaje industriale, chiar de înaltă tehnicitate, iar sub formula occidentală a francizelor a profesionalizat un segment considerabil din populația autohtonă, o parte din aceasta fiind motivată să demareze o cercetare științifică focalizată pe asimilare tehnologică și creație științifică de profil industrial. Treptat-treptat, cu discreție și tact managerial, au luat naștere institute de cercetare și creație tehnologică autohtone, suficient de mature organizatoric, în măsură să creeze întreprinderi capabile să producă nu doar diverse componente pentru multinaționalele cu capital străin, ci să asigure și o logistică de profil la cotele contemporaneității pentru *înnoirea din interior* a societății chineze (și) prin aportul **sistemului educativ** (al tuturor ofertelor educative) finanțat ca **investiție strategică**, dar cu oferte educative calibrate pe nevoile industriei, agriculturii, sănătății, culturii, transporturilor, apărării, inclusiv ambițiilor de cercetare spațială din proiectul global de dezvoltare. *Saltul spectaculos de la o economie de subzistență, la o economie performantă, de tip comercial* a continuat în sensul deschiderii unor *filiale chinezești în terțe țări* pentru producția de componente chinezești pe care marile multinaționale le asamblau în China, finalizând, de o manieră profitabilă, întregul flux de producție proiectat și gestionat integral de specialiști chinezi, o mare parte dintre aceștia fiind absolvenți ai unor prestigioase universități din întreaga lume dezvoltată economic. Fără

⁴⁸ *Dinastia Song este primul guvern din istorie care a folosit hârtia pentru a emite o monedă validă în circulația banilor din acele vremuri; același guvern a creat prima flotă permanentă din istorie.*

⁴⁹ *Cercetări recente au demonstrat că aluminiul a fost folosit de chinezi cu 300 de ani înaintea erei noastre.*

gesticulație publică, dar cu înaltă eficiență și animați de ambiția discretă a internaționalizării *brand*-ului chinezesc în materie de dezvoltare, autoritățile comuniste au sprijinit în egală măsură companiile de stat și multinaționalele proprii, precum și multinaționalele cu capital străin în crearea de oportunități de job bazate pe crearea de plusvaloare. Dincolo de aspectul strict economic, tehnic și științific, China a cumulat și un considerabil *rating de autoritate zonală* în menținerea stabilității geopolitice din zonă: dependența multor companii de talie mai mică sau mijlocie din țările vecine de proiectele chinezești de dezvoltare a contribuit substanțial la reducerea tensiunilor geopolitice ale arealului asiatic aferent Chinei. Iată de ce statutul de mare putere economică al Chinei de astăzi nu are nicio legătură cu începutul de legendă al așa-zisului „miracol chinezesc”: profilul identitar al Chinei comuniste nu datorează nimic nici ideologiei comuniste de tip bolșevic, nici ideologiei capitaliste de tip occidental, ci doar muncii producătoare de valoare adăugată! În realitate este vorba de **o filosofie a dezvoltării cu totul originală**: nu este cazul unei simple abandonări a socialismului pentru a trece la capitalism, după cum simplist s-au pronunțat jurnaliști, analiști occidentali sau politicieni incapabili de a gândi în afara stereotipurilor, clișeele și poncifelor de partid. Acumularea la scară istorică a multor inovații sociale autohtone și internaționale s-a obiectivat într-o creație managerială originală care se poate numi „economie socialistă de piață”, în care s-au complementarizat elementele care s-au dovedit viabile în experimentul social al socialismului chinezesc, cu elementele care și-au relevat viabilitatea într-o lume globalizată, din experimentul social occidental, rămas în istorie sub numele de *capitalism*: lecția chinezească a infirmat tiparele gândirii de tip maniheist (sau capitalism, sau socialism, *terțium non datur*). Este **primul sistem social care validează logica contradicției, a lui Stéphane Lupasco⁵⁰, în care terțiul inclus devine operațional**. Chiar în sistemul financiar sunt multe de învățat din experimentul managerial chinezesc: monetarismul, practicat de țările dezvoltate (care le-a supraîndatorat pe acestea) poate coexista sinergic cu resursele disponibile în *cash* în proiectarea unor programe de dezvoltare gestionabile în timp real, eliminând dependența față de împrumuturile bancare care pot greva finalizarea proiectelor prin dobânzi fluctuante și prohibitive. În acest sens, demarajul economic al Chinei a fost posibil într-un mod hotărâtor prin calibrarea proiectelor de dezvoltare din resurse

⁵⁰ Stéphane Lupasco, *Logique de la contradiction*, Editura P.U.F., Paris, 1947, și Marc Beigbeder, *Contradiction et Nouvel Entendement*, Bordas, Paris, 1972, Thèse de doctorat.

proprii: astfel, dezvoltării durabile – dar dependente de fluxurile capitaliste caracterizate de creșteri-crise-reluarea dezvoltării prin finanțări din partea băncilor străine – i-a fost preferabilă o dezvoltare sustenabilă prin valorificarea superioară, în registru economic, a resurselor proprii, a căror utilizare nu avea nevoie de aprobări de la foruri exogene, inevitabil asociate unor interese diferite de obiectivele de dezvoltare ale Republicii Populare Chineze⁵¹; respectarea și urmărirea cu consecvență a acestor principii a făcut posibilă o creștere economică în medie de aproximativ de 9%, iar în 2011 creșterea economică a fost chiar de 10,3%. Un exemplu este edificator: în industria automobilelor, China a devenit lider mondial, cu 13,5 milioane de automobile produse și vândute, devansând SUA, care a rămas cotate în același an cu numai 10,4 milioane de automobile produse și vândute! Ca explicație simplă: măsurile fiscale luate de autoritățile comuniste au încurajat consumul în acest sector, contribuind la creșterea calității vieții prin eforturi proprii de dezvoltare. Anual, după 2000, parcul auto se mărește cu 20.000.000 de automobile, fapt care a determinat autoritățile de profil, pentru a nu fi depășite de riscul poluării, să ia măsuri de raționalizare a folosirii automobilelor: în Pekin, de exemplu, nu se poate circula decât dacă ultima cifră a numărului de înmatriculare a mașinii este permis în ziua respectivă! O altă soluție, alternativă, o constituie punerea în circulație a unor automobile electrice, și chiar autobuze electrice, care asigură fluența circulației populației pe tot parcursul zilei.

Integrarea tuturor vectorilor de dezvoltare de pe teritoriul național⁵² în aria intereselor imediate și de perspectivă ale poporului chinez a constituit o inovație managerială remarcabilă: în anul 2007 existau 1.140 de centre de cercetare-dezvoltare deschise și funcționale în China continentală, înființate de corporații în doar zece ani (în 1997 erau numai 24 de astfel de structuri organizaționale profilate pe cercetare-dezvoltare).⁵³ În prezent, diversificarea programelor de cercetare-dezvoltare autohtone asigură necesarul de optimizare a investițiilor chineze în toate sectoarele civile de dezvoltare, pentru apărare, precum și pentru continuarea

⁵¹ *Programul de dezvoltare pe termen lung a științei și tehnologiei*, anul 2006, valabil și în prezent (Documentar China, Li Ming, 2016)

⁵² *În Zhongguancun, pe o suprafață de 232 km pătrați își desfășoară activitatea 20.000 de companii chinezești și străine din Europa, America și Asia, din domeniul high-tech, precum și multe universități, institute de cercetare și chiar Academia de Științe a Chinei.*

⁵³ Denis Fred Simon, Cong Cao, *China's Emerging Technological Edge: Assessing the Role of High-End Talent*, Cambridge University Press, 2009

propriilor programe aerospațiale.⁵⁴ În anul 1970, China a lansat primul satelit Dong Fang Hong, în 2003 a devenit a treia țară din lume care poate trimite independent oameni în spațiu (zborul spațial al lui Yang Liwei, la bordul lui Shenzhou 5, în anul 2011 a lansat primul modul al stației spațiale din producție proprie), iar până în 2013, zece chinezi au călătorit în spațiu. Iată probe ale unei performanțe științifico-tehnologice cu totul remarcabile, generate de un model de dezvoltare care merită studiat cu atenție.

Dezvoltarea prin cercetare științifică este **noua paradigmă** care polarizează eforturile poporului chinez, pentru toate proiectele care privesc construcția viitorului național de către autoritățile comuniste din această țară.

Dacă la începuturile reformei obiectivul principal era acela al atragerii companiilor și multinaționalelor străine în proiectele naționale de dezvoltare, în 2016 acest obiectiv este de ordin secund, deoarece Microsoft, Mercedes, Motorola, General Electric, Coca-Cola, L'Oréal, Siemens, Samsung, Merck, Novartis, Pfizer, Alcatel, Hewlett-Packard, chiar și cele japoneze precum Fujitsu, Toyota ș.a., (adică acele companii care contează la nivel mondial sunt operaționale de peste un deceniu în China), în cel mai imediat prezent obiectivul este altul: deschiderea parteneriatelor cu firmele de top la nivel planetar pentru producerea tehnologiilor viitorului, atât în interiorul centrelor de cercetare-dezvoltare din China, cât și în laboratoarele multinaționalelor de pe toate continentele.⁵⁵

Infrastructura este un domeniu care se adaugă la seria de succese ale Chinei populare: dacă în anul 1998 China dispunea de 100 km de autostrăzi, în 2013 avea 91.157 km de autostradă prin eforturi proprii (cercetare-proiectare, finalizare, întreținere, cu personal autohton). În ceea ce privește căile ferate, numai între 1988-2000 au fost dați în folosință 30.000 km cale ferată⁵⁶ și 220.000 km de șosele, realități care demonstrează potențialul imens al modelului chinezesc de dezvoltare.

⁵⁴China a lansat, exclusiv prin forțe proprii, un satelit care a ajuns pe Lună, iar în prezent este a treia țară din lume, după SUA și Rusia, care lansează, cu tehnologii proprii, nave cosmice în spațiu, cu echipaj la bord.

⁵⁵În Fujian, au fost înființate 9.718 unități productive de către oameni de afaceri din Taiwan, începând cu anul 1978 când Taiwanul a permis rezidenților săi să-și viziteze rudele de pe continent.

⁵⁶Trenul de mare viteză de producție proprie, care circulă pe ruta Huan-Chou-Ju și ruta Hu-ian, într-o singură oră trece peste 150 de poduri și prin 236 de tuneluri cu o viteză de 250km/oră!

Din anul 2000 până în prezent, China a modernizat, la cotele secolului al XXI-lea, 4 milioane de kilometri de drumuri și s-au construit 3.000 de noi poduri în toată țara, din care 1.000 de poduri cu o lungime mai mare de 1 km. În prezent se află în construcție un pod din Hong-Kong până la Macao, pe care se va circula numai cu trenuri de mare viteză de producție chinezească. Nu este lipsit de importanță să precizăm că, în numai 2 ani, China a produs mai mult ciment decât SUA în tot secolul al XX-lea! Forța constructorilor chinezi se afirmă și prin faptul că în prezent sunt implicați în construirea mai multor viaducte de peste 150 km și de tuneluri de peste 28 km. În anul 2012 s-a inaugurat **cea mai lungă linie de cale ferată de mare viteză din lume, Beijing-Guangzhou-Hong Kong**. Până în anul 2020 vor deveni operative 16.000 km de linii de mare viteză.⁵⁷

Salturi remarcabile a realizat China și în domeniul **telefoniei mobile**: de la 100 de milioane în 2003, azi sunt peste 900 milioane de utilizatori, iar cererea este în creștere. Companiile tehnologice din China, *Huawei* și *Lenovo*, au devenit lideri mondiali în telecomunicații și în calculatoare personale; supercomputerele de fabricație chinezească sunt, în prezent, cele mai puternice din lume.

Producția și instalarea de roboți industriali, de producție proprie, au crescut între 2008 și 2011 de 136 de ori.

În anul 2010, producția industrială avea un aport de 49% în PIB-ul Chinei, adică de 11 ori peste media globală a țărilor cu venituri mari.

h) **Programele de sănătate**, la rândul lor, îmbină două obiective:

- 1) *valorificarea superioară a portofoliului propriu de terapii din tradițiile multimilenare* (acupunctura, fitoterapia, diverse proceduri din terapiile alternative, diversificarea procedurilor medicinei naturiste);
- 2) *internaționalizarea metodelor chinezești de diagnostic și întreținere a sănătății*, modernizarea logisticii în acupunctură prin asimilarea celor mai noi descoperiri din domeniul nanotehnologiilor;

Centrarea eforturilor pe asigurarea stării de sănătate prin inovarea și descoperirea unor noi metode profilactice, prin comutarea accentului de la tratarea bolilor pe prevenirea acestora, conferă un profil identitar inconfundabil medicinei chinezești, plasând-o în topul

⁵⁷ Numai provincia Fujian are 5 aeroporturi, 1.800 km de autostradă, 1.600 km de cale ferată, iar porturile au o capacitate de manipulare de 100 milioane de tone. În Fukian funcționează 83 de instituții de învățământ superior, 7 colegii, 1.963 de licee, 8.566 de școli, 1.200 de institute de cercetare și 867 de companii de high-tech.

mondial de profil, inclusiv prin cercetarea medicală contemporană. Sistemul de sănătate *pune accent pe medicina preventivă și pe asigurarea sănătății publice* fără nicio discriminare, pentru a preveni o posibilă polarizare socială și în accesul la serviciile de sănătate. În anul 2011 China a fost recunoscută ca furnizor mondial de produse farmaceutice, speranța de viață a chinezilor fiind de 75 de ani.

Ca lider mondial la capitolul demografie, China este preocupată de distribuirea echilibrată a populației la nivel național, dar în corelație cu necesarul de profesii/meserii în profil teritorial. În acest mod, programarea de profil anticipează că, în următorii 10 ani, 220 de orașe vor avea o populație de cel puțin 1 milion de locuitori, continuând procesul de urbanizare care a determinat creșterea populației urbane să urce de la 20%, în anul 1990, la 40% în anul 2007, în prezent fiind de aproape 50%. Piața imobiliară în ultimii 30 de ani a crescut de 8 ori; apartamentele se distribuie gratuit tuturor angajaților din sistemul de stat, într-un mod asemănător locuințelor de serviciu din perioada comunistă din România... Iată doar câteva soluții la marile probleme ale complexității comunitare specifice spațiului comunitar chinezesc

În fiecare an China construiește 100 aeroporturi pentru a asigura, și pe această cale, încă o sursă de coeziune a spațiului său comunitar, în complementaritate cu rețeaua de drumuri, poduri și căi ferate, care servesc benefic aceluiași scop.

Continuarea creșterii economice a Chinei a făcut spațiul social chinezesc foarte atractiv pentru investiții străine generatoare de locuri de muncă, dar a și stimulat investițiile chinezești în străinătate.⁵⁸ Astfel, taxele de import au fost anulate, iar impozitele au fost reduse la jumătate în conformitate cu „*Noua strategie a porților deschise*”.

i) **Învățământul**⁵⁹: ca *investiție strategică*⁶⁰, acoperă toate ofertele curriculare aferente profesionalizării în ramuri specific chinezești⁶¹,

⁵⁸ Continuând principiul „*bunăstare pentru toți*”, în zonele rurale sărăcia a scăzut de la 250 milioane persoane, la 20 de milioane în anul 1978.

⁵⁹ Din anul 2006 Guvernul asigură gratuitatea, inclusiv pentru manuale și alocații, pentru primii 9 ani de școlarizare: de la 50 miliarde dolari în 2003, în anul 2011 suportul financiar a ajuns la 250 miliarde dolari. Dacă în 1950 un procent de 20% din populație era alfabetizată, în anul 2010, ca efect al concepției guvernării comuniste despre misiunea sistemului de educație, rata de alfabetizare era de 94%.

⁶⁰ În modelul socialismului de tip bolșevic învățământul a fost trecut la cheltuieli, nu la investiții, întrucât era considerat ca... *neproductiv*!

⁶¹ Limba oficială este **mandarina**, un dialect al limbii chineze vorbit în partea de nord

dar și în domenii de interes general în măsură să intre în rezonanță cu aria tematică a cercetării din științele educației din marile universități ale lumii. Sistemul de învățământ este centrat pe științe, matematică și inginerie și primește, ca alocație bugetară, 2,4% din PIB. Refuzând complexul de superioritate al occidentalilor (în speță, exclusivismul standardelor americane) de ierarhizare a universităților, China are propriul standard (grila Shanghai) de evaluare a universităților de pe toate continentele, pe baza *criteriilor calitative proprii referitoare la viziunea și misiunea educativă a sistemelor educative în lumea contemporană*, precum și la pregătirea viitorului prin activitatea didactică, educativă și prin cercetarea științifică.

Conceput ca investiție strategică, sistemul de învățământ este fundamentat pe o premisă logică: individul având trebuințe multilaterale, acestea nu pot fi satisfăcute decât de o economie multilaterală pentru a evita, pe viitor, orice dependență față de străinătate. Pentru a realiza efectiv acest tip de economie, este necesară o rețea de instituții de formare atât pe orizontală, cât și pe verticală, în care programele de formare să fie complementare și corelate strict cu viitoarele cariere profesionale pe perioade nedeterminate. Finanțarea, controlată de autoritățile de partid, asigură accesul gratuit la toate programele de specializare, inclusiv de perfecționare profesională în compatibilitate cu exigențele modernizării societății chinezești. Recalibrat curricular în conformitate cu obiectivele reformării generale a spațiului social chinezesc, sistemul de învățământ are, în prezent, un nou obiectiv de atins: producția de cunoaștere originală, prin investiția în *cercetarea științifică* evaluată ca *resursă practic inepuizabilă de dezvoltare*⁶², iar pe componenta didactică diseminarea valorilor purtătoare de etos și de potențial formator pentru toate specializările: practic nu există domeniu de cunoaștere care să nu fie inclus în proiectele didactice chinezești, cu o singură excepție – asistența socială de tip occidental! Analizând-o, în registru comparativ cu ofertele educative europene și cele americane, se

a Chinei, pe baza căruia s-a realizat limba chineză standard, promovată ca limbă oficială pentru toate țările vorbitoare de chineză (Taiwan, Singapore). Chiar și limba literară se bazează pe dialectul mandarin.

⁶² Știința și tehnologia alcătuiesc împreună una dintre cele patru modernizări ale Chinei, cu rezultate notabile: **patru premii Nobel în Fizică și un premiu Nobel în Chimie**. În prezent China este al doilea mare editor de lucrări științifice din lume

remarcă faptul că spre deosebire de Franța, Anglia, Spania, de exemplu, unde asistența socială are un statut bine definit în ofertele educative de nivel universitar, în Germania⁶³ încă nu au încetat controversele asupra oportunității ridicării la rang universitar a asistenței sociale, în prezent rețeaua educativă de acest tip fiind profilată pe un sistem de profesionalizare a „lucrătorilor sociali” (*sozialarbeiter*) asimilați asistenților sociali.

Relativ cu același înțeles (*social worker*) în rețeaua universităților americane, asistența socială este o specializare universitară de același rang de demnitate epistemologică, echivalentă ca poziție curriculară cu toate celelalte specializări universitare.

Ca surse de finanțare, programele de asistență socială sunt susținute financiar în spațiul euroatlantic de către guverne, de ONG-uri, precum și de Departamentele de profil ale autorităților locale, zonale și naționale. Considerată ca soluție acceptabilă pentru problematica marginalizării și excluziunii sociale, acest *tip de asistență socială pasivă* s-a dovedit a avea *două vulnerabilități*: 1) resursele necesare asistenței sociale fiind insuficiente ca urmare a repetatelor redistribuiri ale produsului intern brut al fiecărei comunități care și-a asumat acest model, recursul la îndatorare externă s-a dovedit a fi inevitabil: autoritățile naționale au mărit an de an cuantumul datoriei externe (și) pentru continuarea programelor de asistență socială destinate populației aflate „în nevoie”, adică a celor dependenți de ajutorul comunitar. Riscul creșterii la cote de avarie a îndatorării externe a determinat explorarea de alternative: anume, promovarea modelului de „economie socială” focalizată pe integrarea categoriilor defavorizate în locuri de muncă menite a-i transforma pe beneficiarii programelor de asistare socială în contributory reali la bugetele comunitare, prin contribuțiile lor în calitate de salariați ai sectorului de economie socială, deci ca urmare a creării de oportunități de job pentru acești „jobless”; 2) demotivarea celor asistați pentru a urma cursuri de reconversie profesională în perspectiva găsirii unor noi forme de exprimare profesională. În acest context, șomajul pe termen lung⁶⁴ s-a dovedit a fi o sursă inercială în toate proiectele de dezvoltare, deoarece din resursele

⁶³ Ana Muntean, Juliane Sagebil, *Practici în asistența socială. România și Germania*, Editura Polirom, Iași, 2008

⁶⁴ *Ajutoarele pentru șomaj sunt altceva decât ajutoarele sociale, dar sunt un indicator relevant pentru populația fără ocupație.*

disponibile un procent considerabil a trebuit alocat ajutoarelor sociale aferente acestui tip de șomaj. În plus, șomajul pe termen lung are un impact negativ și sub raport educativ: noile generații observă că se poate trăi și ca asistat social cronic, prin grija autorităților comunitare, reducându-le motivația căutării unor oportunități de job...

În replică, *asistența socială activă* – prin utilizarea drepturilor cuvenite fiecărui asistat social ca sursă efectivă de creare a unor locuri de muncă menite a-l transforma pe asistatul social în lucrător activ sau chiar în proprietar al unui mic business, în diverse domenii disponibile pe piața muncii locale sau zonale – este tot mai mult privită ca perspectivă inovatoare în depășirea situației de dependență față de ajutoarele comunitare. Cu caracter experimental, un astfel proiect este coordonat de catedra de profil a Universității din Chicago (USA)⁶⁵ și poate fi rezumat în felul următor: din cei 600 de dolari USD care-i revin fiecărui asistat social, autoritatea locală (Primăria) îi economisește fiecărui beneficiar de *welfare state* (din ajutorul social de 600 dolari americani) un anumit procent din ecartul financiar care i se cuvine. Când acest disponibil individual al beneficiarului guvernamental (*welfare state*) al ajutorului devine suficient de consistent pentru a fi transformat în fond de investiție, i se propune fiecărui beneficiar să înceapă o afacere, ca incubație managerială în aria autorităților locale (adică fără a plăti impozitele datorate de ceilalți investitori activi pe piața muncii). Când afacerea respectivă se maturizează funcțional în raport cu piața muncii (adică devine ofertă de job), dar și financiar (adică își acoperă costurile de mentenanță din profitul propriu), pe costurile autorității locale (Primăria) se înmatriculează în registrul comerțului noua structură organizațională, cu condiția ca aceasta să prezinte un plan de dezvoltare a business-ului, pe termen scurt și mediu, în care să fie precizate strict termenele calendaristice în care se vor face angajări din rândul asistaților sociali: numărul probabil al acestora, cuantumul salarizării, precum și toate celelalte obligații față de autoritățile locale și statale. Aflat în desfășurare, acest experiment cu toate efectele lui benefice confirmă, de altă manieră, că modelul tradițional de capitalism este în declin în prezent, iar pentru viitor

⁶⁵Dr. Marius Dancea, *Model experimental de asistență socială activă. Arealul localității Chicago*, Teză de doctorat, Universitatea de Vest din Timișoara, Timișoara, 2015

nu mai poate fi recomandabil.

În replică, filosofia multimilenară a chinezilor reconfirmă și la nivelul prezentei secvențe de evoluție a societății umane faptul că **resursa dezvoltării este munca individului asociat în structuri organizaționale profesionalizate**⁶⁶. Dacă sărăcia este un fenomen social transideologic, adică social, ieșirea din această situație este posibilă tot la scară socială. În consecință, **cea mai sigură formă de asistare socială a individului este garantarea unui loc de muncă** prin care poate singur să evolueze de la simplu lucrător calificat la profesionist și, de acolo, la expert, prin valorificarea socială a potențialului profesional. **Tot asistare socială poate fi considerată și gratuitatea școlarizării, precum și a programelor de profesionalizare și perfecționare profesională pe parcursul întregii vieți.**

Soluția vine, deci, tot de la comunitate, dar în alt sens în experimentul social chinezesc: nu este vorba de obligația autorităților de a găsi ajutoare, ci de *obligația acestora de a crea locuri de muncă*. **Oferta de locuri de muncă este singura certitudine că individul poate ieși singur, pentru toată viața, din sărăcie.** Focalizarea așteptărilor pe capacitatea autorităților de a constitui resurse și de a distribui ajutoare marginalizaților și exclușilor sociali, a generat, în modelul capitalist occidental, fenomenul de șomaj pe termen lung care contribuie nu doar la adâncirea polarității sociale, cu efecte negative pentru un segment deloc neglijabil de populație, ci și o lipsă de motivație de a căuta, pe cont propriu, o soluție de a surmonta situația precară în care se află. Un astfel de model nu mai poate avea viitor, deoarece **pacea socială nu cu ajutoarele sociale poate fi cumpărată**, ci se poate construi prin asocierea indivizilor în structuri ocupaționale centrate pe generarea unei dezvoltări sustenabile capabile să producă „prosperitate pentru toți.”⁶⁷

⁶⁶ În prezent, în China funcționează 2.300 instituții de învățământ superior, dar 600 sunt private ca urmare a APLICĂRII PRACTICE a unuia dintre cele cinci obiective ale educației de tip universitar: „încurajare mediilor sociale de a susține dezvoltarea învățământului superior”. În acest context, păgubitorul **brain drain** s-a transformat în **brain circulation**, studenții chinezi care au studiat în străinătate se reîntorc acasă pentru a contribui (și ei) la dezvoltarea țării lor...

⁶⁷ Din statisticile americane, rezultă că în SUA aproximativ 10% din populație consumă 90% din bogățiile țării, în timp ce restul de 90% din populație consumă numai 10%! Această polarizare socială exagerată, în concepția chinezească nu poate fi legitimă din punctul de vedere al democrației...

În concluzie, în loc să se investească în programe de gestionare a exclușilor sociali (programe care nu lipsesc cu desăvârșire!), chinezii au preferat să investească în crearea de locuri de muncă⁶⁸ și în profesionalizarea celor care le-au ocupat, această atitudine managerială vizând toate segmentele sociale, fără nicio discriminare. Iată o altă manieră de a demonstra, practic, faptul că „unirea face puterea”. Noua putere economică a Chinei comuniste este produsul (și) al acestei paradigme.

Ca actor (imposibil de neglijat) al globalizării, China populară se afirmă nu prin „export de democrație” sau prin gestionare publică a prosperității în scopul exhibării propriilor valori, ci prin oferte de bunuri și servicii mai ieftine, având ca obiectiv creșterea gradului de atractivitate al profilului său identitar. China nu impune; Ea propune dialoguri reciproc avantajoase pe baza respectului mutual, oricărui actor statal, multinațional sau carteluri de multinaționale, care se pot ridica la înălțimea acestor exigențe, considerate ca minime. Noutatea acestui model nu are doar prieteni sau doar admiratori; sunt și critici și chiar detractori țarați... Istoria însă nu ne întreabă, ea doar înregistrează și merge înainte... Depinde numai de noi pe ce parte a baricadei ne situăm în lupta pentru pace socială și prosperitate. Pe aceste coordonate, *lupta pentru inovare socială este parte a soluției*: dispariția prin implozie a bolșevismului conservator este o oportunitate (chiar provocare) și pentru capitalismul conservator, să-și reconstruiască propriul profil identitar în fața istoriei.

⁶⁸ Anual se creează 12 milioane de locuri de muncă.

Recurs la memorie

După ce chiar de la jumătatea secolului al XVIII-lea în Europa Occidentală comunitățile etnico-sociale își afirmaseră deja profiluri identitare distincte și sisteme instituționale funcționale, comunitatea multimilenară a românilor încă mai lupta pentru emancipare națională. Cu teritoriul (care le-a asigurat etnogeneza) sfârtecat de ambițiile celor trei Imperii vecine – Imperiul Otoman care aprecia că stăpânește provinciile românești de fapt, Imperiul Rus care pretindea că le stăpânește de drept și Imperiul Habsburgic care ar fi dorit și una, și alta – românii nu au uitat multimilenara lor continuitate pe aceste teritorii și s-au implicat jertfelnic în Războiul care a început în anul 1877 ca război ruso-turc, dar care a devenit Război de Independență prin această implicare jertfelnică a românilor după ce Țarul Rusiei l-a rugat pe Principele Carol I al României să intervină pe câmpul de luptă în următorii termeni „*Treci Dunărea pe unde voiești, sub ce condițiuni dorești; cauza creștină este pierdută!*”.

După înfrângerea turcilor, a început reconstrucția instituțională a românității în cadrele Principatelor Unite românești ca primă secvență a procesului de reîntregire a mentalului colectiv românesc în cadrele normative ale României Mari (1918).

Imediat după declararea Independenței⁶⁹ și recunoașterea internațională a acesteia prin Tratatul de la Berlin din 13 iulie 1878, Principele Carol I a adresat un mesaj Curții Imperiale de la Beijing, iar în 1881, Legațiunea României de la Paris a primit de la Reprezentantul Chinei de la Sankt Petersburg un răspuns cu rugămintea să „prezinte Alteței Sale, Principelui Domnitor Carol I felicitările Majestății Sale Imperiale și urările Sale calde de prosperitate și bunăstare țării și poporului României”.

Aceasta este borna istorică a debutului relațiilor româno-chineze care a străbătut avariile istorice ale celor două țări, greu încercate de războaie nedrepte și de ocupații vremelnice.

Relațiile diplomatice propriu-zise au început efectiv în urma evenimentului de la 16 mai 1939, când însărcinatul cu afaceri a.i. al Legației României la Praga a remis o scrisoare Ministrului de Externe din partea Ministrului de resort al Chinei prin care Guvernul României era rugat să încheie cu China un Tratat de prietenie „în vederea stabilirii de relații diplomatice între România și Republica China”. Această inițiativă a avut o urmare pozitivă, iar la 24 mai 1939 i-a fost adus la cunoștință domnului Lone Liang, ministrul chinez

⁶⁹ Premierul Mihail Kogălniceanu, în Parlament: „*Suntem independenți! Suntem națiune neatârnată!*”

de la Praga, că Guvernul Regal al României acceptă imediat, fără rezerve, stabilirea relațiilor diplomatice între cele două țări, domnul Lone Liang fiind desemnat „a reprezenta Republica China în calitate de Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar pe lângă Majestatea Sa Regele” în România.

Mutațiile geopolitice generate de Tratatul de pace al celui de al II-lea Război Mondial, deși au schimbat în mod semnificativ regimul politic al multor state, printre care și România și China, aceste comoții ideologice nu au putut stopa tradiționalul parteneriat dintre țările noastre⁷⁰. Astfel, la numai câteva zile după data de 1 octombrie 1949, când China a devenit Republică Populară⁷¹, adică la 5 octombrie 1949, tânăra Republică România a trimis Premierului Zhou Enlai invitația de a deschide misiuni diplomatice, pe bază de reciprocitate, în capitalele celor două țări. „În numele Guvernului Popular Central al Republicii Populare Chineze, am avut onoarea să primesc telegrama din 3 octombrie a.c., prin care se comunică hotărârea Guvernului Republicii Populare Române asupra stabilirii relațiilor diplomatice între Republica Populară Română și Republica Populară Chineză și asupra schimbului de reprezentanți diplomați. Vă comunic acum că Guvernul Popular Central al Republicii Populare Chineze salută călduros stabilirea neîntârziată de relații diplomatice între Republica Populară Chineză și Republica Populară Română și schimbul de reprezentanți diplomați”. Suspectate de preponderența factorului ideologic în continuitatea vechilor tradiții româno-chineze, actorii aflați în intervalul de autoritate al lideranței de atunci, din cele două țări, au pus bazele unor tratate de cooperare economică multilaterală cu efecte majore pentru creșterea gradului de ocupare pe piața muncii, asigurând locuri de muncă stabile în măsură să genereze proiecte de dezvoltare sustenabilă pe termen nedeterminat. Corectitudinea managerială și probitatea profesională a parteneriatului cu China au apropiat atât de mult cele două țări, încât relațiile economice au fost extinse și pentru domeniul tehnologic, cultural, sportiv, chiar militar și în domeniul cooperării internaționale; avem în vedere și unele momente dramatice la nivel geopolitic.⁷² Astfel, după ce în August 1968, când era posibilă invadarea și a României de către trupele Tratatului de la Varșovia (!!!) sub conducerea sovieticilor, pe motiv că România a refuzat să se supună ordinelor Moscovei, premierul Zhou Enlai a

⁷⁰ În anul 1980, direcția de poștă din Republica Populară Chineză a emis un timbru dedicat împlinirii a 2.050 de ani de la crearea primului Stat Dac centralizat și independent

⁷¹ Mao Zedong, în Piața Tiananmen (Poarta Liniștii Cerești), a proclamat Republica Populară Chineză în semn de victorie asupra forțelor **guomintang** (Republica Chineză tributară vechilor structuri de putere din trecutul chinez.). În spatele pieței Tiananmen se află fostul Palat Imperial.

⁷² De exemplu, invadarea Cehoslovaciei din august 1968.

surprins toate autoritățile aceluși timp cu un apel emoționant adresat URSS: „România se află în fața intervenției străine și a agresiunii. Poporul chinez sprijină poporul român (...). Noi vă sprijinim în lupta pentru apărarea independenței și suveranității. Rezistați; dacă e nevoie vă trimitem și tancuri!”

În urma Acordului din 12 martie 1971, cu ajutorul prietenesc al Chinei, în România au fost construite 16 unități de producție care au oferit multe locuri de muncă și un plus de prosperitate în multe familii din România. Aceste gesticulații publice, secondate de exercițiul unor parteneriate concretizate în obiective economice comune, relevă un mare potențial⁷³ de cooperare bazat pe o motivație sinceră de a oferi un exemplu de *cooperare internațională mutual avantajoasă*, centrată pe *construirea unei lumi a dreptății sociale și naționale, în era globalizării*.

În prezent (2010), răspunzând unei întrebări provocatoare privind rating-ul actual al Chinei la nivel planetar, președintele Asociației de Prietenie a Poporului Chinez cu străinătatea, domnul Chen Haosu, preciza: „Doresc să spun că China nu-și propune să se ia la întrecere cu SUA. Obiectivul autorităților chineze în anul 2020 îl reprezintă **dezvoltarea socialismului cu specific chinez**, construirea integrală a societății și realizarea bunăstării decente”, prin „integrală” înțelegându-se corijarea asimetriilor și a dezechilibrelor care mai grevează funcționarea ansamblului societal al comunității continentale a chinezilor.

În anul 2017, se vor împlini 126 de ani de la inițiativa, materializată la nivel interstatal, de instituționalizare⁷⁴ a relațiilor româno-chineze. Este o bună oportunitate de bilanț, dar și de inițiere a unor noi proiecte cu implicații geopolitice importante pentru ambele părți. Asociațiile româno-chineze, precum și Institutele Confucius, dar și ONG-urile pot contribui benefic la diseminarea nu numai a culturii și experienței chinezești în diverse domenii, ci și la diseminarea *modelului de dezvoltare sustenabilă* pe care noi am încercat să-l rezumăm în prezentul eseu sociologic, ca relevare a intențiilor de reiterare⁷⁵,

⁷³ În anul 2004, cu prilejul celor 55 de ani de relații diplomatice, președintele R. P. Chineze a întreprins o vizită istorică în România.

⁷⁴ Boierul moldo-valah **Nicolae Milescu Spătarul** a acumulat unele responsabilități, importante pentru acele vremuri, la Curtea Marelui August Kang Xi, dar fără a fi un reprezentant autorizat (oficial) al comunității românilor din Moldova sau Țara Românească. Descrierea făcută de marele cărturar român a fost apreciată de cărturarii europeni din acel timp, iar acest mare român este menționat în arhivele chineze, este cuprins și în *Who's Who*-ul chinezesc (1996) **sub numele de Mi Ko Lai**.

⁷⁵ În anul 1981 (la 4 octombrie), când s-au împlinit 75 ani de la Primul Zbor al unui avion proiectat, construit și pilotat de Traian Vuia, la Motesson (în Franța), a fost organizat primul zbor aeropoștal românesc în jurul lumii, pe ruta București-Beijing-

pentru viitor, a bunelor relații de cooperare și parteneriat pragmatic între România și China. Asociația de prietenie româno-chineză din Timișoara se înscrie în acest trend ca un vector de compunere pozitivă.

Pentru a nu fi suspectați de partizanat ideologic în aprecierile noastre anterioare, cităm din aprecierile unor analiști occidentali⁷⁶: „*Principala putere mondială a secolului al XIX-lea a fost Marea Britanie. În secolul al XX-lea, rolul a revenit Statelor Unite ale Americii. La începutul secolului al XXI-lea, cu o populație de peste un miliard de oameni și cea de a doua economie ca mărime din lume, China este pe cale să devină noua superputere*”. Economistul Argentin Stratopolos, se pronunța în anul 2010, în următorii termeni: „*Astăzi, China a ajuns să împrumute cu valută atât federația americană, pentru a o ajuta să treacă mai ușor peste efectele negative ale crizei economice, dar ajută în același timp și Banca Mondială, fapt ce nu s-a mai întâmplat până acum. De la o țară dependentă de Occident, China a devenit o mare putere mondială.*”⁷⁷. Un diplomat-orientalist român, din generația tinerilor diplomați români, mărturisind că „*Shanghai este una din marile metropole ale lumii*”, preciza: „*China nu mai este țara din anii '80- '90; ea a evoluat mult în plan economic, iar experiența ei în domeniul «zonelor economice speciale», a «parcurilor industriale», a infrastructurii moderne merită studiată. Ea reprezintă, în același timp, o piață avantajoasă, uriașă, pentru care concurează multe companii străine din SUA, Japonia, Uniunea Europeană devenind, pe zi ce trece, și un investitor extern tot mai important*”.⁷⁸ Ca argument, în anul 2010, Shanghai a organizat excelent Expoziția Universală pentru a demonstra forța sa economică de mare metropolă a lumii, confirmând că se situează în aria „celui mai mare ritm de creștere din istoria modernă a lumii” (Rodica Dumitrescu, 2010).

Actualele performanțe ale Chinei sunt o expresie a dezvoltării **extensive**, adică a modernizării tuturor domeniilor de activitate; **secvența următoare a proiectului chinezesc de dezvoltare sustenabilă o reprezintă dezvoltarea intensivă** în aria căreia cercetarea științifică și informatizarea sunt evaluate ca resurse practic inepuizabile de dezvoltare strategică, pe coordonatele căreia statul unitar suveran va juca rolul de actor istoric pentru garantarea eticii în toate parteneriatele internaționale.

În anul 2010, fostul ambasador extraordinar și plenipotențiar al Chinei în România, Liu Zenweng, cu prilejul acordării titlului de Doctor Honoris Causa

Tokyo-New York- București.

⁷⁶ John Farndon: *Secretele Chinei. Ascensiunea unei superputeri mondiale*, traducere de Gabriela Grigore, Editura Litera Internațional, București, 2008

⁷⁷ *Evantaiul celor 10.000 de gânduri. România și China: trei veacuri de istorie*, volumul III, coordonatori Ileana Hoge Velișcu Florea Dumitrescu, Capitel, 2010

⁷⁸ Ion Scumpieru: *Evantaiul celor 10.000 de gânduri.....* pag. 360

de către Universitatea de Vest din Timișoara, preciza: *China se află, în prezent, în etapa mijlocie de modernizare a spațiului său social, o modernizare care vine din interior, fiind calibrată de interesele strategice ale Chinei. Pe aceste coordonate, Indicele Dezvoltării Umane (HDI) este de 0,772. China fiind cotată în categoria țărilor cu dezvoltare medie, în timp ce coeficientul de consum, conform formulei lui Engel, este de 33,1%, adică de 5 ori mai mare decât al SUA.*

O mare problemă a creșterii economice necontestate, de aproape patru decenii, o constituie asimetria dintre partea de Vest și cea de Est a țării: partea de Vest are o producție totală de 2,3 ori mai mare decât partea de Est. În plus, structura pe sectoarele economiei naționale reflectă o asimetrie, proces care se află sub controlul autorităților. Biroul Național de Statistică, în anul 2008, a dat publicității un comunicat de profil în care venitul pe cap de locuitor este de 3.300 USD; acest indicator confirmă statutul de țară cu dezvoltare medie pentru populația de un miliard și aproape jumătate de locuitori.

Dezvoltarea **intensivă**, comutând accentul pe calitatea proceselor de creștere, este centrată pe *diminuarea asimetriilor dintre indicatorii economici ai Vestului și Estului continental*, în sensul asigurării unei calități a vieții echivalente, *repartizarea echilibrată a investițiilor pentru sănătate, educație, urbanizare, crearea locurilor de muncă, accesul nediscriminatoriu la cele mai noi tehnologii, finanțarea cercetării științifice și dezvoltării tehnologice* în conformitate cu proiectele dezvoltării sustenabile a întregii țări, *creșterea ponderii mărcilor chinezești în exporturile din China, diversificarea prezenței chinezești în gama bunurilor și serviciilor oferite tuturor țărilor partenere și inițierea unor parteneriate reciproc avantajoase*. Deviza „*continuitatea aduce prosperitate*” va fi respectată și pentru viitorul strategic al Chinei, prezentul fiind numai o simplă confirmare a devizei în speță.

După o prelungită vizită de documentare pe meleagurile Chinei, scriitorul Viorel Știrbu, remarcând că „după 1989 în România informațiile despre **China** s-au împușinat și au devenit tendențioase”, aprecia că această țară „*se prezintă ca un model de viitor, către care se vor îndrepta privirile multor națiuni, sătule de comportamentul arogant, agresiv și spoliator al puternicilor planetei* [...]”. În China literatura o face scriitorul, muzica o face muzicianul, agricultura țăranul, arhitectura – arhitectul și așa mai departe... acolo oamenii se ocupă de domeniile pe care le stăpânesc; de aceea există coerență și progres în tot ceea ce se întâmplă, în tot ceea ce caracterizează viața socială, economică și politică a țării. Chinezii sunt serioși și cinstiți în orice situație.”. Un exemplu edificator pentru potențialul actual al Chinei populare îl constituie **podul de peste Golful Hangzhou** care se întinde pe o distanță de 129 km, între Shanghai și Hingbo, care este de fapt o autostradă suspendată cu șase benzi, plus alte două

benzi de siguranță și este apreciat ca fiind **cel mai mare pod transoceanic din lume**. Construcția sa a început în anul 2003 și s-a terminat în anul 2008: este rezultatul muncii de proiectare și finalizare, sub toate aspectele, al activității depuse de peste 600 de ingineri constructori, proiectanți industriali, arhitecți și alte tipuri de creatori care au lucrat neîntrerupt timp de 9 ani la proiectarea, redactarea studiului de fezabilitate, pregătirea și finalizarea uneia dintre cele mai impunătoare opere arhitecturale contemporane cu o utilitate internațională incontestabilă. Costul total a fost de 11,8 miliarde de yuani, adică aproximativ 1,7 miliarde USD. Podul are forma de S, adică este special construit și echipat antisismic, dar și pentru a rezista la taifunuri și uragane de mare intensitate. La mijlocul Podului, a fost amenajată o platformă maritimă de 10.000 metri pătrați pentru diferite *service-uri* de stringentă utilitate (o stație de benzină, un restaurant, un hotel, săli de conferințe, un turn de observație cu acces și pentru turiști). Omologarea lui ca fiind un precedent la scară mondială este dovada unei recunoașteri a forței tehnologice de care dispune astăzi o țară care în urmă cu aproape patru decenii era dependentă de străinătate în multe privințe...

În finalul periplului nostru ideatic, încercăm să formulăm un posibil răspuns la o *întrebare* frecvent formulată nu numai în mediile cercetării sociale: „*China de astăzi, condusă de autorități comuniste, cât mai datorează marxismului?*”. Pentru început, reiterăm precizarea conform căreia, comportamentul autorităților chinezești, care s-au raportat foarte selectiv nu numai la propriul trecut, ci și la fundamentele doctrinare ale marxismului, adică fără a lua în considerare deformările leniniste sau derapajele staliniste, relevă continuitatea unor parametri de semnificație marxistă. În lucrarea „*Scrieri din tinerețe*”, Karl Marx⁷⁹ a formulat pentru prima dată cunoscuta deviză „*când ideile cuprind masele, devin forțe materiale, practice, transformatoare*”, care s-a metamorfozat în principiul formulat de Deng Xiaoping, conform căruia adevărul referitor la „drumul de urmat” pentru „reformă și deschidere” nu în doctrine trebuie căutat, ci în practica nemijlocită: „*extrageți adevărul numai din fapte!*”. Dacă acceptăm această similitudine, mai rămâne o altă întrebare: „Care idee a început să facă atractivă guvernarea comunistă din China Populară?!”. Aceasta: anume, ideea că oamenii pot ieși singuri, prin munca proprie, nu doar din sărăcie, ci se și pot îmbogăți nelimitat, a inflamat toate straturile sociale. *Prestigiul multimilenar al poporului chinez, ridicat la rangul de ideal al calității*

⁷⁹ Ne referim la marxismul dinainte de Marx, marxismul din timpul lui Marx și marxismul de după Marx, deoarece există diferențe deloc neglijabile între aceste secvențe, a căror eludare menține discursul în aria unor superficialități comode, bune numai pentru manipulare, total neproductive sub raport epistemologic; noi am încercat să contribuim la o mai corectă încadrare epistemologică a realității care face obiectul cercetării noastre.

participării fiecărui individ la recuperarea memoriei colective a Chinei continentale, a fost asumat ca imperativ al reînnoirii din interior a mentalului colectiv chinezesc, trezind o motivație fără precedent, la scară globală, nu doar la nivelul proximității asiatice, unde mediocritatea dezvoltării avea vechi stagii de serviciu... Îmboțățirea nelimitată prin muncă cinstită, a fost ideea simplă care a convins ușor marea majoritate a chinezilor din toate mediile sociale motivându-i să găsească singuri mijloacele pentru a atinde acest ideal...

Păstrând proporțiile comparației, vom face trimitere la răspunsul unui mare scriitor român, Camil Petrescu, oferit unui reporter care-l interoga asupra mediocrității civice din România anilor '30 ai secolului al XX-lea: „*Nu omul este mediocru, ci scopul. Dați-i un scop înalt și-l veți smulge din mediocritate!*”

Prin analogie, lăsându-i libertatea chinezului să găsească singur metodele ieșirii din mediocritate, dar asistat de autorități obligate să-i încurajeze inițiativele acestuia și să-i recompenseze performanțele, apreciem că acesta a fost „scopul înalt”, ideea-forță care a pornit motoarele implicării comunității pe un drum care se dovedește favorabil proiectului strategic al Chinei ca actor global al dezvoltării contemporane.

Deci China actuală se revendică și de la Marxism, dar numai în compatibilitate cu propria filosofie multimilenară asupra dezvoltării, precizând faptul că în nicio scriere a lui Marx nu se stipulează vreo contradicție între legile economiei „de piață” (pe atunci doar capitalistă) și centrarea eforturilor comunitare pe asigurarea unei „dezvoltări decente pentru toți”, în ipostază socialistă; polarizarea socială nu a fost un obiectiv strategic nici pentru capitalismul contemporan lui Marx, dar evoluțiile sale ulterioare nu au putut evita o astfel de polarizare; mai mult, au accentuat-o în forme mult mai severe...

Preluarea fără prejudecăți ideologice a tuturor parametrilor decizionali care optimizează dezvoltarea comunitară este, în fond, caracteristica managementului chinezesc și deviza continuării reformelor aflate în curs. „Deschiderea” promovată în 1978 funcționează în acest sens: adăugarea discretă, din toate experimentele sociale de succes, numai a ceea ce este compatibil cu proiectul de țară al Republicii Populare, a scos din anonimat o fostă comunitate imperială precară sub raport economic, transformând-o într-un partener valabil de dialog pentru toate țările de pe toate continentele.

În fața evidențelor, se cuvine să ne amintim metafora lui Deng Xiaoping lansată în Plenara Comitetului Central al Partidului Chinez, din Decembrie 1978: „*Nu contează culoarea pisicii. Atâta timp cât prinde șoareci, este o pisică bună*”. Performanțele modelului de dezvoltare, durabilă, sustenabilă experimentat de chinezi pot oferi un început de răspuns la *pragmatismul socialismului de piață*, acest conglomerat managerial în care parametrul ideologic este plasat pe plan secund...

La Congresul al XIV-lea al PCC, a fost reiterată strategia aceluiași Deng: „**Respectați regulile; conservați-vă șansele; abordați cu calm orice situație; nu vă etalați atuurile; așteptați momentul prielnic; fiți abili în a nu ieși în evidență; niciodată nu pretindeți poziția de lider.**” – o strategie care s-a obiectivat într-un nou stil de afirmare neostentativă, dar certă, prin polarizarea țărilor din regiune în raport cu proiectele chineze de dezvoltare, aceste țări recunoscându-i statutul de lider regional în aria unor parteneriate de creștere economică mutuală, pe termen lung. Lideranța regională este punctul de start pentru inevitabila lideranță globală.

Globalizarea ca ultimă utopie

Invocată mitologic – pentru generația post-1989, dar nu numai! – și așteptată cu soluții miraculoase pe toate meridianele, *globalizarea* (francofonii folosesc termenul de *mondializare*) a debutat cu ipoteze manageriale de factură impresionistă și cu paradigme contradictorii, generalizând o criză axiologică în toate mentalurile colective care au încercat să o asimileze, dincolo de conotațiile

propagandistice aferente. În consecință, multiplele crize de identitate în care s-au obiectivat aceste crize axiologice, generează „zi de zi, ceas de ceas și în proporții de masă” nu numai dubitații carteziene, ci și scepticism cu forme din ce în ce mai severe de manifestare, chiar la nivelul spațiului social global.

Frecvența invocare a „deficitului democratic” al comunităților care au acceptat recent modelul occidental de dezvoltare nu mai convinge pe nimeni, deoarece chiar și aceste societăți occidentale își continuă proiectele lor doar prin creșterea progresivă a datoriei lor externe; „datorii suverane” – cum se numesc, mai nou...

Concluzia care se desprinde de aici este simplă: modelul occidental a fost proiectat și a funcționat câteva secole prin infuzia de resurse pe care coloniștii le-au adus din colonii pentru a susține prosperitatea cetățenilor din metropolele respective. Sursa acelei dezvoltări a fost, deci, nu numai superioritatea tehnologică și managerială a metropolelor, ci în primul rând, asimetria endemică dintre standardul beneficiarilor materiilor prime din metropole, procurate prin munca grea și foarte prost plătită a cetățenilor din colonii, și supraviețuirea la cote de avarie a colonizaților... Dincolo de teorii economice și doctrine politice, o certitudine se relevă acum, în procesul globalizării: modelul occidental nu mai poate funcționa prin resurse proprii, produse de economiile occidentale care, pentru a menține o prosperitate, cu obstinție decorativă, recurg la îndatorări; deci tot la resurse exogene. Pe aceste coordonate, *globalizarea a fost proiectată ca soluție-miracol nu pentru diseminarea prosperității la scară planetară, ci pentru a suplini aportul resurselor din colonii*; așa cum funcționa modelul occidental în secolele trecute...

Prăbușirea, prin implozie, a sistemului bolșevic a oferit o „gură de oxigen” modelului occidental care era și el grav „bolnav”!

În acest context, amintim aprecierea unor analiști mai lucizi care au etichetat **globalizarea ca o nouă colonizare**: scopul este tot al controlului resurselor, diferența fiind doar de ordinul mijloacelor. Astfel, dacă în trecut forța brută a armelor regla raporturile de putere, în prezent „glonțul magic” al mass-media și conturile bancare îndeplinesc cu succes vechile scopuri ale celor care se declară îngrijorați de „drepturile fundamentale ale omului” din toate colțurile lumii unde sunt resurse valorificabile profitabil de multinaționalele cartelizate, evident, în țările dezvoltate de unde se oferă consultanță „pentru dezvoltarea durabilă” a săracilor care sărăcesc strategic prin îndatorări galopante și contracte oneroase de „valorificare profitabilă a resurselor energetice și de materii prime”, contracte prin care se oficializează internaționalizarea asimetriilor intercontinentale cumulate istoric.

Iată **prima dimensiune a utopiei**: încercarea de a manipula opinia publică mondială cu ideea că resursele, fiind un bun planetar, se cuvine să fie exploatate tot în comun, la nivel planetar. Resursele nu pot fi naționalizate (în mod legitim) spun reprezentanții multinaționalelor, deoarece ele sunt valori de patrimoniu universal la care toate comunitățile planetei trebuie să aibă acces nediscriminatoriu, după posibilități: cei care au tehnologii pun în comun tehnologiile respective, cei care posedă numai forță de muncă, oferă forța de muncă etc. etc. Despre efecte, anume că profiturile se repatriază la multinaționalele care dețin tehnologia și la experții în probleme de comercializare, de costuri, conturi bancare etc. nu se face vorbire, deoarece nu este... „*politically correct*”... Globalizarea, percepută ca americanizare galopantă, dincolo de aspectele triumfaliste și diseminate planetar sub sigla „sens ireversibil al mișcării istorice”, se percepe la nivel individual ca un *risc major de pierdere a identității*...

Ca ins care s-a născut ceva mai devreme, eu am mai auzit acest refren cu vreo cinci decenii în urmă; sovietizarea planetei este „sensul ireversibil al mișcării istorice!”, perorau Mai Marii propagandei acelor vremuri – unii rămași cu același statut și astăzi, dar pe contrasensul istoriei invocate Atunci... Nu mai este cazul să precizez că acest tip de „globalizare” s-a dovedit un incontestabil faliment istoric marcând proporțiile utopiei; pe componenta teoretică și practică, deopotrivă.

La scară europeană, după colapsul experimentului bolșevic, fostele „țări frățesti”, au fost deja colonizate sub deviza „integrării europene”: în România, de exemplu, prin declararea Industriei „un morman de fiare vechi” (*perla* îi aparține inginerului Petre Roman, în efemera sa calitate de șef al divisiunii post-1989), s-a trecut la demantelizarea întregii economii și întreaga țară a devenit importatoare de produse pe care ea însăși le exporta înainte de „guvernarea Roman”, iar resursele au fost trecute în condiții mai mult decât controversabile în posesia multinaționalelor de pe toate continentele, evident cu complicitatea noilor autorități politice românești „postrevoluționare”. Creșterea alarmantă a șomajului și reducerea speranței de identificare a unor noi oportunități de job în rândul tinerilor se trec, arogant, în contul deficitului democratic al „noilor democrații” generate de realitatea geopolitică „post-1989”: modelul occidental este nemaculat de teribilele efecte pe care le-a produs, prezervându-și intact potențialul de manipulare.

În replică, cei din tabăra învinșilor din *Războiul rece* trag speranțe (ca spânul de barbă!) că prosperitatea de tip occidental va veni, nu are rost să ne îndoim (!), din moment ce (noi, poporul român) am dat dovezi nemăsurate de obediență față de orice mesaj venit din tabăra învingătorilor... Totuși, chiar și unii dintre cei mai lucizi dintre tineri, care au mai „umblat pe la cărți”, nu-și pot

reprima reflexul de a invoca un celebru refren „ideologic” din antichitate *Vae victis* (vai de cei învinși!)... Iată paradoxul: acești tineri vor să se plaseze în tabăra învingătorilor. Cine îi împiedică?!

În lipsa unor răspunsuri credibile, ei dau vina, în cel mai pur stil stalinist posibil, pe „vechiul regim” (!), chiar dacă actorii din acel timp au dispărut nu doar de pe scena Istoriei, ci și din ciclul existențial propriu vietăților anonime.

În lucrarea *Fenomenologia spiritului*, marele Hegel ne avertiza: cine nu a învățat nimic din lecțiile Istoriei este predispus să le repete!... Exemplu: inocența cu care am oferit (este vorba de guvernul României din primul Război Mondial) rușilor întregul tezaur național, cu speranța că îl vom pune la păstrare față de ocupanții țării din primul război mondial, s-a dovedit o eroare cu efecte transgeneraționale, iar noua generație, intoxicată cu diferite diversiuni, nu mai manifestă interes față de subiect, dar se dovedește ispitită față de gesturi similare, pe alte planuri, față de alți ocupanți ideologici ai scenei istorice din cel mai imediat prezent... Pe aceste coordonate, manualele de „istorie alternativă” îl ajută pe tânărul fără putere de discernământ să ia distanță corespunzătoare față de propria istorie pe care începe să o privească suspicios, chiar ostil, evoluând sigur spre condiția de detractor tarat al propriilor origini, către un soi curios de apatrid care-ți ține lecții de... patriotism!

A doua dimensiune a utopiei aflate în desfășurare: *internaționalizarea prosperității prin simplul exercițiu de obediență față de modelele occidentale de comportament*. Pentru „reeuropenizarea” (integrarea paneuropeană!) a țărilor est-europene cuprinse în fostul experiment socialist de tip bolșevic s-a lansat deviza: „Transfer de suveranitate, în schimbul transferului de prosperitate!”. Deosebit de tentantă, formularea respectivă a creat un curent de eurofilie contagioasă mai ales în rândurile tineretului, dar și a celor dornici de aventuri existențiale în sensul cel mai larg al cuvântului. În consecință, au luat calea străinătății nu numai „disponibilizații”, adică cei care s-au întâlnit cu prima surpriză de tip occidental: statutul de șomer (fără să fi fost avertizat de această posibilitate), fostul „proprietar, producător și beneficiar” din perioada socialistă a fost „dat afară” din serviciu tocmai de tinerii pe care îi calificase „la locul de muncă”, ci și cei dornici de salarii mai mari. Pentru aceștia din urmă, foarte repede a dispărut legenda „circulației libere a forței de muncă”, deoarece găsirea unui loc de muncă nu în specialitatea pe care o aveau în țară, ci chiar și a unei alte ocupații oarecare generatoare de venit s-a dovedit a fi o adevărată aventură la limita imposibilului în țările occidentale. Acum, după un sfert de veac, euroscepticismul începe să se instaleze tot mai confortabil în proiectele de viață ale foștilor „oameni ai muncii”, din ce în ce mai puțin dispuși să mai acorde credit corelației dintre globalizare și prosperitatea personală; de „dezvoltare durabilă” este mai mult decât jenant să se vorbească în fața ruinelor

fostelor „întreprinderi socialiste” în care și-au investit tinerețea... Etichetați ca „nostalgici” ai comunismului, aceștia devin tot mai dezinteresați de orice fel de mesaj ideologic și tot mai îngrijorați de riscul de a-și pierde locuința din cauza precarității resurselor necesare achitării taxelor și impozitelor restante de multe luni de zile; de rușinea de a mai da ochii cu alți foști colegi, mai norocoși, nefericiții apologeti ai capitalismului democratic îngroașă numărul celor care nu se mai prezintă nici la vot. Rezultatul tuturor alegerilor viitoare va fi cel așteptat, deoarece vor merge la vot numai cei legați, direct sau mai discret, de activiștii *globalizării cu orice preț*. Fără să se mai exprime civic în niciun fel și fără a mai face obiectul mass-media, acești marginalizați amorsează o bombă socială cu explozie întârziată, care nu poate să nu îngrijoreze autoritățile care au toată puterea să mențină stabilitatea „statului de drept”, iar în caz de „Doamne ferește!”, să restabilească „democrația”... se vorbește tot mai mult *în numele poporului, nu cu poporul!*

Tot așteptând internaționalizarea prosperității, lumea a III-a (denumire cam desuetă, dar foarte actuală) se scufundă în sărăcia tradițională care evoluează spre „pungi de sărăcie extremă”, iar drama este că o parte din aceasta a început să afle că se poate trăi și altfel, undeva... pe planetă; chiar și în țările de unde vin radiourile, televizoarele, computerele, coca-cola etc. **Noul capitalism**, impus de noile lor guverne din țările foste „socialiste” de obediență sovietică, este resimțit tot mai mult ca un set de reguli neatractive și generatoare de **forme noi pentru vechile împilări**.

A **treia dimensiune** este cea *culturală*: „respectarea diversității” se dovedește a fi, în realitate, tot un fel de fundamentalism, dar cu mijloace mult mai rafinate de exprimare publică pe toate continentele. Diseminarea planetară a performanțelor științei și tehnicii are, ca repere operaționale, nenumărate obstacole înscrise în Tratatate internaționale focalizate pe conservarea asimetriilor la nivel planetar, iar comunitățile etnico-sociale realizează că nu este vorba de complementarizarea valorilor culturale din toate mentalurile colective ale planetei, spre o nouă, ipotetică sinteză, ci de efortul – ostentativ! – de a impune cultura actorilor politici din țările dezvoltate economic și tehnologic ca singură cultură legitim dominantă; cu toate consecințele care decurg de aici. Multiplele crize identitare, nu numai din lumea arabă, demonstrează că proiectul impunerii prin forță armată, în numele democrației (!) a valorilor occidentale ca singurele valide sub raport praxiologic, nu doar axiologic, demonstrează eșecul globalizării percepute ca omogenizare galopantă și deznădăcinare iminentă. *De aici, panica de status a unor țări arabe care dau semne că se asociază în vederea unei noi arhitecturi geopolitice cu proiecte specifice (în multe privințe), în disjunctie cu „valorile globalizării”.*

În cel mai imediat prezent, „criza imigranților” confirmă, de altă manieră, că „primăverile arabe” declanșate selectiv în țările bogate în resurse, pentru a le devaliza de resursele lor naturale, nu au fost simple „mișcări pentru libertate și democrație”. Se observă cu ochiul liber, chiar și de către cei mai filooccidentali suporterii ai internaționalizării istoriei sub sigla globalismului, că aceste mișcări nu au fost pornite din inițiativa vreunui „eliberator” cu vocație mesianică din interiorul mentalului colectiv arab, ci a fost vorba de o strategie lucidă a occidentalilor, de stopare a dezvoltării unor țări arabe posesoare de resurse, care, dacă ar fi rămas cu putere de decizie națională asupra resurselor lor, ar fi riscat să se transforme în „țări emergente”, adică pasibile de a ieși din subdezvoltare și prin forțe proprii (România a fost singura țară din lume care și-a lichidat datoria externă!)... Pe aceste coordonate, după răsturnările formulelor guvernamentale din țările incluse sub genericul „primăverilor arabe”, noile autorități prooccidentale de acolo, deși de etnie tot arabă, au pierdut foarte rapid orice contact cu realitatea autohtonă, intrând în roluri vizibile de mercenari ideologici ai celor care au „sponsorizat” venirea lor la putere cu condiția apelării la „ajutorul” multinaționalelor pentru „valorificarea superioară a resurselor”. Din toate aceste schimbări petrecute pe fondul unui „uriaș suport popular”, tocmai suporterii și chiar și unii dintre actorii care nu au mai încăput la masa noilor guvernanți au înțeles că speranțele lor în optimizarea propriei vieți în cadrele „tinerelor democrații arabe” nu mai au consistență. În consecință, iau drumul străinătății, oriunde în lume, numai în sărăcia națională, nu! Iată **un alt parametru al posibilului răspuns la întrebarea:** „De ce au venit intempestiv și în număr așa de mare, tocmai în Europa, atâtea arabi?!”.

Am zis tocmai în Europa și pentru a evidenția un alt aspect: anume, faptul că argumentul strict economic nu rezistă la o analiză mai nuanțată, deoarece sunt și țări arabe bogate care, din solidaritate religioasă, ar fi putut acorda ajutoare celor mai nevoiași. În plus, faptul că în multe zile emigranții au refuzat ajutoarele umanitare din țările europene în care au ajuns, mulți dintre ei având cărți de credit și alte accesorii foarte moderne de tip occidental, ne poate duce cu gândul că ar fi implicați chiar unii occidentali sau chiar unii americani în aceste valuri de emigranți din Europa, pentru a destabiliza Comunitatea Europeană, deoarece o Comunitate Economică Europeană puternică ar deveni ea însăși un mare obstacol în calea globalizării și a Guvernului Mondial îndelung visat de Oligarhia financiară a Planetei...

Neocolonialismul, asistat de mass-media în complicitate cu tot mai rafinatele mecanisme bursiere, își arată limitele prin valurile de imigranți care resping cultura obedienței promovată sub cinica formulă a „drepturilor fundamentale ale omului ” și al „deficitului democratic” al „tinerelor democrații

”. Iată efectele perverse (Raymond Budon) ale sloganului american: „orice om este liber de a se stabili în orice țară dorește”, acesta fiind dreptul fundamental invocat de miile de emigranți care constată distanța astronomică (*gap*-ul ca să fim în ton cu americanizarea!) dintre retorică și realitatea concretă. Naivii au găsit momentul să verifice fiabilitatea praxeologică a unor astfel de teorii foarte atrăgătoare; dar teorii și nimic mai mult!

Autoritățile românești postdecembriste, bolnave de *mondialită cronică*, glazurată cu un *Yes-man*-ism endemic, nu au nicio reacție demnă de respect național, cu excepția celei de slugă prea plecată: „dați-ne cota de emigranți pe care să-i asistăm”, ca și cum noi am fi terminat cu asistarea propriilor săraci, oameni ai străzii, oamenii singuri, pensionari aflați la limita subzistenței ș.a.m.d.

Pentru cei care ne-ar suspecta de lipsă de suflet în fața unei crize umanitare fără precedent, formulez o precizare: acești cetățeni, separați în țări diferite după interesele fostelor metropole, alimentați cu vechi orgolii confesionale și încurajați să se confrunte permanent printr-o dramaturgie a conflictelor regionale în care multinaționalele au experimentat cele mai sofisticate armamente, sunt demni de mila noastră creștinească, chiar dacă ei o disprețuiesc deoarece nu acceptă nici măcar ajutoarele umanitare ale creștinilor europeni! Am toată compasiunea pentru morții lor în condițiile dramatice ale refugiului, dar asta nu ajută, pe nimeni, la nimic. Eu doresc doar să fac o invitație la *luciditate și realism în abordarea unui fenomen fără precedent la scară mondială*.

Și acest aspect face parte din scenariul mondializării (!) – un fenomen mediatizat triumfalist și prezentat ca sens „ireversibil” al evoluției contemporane. *Puțină îndoială, cel puțin carteziană, este necesară pentru a evita derapajul în peisajul tenebros al intereselor multinaționalelor ideologice care diseminează cultura obedienței în scopul lichidării treptate a identităților naționale*.

Pe un alt plan, aceste realități demonstrează că *doctrina multiculturalității nu mai are viitor*, chiar dacă nici în trecut și nici în prezent nu a arătat că ar fi avut sau că ar avea resurse de creativitate istorică.

A patra dimensiune, dar nu ultima, este *cea geopolitică*: grupurile etnice sunt încurajate să se desprindă de țările în care au state vechi de coexistență, pentru a forma noi state, mai mici, dar omogene... Purificarea etnică, încurajată tot în numele democrației și al libertății de alegere, este, în fond, tot o ipostază cinică a consolidării forței țărilor dezvoltate economic și militar, care nu vor mai avea probleme în a-și impune interesele la nivel regional, sub autoritatea cercurilor mondialiste care au reflexe îndelung exersate pentru lărgirea sferei lor de influență și dominație.

Această perspectivă, oarecum triumfalistă, deoarece se-nscrie în legenda superiorității indiscutabile a modelului occidental de dezvoltare, deși are o carieră îndelungată în literatura internațională de profil, nu se mai poate accepta *more geometrico*, deoarece **experimentul chinez de dezvoltare durabilă-sustenabilă impune regândirea fenomenalității sociale la nivel planetar**: prezența Chinei în toate domeniile demonstrează că modelul său de macromanagement social are amplitudine internațională; *este un model global de dezvoltare cu efecte imposibil de neglijat în orice scenariu de dezvoltare globală*. Cu o precizare: China nu revendică niciun rol în procesul global și nu propune noi utopii, ea oferă doar produse foarte bine vândute și o experiență spirituală multimilenară care trezesc nu numai interes teoretic, ci se arată a fi și atractive, chiar pentru tinerele generații.

Experiența Chinei a infirmat categoric teza conform căreia „cadrele naționale ale statelor nu mai pot asigura creativitate istorică pentru viitor”. Realitatea este alta: numai statele naționale mai pot asigura dezvoltare comunitară, etică în afaceri și pot scoate din marginalizare ori din excluziune pe cei aflați în stringente nevoi existențiale.

Premisa occidentală a globalizării ca internaționalizare a valorilor euroatlantice nu s-a confirmat, deoarece în practică a contribuit la creșterea vizibilității sociale a asimetriilor (intercontinentale) multiseclar acumulate, fapt care nu poate detensiona conflictele latente, nici vechile conflicte „înghețate”. Acest curs istoric reclamă promovarea unui model nou de abordare centrat pe inovarea modalităților de gestionare a asimetriilor, prin comutarea accentului de la competiție către complementaritate pragmatică și cooperare mutual avantajoasă. Vechea abordare, în care prevala dominarea celor mai puțin dezvoltați economic de către cei mai evoluți tehnologic, nu mai poate fi productivă întrucât și fostele colonii au, în prezent, o elită loială proiectelor lor de dezvoltare națională, proiecte care sunt, de cele mai multe ori, divergente față de proiectele economice ale fostelor lor metropole. Se cuvine, deci, găsirea altor modalități de raportare la diverse alterități geopolitice și găsirea altor maniere de relaționare. Vechile modele de gestionare a alterității generice nu mai sunt capabile de creativitate istorică, iar resuscitarea lor s-a dovedit, prin renașterea fundamentalismelor, inoperante pentru prezent, iar pentru viitorul globalizării par a fi utopii previzibile...

Un înțelept ar putea exclama: **După atâtea utopii, ce mai contează încă una?** Norocul meu este că nu sunt un înțelept!...

Ca simplu profesor (sociolog) de carieră, m-am simțit dator să avansez doar câteva puncte de vedere cu intenția de a provoca un dialog asupra viitorului veacului în care am avut norocul să intrăm și noi, cei născuți mult mai devreme...

Bibliografie selectivă

- Anghelache Constantin, *România 2001. După 11 ani de tranziție*, Editura economică, București, 2001
- Bell Daniel A., *China and Democracy. What America's flawed democracy could learn from China's one-party rule*, Christian Science Monitor, 24.12.2012
- Blanqui Jerome Adolphe, *Histoire de l'Economie politique en Europe depuis les anciens jusqu'à nos jours*, Paris, Guillaumin, 1837
- Budura Anna Eva, *Țara simbolurilor. De la Confucius la Mao Zedong*, Paideia, București, 1999
- Budura Romulus Ioan, *Relațiile româno-chineze 1880-1974*, Ministerul Afacerilor Externe, Arhivele Naționale, București, 2005
- Budura Romulus Ioan (coordonator), *Relațiile româno-chineze 1975-1981*, Ministerul Afacerilor Externe, Arhivele Naționale, București, 2015
- Buzărnescu Ștefan, *Bovarismlul instituțional și reforma românească*, Editura Augusta, Timișoara, 1998
- Buzărnescu Ștefan, *Doctrine sociologice comparate*, Editura de Vest, Timișoara, Timișoara, 2007
- Buzărnescu Ștefan, *China – Economie socialistă de piață. O posibilă a treia cale de dezvoltare sustenabilă*, Editura, Eurostampa, Timișoara, 2015
- Caroline Puel, *Les trente glorieuses. De 1980 à nos jours*, Perrin, Paris, 2013
- Chance Giles, *China and the Credit Crisis. The Emergence of the New World Order*, Wiley, Singapore, 2010
- Check Timothy (ed.), *The Chinese People Have Stood Up: September 1949, in Mao Zedong and China's Revolution: A Brief History with Documents*, New York, Pelgrave, 2002
- Constantinescu N. N., *Dileme ale tranziției la economia de piață*, Editura AGER Economistul, București, 1992
- C. Y. Hsu, *The Rise of Modern China*, ediția a IV-a, Oxford University Press, Oxford
- Dobrescu Paul, *Viclenia globalizării. Asaltul asupra puterii americane*, Ed. Institutul European, Iași, 2010
- Engardio Peter (ed.), *Chindia. How China and India Are Revolutionizing Global Business*, McGraw Hill, New York, 2007
- Greenspan Alan, *Age of Turbulence: Adventures in a New World*, Penguin Book, London, 2007

- Hotier Hugues, *France – Chine. Interculturalité et communication*, L'Harmattan, Paris, 2013
- Hsu Robert, *China Fireworks: How to Make Dramatic Wealth from the Fastest-Growing Economy in the World*, John Wiley and Sons, New Jersey, 2008
- Izraelewicz Erik, *L'arrogance chinoise*, Ed. Bernard Grasset, 2011
- Jacques Gravereau, *L'Asie majeure. La revolution de l'Asie orientale*, Grasset and Fasquelle, Paris, 2001
- Khana Parag, *Lumea a doua. Imperii și influență în noua ordine globală*, (traducere) Editura Polirom, Iași, 2008
- Kissinger Henry, *World Order*, Penguin, New York, 2014
- Kissinger Henry, *Despre China*, traducere Vladimir Borțun și Dan Florea, Editura Comunicare.ro, București, 2012
- Li Yang, *Pregătirea și Începerea Reformei și Deschiderii (1976-1978)*, Beijing, Editura Documentelor Socio-Științifice, 2008
- Lawrence Robert, *How China's Leaders Think: The Inside Story of China's Reform and What Means for the Future*, John Wiley (Asia), Singapore, 2010
- Liu Zengwen, Prelegere, în: *Laudatio cu ocazia primirii titlului de Honoris Causa al Universității de Vest din Timișoara*, Timișoara, 2010
- Lupșor Andreea, *De ce a rămas China în urma Occidentului*, revista Historia, 27 aprilie, 2013
- Marga Andrei, *Schimbarea lumii. Globalizare, cultură, geopolitică*, Editura Academiei Române, București, 2013
- Marga Delia (editor), *Intercultural Communication*, EFES, Cluj-Napoca, 2014
- Martin Jacques, *When China Rules the World*, Penguin, London, New York, 2012
- Menzines Gavin, *1421—anul în care China a descoperit lumea* (traducere), House of guides, București, 2007
- Meredith Robyn, *The Elephant and Dragon. The Rise of India and China. What It Means for All of US*, W.W., Norton Company, New York, 2008
- Miliband Ralph, *The State Capitalist Society*, London, The Merlin Press, 2009
- Needham Joseph, *Science and Civilisation in China*, Cambridge University Press, Cambridge, 1954
- Pasti Vladimir, *Noul capitalism românesc*, Editura Polirom, Iași, 2006
- Posner Richard A., *A Failure of Capitalism. The Crisis of G8 and Descent into Depression*, Harvard University Press, 2009

- Ramamurti Ravi, Jitendra: V. Singh (eds.), *Emerging Multinationals in Emerging Markets*, Cambridge University Press, 2009
- Stiglitz Joseph, *Globalizarea: speranțe și deziluzii*, (traducere) Editura Economică, București, 2003
- Stefan Halper, *The Beijing Consensus. How China's Authoritarian Model Will Dominate the Twenty-First Century*, Basic Books, New York, 2010
- Tison Brigitte, *Comprendre la culture chinoise*, Chronique Sociale, Lyon, 2014
- Vogel F. Ezra, *Deng Xiaoping and the Transformation of China*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge Mass, London, 2011
- Xi Jinping, *The Governance of China*, Foreign Languages Press, Beijing, 2014
- Yu Keping, *Democracy is a Good Thing: Essay on Politics, Society and Culture in Contemporary China*, Brookings Institution Press, Washington DC, 2011
- China's Economic rise: History, Trends, challenges and Implications for the United States*, Congressional Research Service, 5 septembrie 2013
- Departamentul economiei internaționale și Instituției pentru probleme economice de pe lângă Comisia de Stat pentru Planificare, *Referințe pentru Economia Internațională*, vol. III, Editura Economiei Financiare din China, 1982
- Institutul de Cercetări pentru problemele Economiei Internaționale al Academiei Chineze de Științe Sociale, *Materiale Informative despre Economia Mondială*, 1980

DE ACELAȘI AUTOR: (selectiv)

- Istoria doctrinelor sociologice*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995
- Introducere în sociologia organizațională și a conducerii*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995
- Bovarismul instituțional și reforma românească*, Editura Augusta, Timișoara, 1998
- Sociologia civilizației tehnologice*, Editura Polirom, Iași, 1999.
- Aproape totul despre Sistemul European de Credite Transferabile (ECTS)*, Editura Augusta, Timișoara, 2000
- Management academic: reconstrucție conceptuală și deschideri praxiologice*, Editura Augusta, Timișoara, 2001
- Le Bovarisme institutionnel – une herméneutique post-communiste*, Editura de Vest, Timișoara - Fribourg, Saint Etienne, 2002
- Sociologia conducerii*, Editura de Vest, Timișoara, 2008
- Practica managerială în învățământul superior*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004
- Un model de interculturalitate activă: Banatul românesc*, Editura de Vest, Timișoara, 2004
- Sociologia opiniei publice – sistemul conceptual și deschideri praxiologice*, Editura de Vest, Timișoara, 2008
- Doctrină sociologică comparate*, Editura de Vest, Timișoara, 2007
- Avatarurile bolșevizării*, Editura de Vest, Timișoara, 2014
- China – economie socialistă de piață, o a treia posibilă cale de dezvoltare durabilă*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2015
- Interculturalitatea -- sursă de coeziune socială*, Editura Mihai Duțescu, Craiova, 2016

Colaborări în volume colective (selectiv)

- Cultură, comportament, participare la tineretul universitar*, Timișoara, ISSEPT, 1981, 119 pagini
- Societate și cultură (I) Teremia Mare*, Timișoara, ISSEPT, 1982, 112 pagini
- Studiu comparativ asupra transformărilor social-economice și a mutațiilor culturale în localitățile Dudeștii Vechi și Cenad*, Timișoara, 1984, 120 pagini
- A Possible Cultural Model of Senescence*, în Supliment, No. 1, Tom 9, 1988 of the Romanian Journal of Gerontology and Geriatrics, p. 94, Bucharest, Romania, 1988, June, 9-11
- Noi exigențe ale relației dintre cultură și cunoaștere în mediul politehnic*, Sesiunea națională a CCPT, București, 1987, pp. 271-284
- Exigențe sociologice ale experimentului social*, în volumul „Două decenii de cercetare științifică și acțiune socială”, București-Bușteni, 1988, pp. 493-501
- Educația permanentă între entropie intelectuală și cosmos spiritual*, vol. Cultura Militans (4), București-Timișoara, 1988, p. 25 - 28
- Sociologia ca disciplină de studiu și instituție în confruntările doctrinare contemporane*, vol. editat de Facultatea de Mecanică Agricolă, Timișoara, 1990, pp. 160-168
- Ontologia socială*, vol. „Patriotism și cultură”, Editura Helicon, Timișoara, 1992, pp. 119-129
- Repere psiho-sociologice ale viitorilor manageri*, Seminarul național de management, Băile-Herculane, 9-12 martie 1995, volum coordonat de Facultatea de Sociologie și Psihologie din Universitatea de Vest - Timișoara
- Dinamica modelelor de comportament profesional în mediul industrial românesc* (o abordare sociologică), volumul Tineretul și dimensiunea sa valorică, Eforie Nord, 1995, coordonator Universitatea de Vest din Timișoara
- Raportul dintre putere, influență și autoritate în contextul perioadei de tranziție*, Simpozion: Sociologia tranziției, coordonator Septimiu Krausz, Editura Universitas, Petroșani, 1999
- Bovarismul instituțional - un concept generic de hermenautică postcomunistă*, volumul "Starea societății românești după zece ani de tranziție", coord. Elena Zamfir, Cătălin Zamfir și Ilie Bădescu, București, primul Congres de sociologie și asistență socială, 2000, pp.183-190
- Decolonizarea viitorului este posibilă*, volumul "Educația adulților în România - politici educaționale, culturale și sociale, documentele

primei conferințe naționale de educația adulților", Editura Almanahul Banatului, Timișoara, 2001

Rădăcinile istorice ale interculturalității interactive din Banat, volumul Conferinței internaționale coordonate de I.I.T și Universitatea de Vest Timișoara, Ediția Fribourg - Timișoara - Cluj, 2002

Starea societății românești, colab, volumul primului Congres de Sociologie și Asistență Socială, București 2002, articolul: *O perspectivă sociologică asupra reformării spațiului social românesc*

- Tratat de Sociologie generală*, coord. Dumitru Otovescu, Ed. Beladi, Craiova, 2010
- Tratat de Asistență socială*, coordonator George Neamțu, Ed. Polirom, Iași, 2009
- Tratat de Sociologia comunicării*, coordonator Dumitru Otovescu, Editura Prouniversitaria, București, 2012
- Asistența socială în Germania și România*, coordonatori Ana Muntean și Julianne Sagebil, Editura Polirom, Iași, 2007